

MUUSEUM

Muuseumi kogud

PEATOIMETAJA

Piret Õunapuu
Piret.Ounapuu@erm.ee

TEGEVTOIMETAJA

Heli Nurger
heli.nurger@gmail.com

TOIMETAJA

Ivi Tammaru
Ivi.Tammaru@erm.ee

TOIMETUSE KOLLEEGIUM

Piret Õunapuu, Marge Rennit,
Aivar Põldvee, Tiina Abel,
Mariann Raisma

TÕLGE

Tiina Mällo

KÜLJENDUS

Ivi Tammaru

KUJUNDUSMAKETT

Kristjan Mändmaa, Indrek Sirkel

TRÜKIKODA

Ecoprint

Trükitud FSC sertifikaadiga paberile
looduslike õlide ja vaikude baasil
valmistatud värvidega. © EcoprintAjakirja väljaandmist toetab
Eesti Rahva Muuseum

ISSN 1406-3484

PEATOIMETAJALT

Piret Õunapuu

Muuseumiaasta on läbi saanud, ball on peetud ja elu läheb edasi. Aastale tagasi vaadates peab tõdema, et tegelikult oli aasta nagu aasta ikka, sest tööd oli palju ja rohkemgi veel. Ometi oli midagi lisaks tööle. Loodetavasti oli rõõmu sellest, et saadi rohkem kokku kui tavaliselt, olid ju Eesti Rahva Muuseumi sünnipäev, mitmed suuremad üritused, kus kolleege kohata, ja balliline lõpp. Rõõmu tegi muuseumiöö suurepärase õnnestumine, sellist tulva huvilisi ei olnud enne muuseumides nähtud ja loodetavasti on neil tuhandetel pärast ööd lihtsam ka päeval muuseumitee üles leida. Avati mitu toredat uut või uuenenud muuseumi, Iloni Imedemaa ja Kihnu Muuseum näiteks. Ja ometi kord oleme olnud oma saatesarjaga televisioonis ja lausa mitmega raadios. Seda aastat jäävad meenutama ka tõsisemat sorti trükised nagu „Eesti muuseumid“ ja Akadeemia erinumber ning Eesti muuseumide kaart.

Kõik muuseumitöötajad on tublid ning pühendunud, teisiti ei saagi muuseumis töötada. Parimatest parimaks osutus aga Helgi Põllo Hiiumaa Muuseumist ja vaevalt on Eestis muuseumitöötajat, kellele tema nimi tundmatu on.

Ometi ei ole kõik nii päikseline olnud. Aasta teine pool tõi murepilved maakonnamuuseumide kohale. Alati kipub olema keegi kusagil kõrgemal ja kaugemal, kes teab täpselt, mida teistel just vaja läheb. Eluterve eestlase tarkus ütleb, et üheksa korda mõõda ja üks kord lõika. Seekord on aga väga kiiresti käärde järele haaratud! Mõlemad pooled saavad sõna ka ajakirjas, et oma tödesid tutvustada. Mure on maakonnamuuseumide ühendanud ja nii on ka nende seisukoht ajakirjas kõikide poolt allkirjastatud.

Selles numbris on rohkem kui tavaliselt juttu Põhjamaadest: Kalle Kallio artikkel Soome muuseumide kogumispoliitika probleemidest ning minu muljed Soomes nähtud muuseumidest ja näitustest. Kogemusi Norra kaasaegse elu dokumenteerimisest jagab Inger Jensen Norra Kultuuriloomuuseumist. Soome Muuseumiliit andis lahkelt kasutada Janne Saavalaineni fotosid ja nii oli võimalik oma ajakirja kaunistada seekord võraste sulgedega.

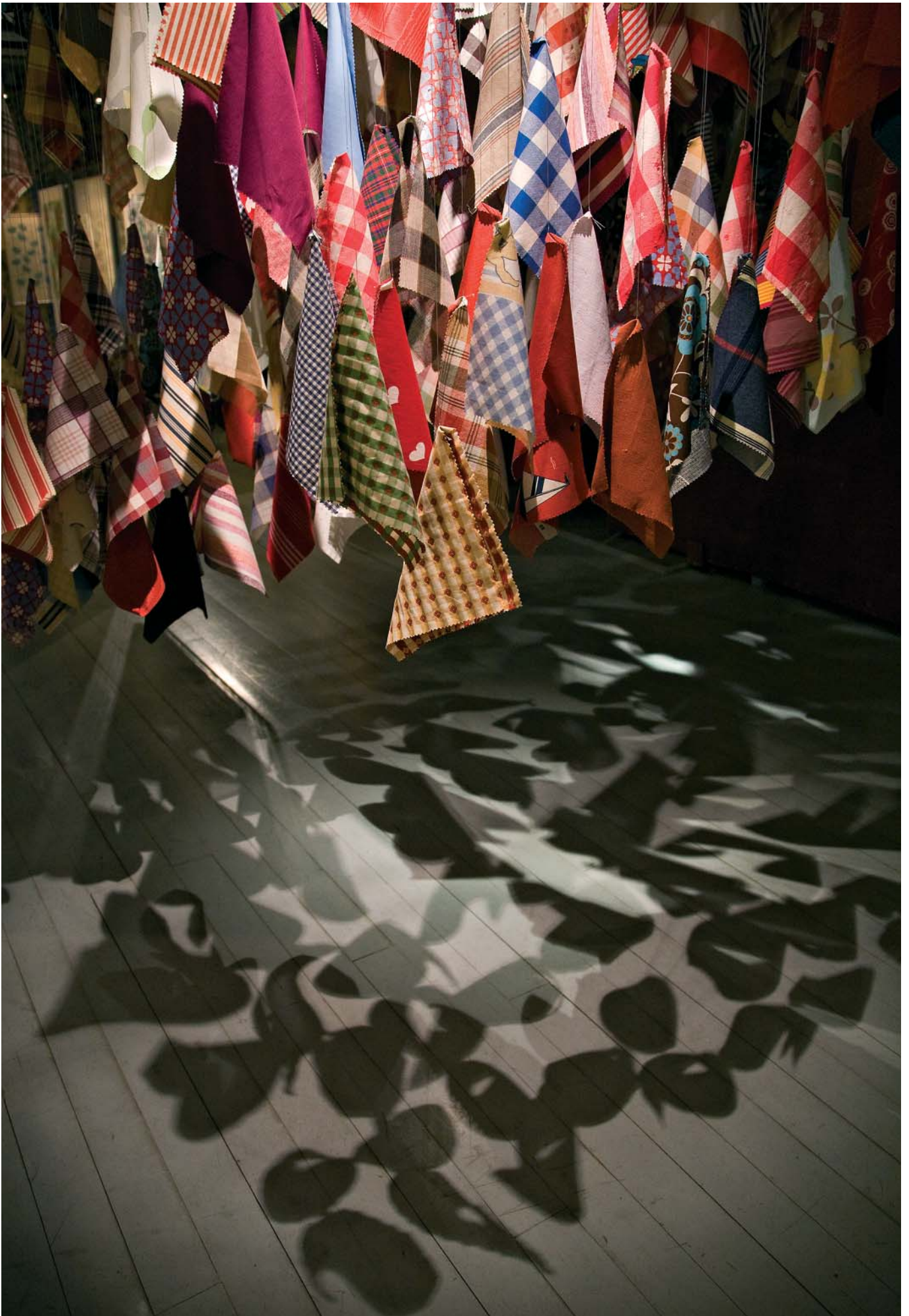
ESIKAAS:

Verla vabriku-
muuseum
Soomes kuulub
UNESCO maa-
ilmapärandisse
FOTO: Janne
Saavalainen

TAGAKAAS:

Oskar Lutsu
Majamuuseum
FOTO: Joonas
Õunapuu

<u>PÄEVATEEMA</u>	SOOME MUUSEUMIDE KOGUMISPOLIITIKA HETKESEISUST JA SELLE ARENDAMISEST	LK 5
	— KALLE KALLIO —	
	MUUSEUM – SÄILITAJA JA VAHENDAJA	LK 10
	— OLAVI PESTI —	
<u>LUUBI ALL</u>	NÜÜD JA PRAEGU. Kaasaja materjalide kogumine	LK 12
	— AGNES ALJAS —	
	MÕTISKLUSI KAASAEGSE ELU DOKUMENTEERIMISEST NORRAS	LK 15
	— INGER JENSEN —	
	EESTI MUUSEUMIDE INFOSÜSTEEM	LK 17
	— KAIE JEESER—	
	MÕNED MÕTTED MUUSEUMIDE KOGUDEST	LK 22
	— HELGI PÖLLO—	
	KOGUMISKIRG. Eestimaa esimesed kirglikud kogujad	LK 23
	— MARIANN RAISMA —	
<u>MÕÕDUPUU</u>	LIITMUUSEUMI EESMÄRK: HOIDA JA ARENDADA	LK 28
	— ANTON PÄRN, MERIKE LANG —	
	LIITMUUSEUM POLE AINUS EGA PARIM VALIK	LK 31
<u>NÄITUSED</u>	PILK HUVITAVAMATELE SOOME MUUSEUMIDELE	LK 34
	— PIRET ÖUNAPUU —	
	ILONI IMEDEMAA – LAPSEPÕLVEKODU MEILE ENDILE	LK 36
	— REA RAUS —	
	ILONI IMEDEMAAL	LK 38
	— KATARIINA KURINA—	
	IMET OTSIMAS	LK 38
	— ÜLLE JÄE —	
	UUS MUUSEUM KADRORUS, UUENDUSLIK MUUSEUM EESTIS	LK 40
	— TANEL VEEREMAA —	
	TRÜKITUD PILDID JA KIRJAD. Plakatinäitus Eesti Rahva Muuseumi siiberkapis	LK 43
	— MARIS JAAGOSILD, JANE LIIV —	
<u>IKKAGI INIMENE</u>	VIENDAT PÕLVE HARITLANE SIRJE ANNIST	LK 47
	— VELLO KULDNA, HELI NURGER —	
<u>LEIUNURK</u>	EESTI PARIMAD MUUSEUMIMEENED	LK 52
	— MARIANN RAISMA —	
<u>MÄLU AUK</u>	TUNDMATU ESE KIHNU MUUSEUMIS	LK 53
<u>KROONIKA</u>	PARIM MUUSEUMITÖÖTAJA	LK 54
	— PIRET ÖUNAPUU —	

Töölismuseumi Werstas tekstiilitööstuse museumis

FOTO: Janne Saavalainen

SOOME MUUSEUMIDE KOGUMISPOLITIKA HETKESEISUST JA SELLE ARENDAMISEST

— KALLE KALLIO —
TÖÖLISMUUSEUMI WERSTAS DIREKTOR

Kultuuriajalooliste muuseumide kogudega liituvad nii suured väljakutsed kui ka suured soovid. Soomes diskuteeritakse nende üle tõsiselt.

Paljud kogudega seotud probleemid ei ole Soomes lahendust leidnud ja usun, et ka Eestis on samasugune olukord. Meil leidub juba teatud suunajooni, kuid töö ise on enamasti veel tegemata. Kogumispoliitika taustal olevaid ohtusid võiks grupeerida alljärgneval moel.

Muuseumide kogud on viimastel kümnenditel suurenenud väga kiiresti. Soomes algas kasv eelkõige 1970. aastatel, kui muuseumid pöörasid tähelepanu tööstuslikult toodetud esemetele. Siiski vaevab kogude paisumise probleem kõiki muuseume: näiteks on välja selgitatud, et Soome kunstimuuseumide kogud kahekordistuvad

vähem kui 20 aastaga.

Kogud on kasvanud muuseumide otsuste tulemusel ja seda ei ole üleriigiliselt koordineeritud. Loomulikult on igal muuseumil oma profiil, kuid koostööga ei ole jõutud jutust kaugemale.

Aastal 2006 jõustus uus muuseumiseadus, mis eeldab, et muuseumid teevad oma kogumistööd plaanipäraselt. Seadus ei kohusta kedagi, kuid selles on kindel sõnum, et riik sooviks näha muuseumide süstemaatilisemat kogumistööd.

Muuseumiseadusest enam avaldavad survet siiski muuseumid ise, kes märkavad, et praegune olukord ei või kestma jääda. See muutus on saanud alguse altpoolt üles.

Kinnisvarale tehtavad kulutused kasvavad

Kalle Kallio

ja muuseumide kogude suurenemine kasvatab ühtlasi ka püsikulusid. Samal ajal leidub vähe tõendeid selle kohta, et kogude kasutamine oleks muutunud aktiivsemaks. Näiteks etnoloogias või ajaloouringutes kasutatakse tänapäeval liiga vähe muuseumide kogusid.

Kui talupojakultuuri säilitamisel võis tugineda piirkondlikele kultuurilistele erinevustele, siis nüüd elame me ühtses kultuuriruumis. Muuseumid säilitavad ühesugust globaliseerunud ja tööstustoodangul baseeruvat materiaalselt kultuuri mitte ainult Soomes, vaid kõikjal Euroopas. Võime näiteks esitada küsimuse, kui mitu muuseumi peaks oma kogusse võtma mingi mobiiltelefoni mudeli, mida kasutatakse kõikjal maailmas. Praegusel ajal hangivad päris mitmed Soome muuseumid oma kogudesse erinevaid mobiiltelefone ning arvavad, et nad on oma kogumistöös innovatiivsed ja käivad ajaga kaasas. Tegelikult me vaid kordame neidsamu vigu, mida tegid meie eelkäijad, kes olid huvitatud näiteks talupojakultuuri teatud esemetest, mida praegu on muuseumid täis.

Eelpoolmainitud tegevuse tulemuseks on mitmed ühenäolised ja ühetaolised kogud, mis ei aita muuseumidel eristuda. Kui muuseumid säilitavad ühesuguseid esemeid, kasutatakse raha kattuvaks tööks, mis on asjatu ja vale meie tegevust rahastavate maksumaksjate suhtes.

Kogude paisumine põhjustab ka teadmiste nappust. Esemeid on väga palju ja meil ei ole aega neid arvele võtta ega uurida. Muuseumide kogudes on palju niisugust materjali, mille kohta me ei tea peaaegu mitte midagi.

Kuna me elame piiratud ressursside maailmas, ei ole meil nüüd ega tulevikus piisavalt raha kogude korralikuks ülalpidamiseks. Ühe Soome

linnamuuseumi direktor arvutas kord kokku, et nende kogus oleva kahe surnuvankri hoidmine oli aastate jooksul maksnud maksumaksjatele kumbagi eest üle poole miljoni euro. Ta arutas kõva häälega, kas maksumaksjad oleksid valmis neid alles jätma, kui nad oleksid teadlikud säilitamise, konserveerimise, eksponeerimise ja uurimise kulutustest. Võime ka küsida, kas muuseumi huvides on mõlema säilitamine. Me peame valima, isegi kui see osutub raskeks.

Kõige olulisemaks instrumendiks oma kogumistöö arendamisel ja eelmainitud probleemide lahendamisel on kogumispoliitika programm, kuhu kirjutatakse muuseumi kogumistöö lähtekohad ja põhimõtted. See on dokument, milles määratletakse kogumistöö alused. Programm tugineb loomulikult muuseumi strateegial ja kontseptsioonil ning aitab neid ellu viia.

Programmi ei ole vaja koostada selleks, et mõni muuseumist väljaspool seisev inimene seda ootab. Programmist ei ole kasu ka siis, kui seal ei räägita asjadest ausalt, otsekoheselt ja arusaadavalt. Kogumispoliitiline kava tasuks koostada nii, et see teeniks eelkõige muuseumi enda vajadusi. Programm ei keskendu mitte ainult kogude täiendamisele, vaid laiemalt kogude säilitamisele. See ei ole tegevuskava, kuhu märgitakse iga-aastased eesmärgid ja majandusnäitajad. Programm toimib paremini, kui see on koostatud üldkehtiva juhisenähtena, mis räägib üldistest põhimõtetest, mida ei ole vaja kogu aeg muuta.

Soomes hakkasid kogumistegevuse poliitilised programmid levima käesoleva sajandi alguses, aga Töölismuuseum Werstas oli kolm aastat tagasi üks esimesi, kes oma programmi avaldas. Soome Rahvusmuuseumi programm on näiteks veel pooleli, samuti mitme suure linnamuuseumi programm.

Soome muuseumide koostöö säilitamisküsimustes on olnud algusjärgus ja kohmakas. Kuni viimaste aastateni on muuseumid pigem soovinud varjata seda, kuidas nad oma kogusid täiendavad. Muuseumide omavaheline dialoog on meenutanud kollektsoonäärade oma, kes konkureerivad samalaadsete kogudega ega proovigi luua terve muuseumimaailma või rahvuslikust vaatenurgast vaadatuna võimalikult laiapõhjalist ning mitmekülgset üleriigilist muuseumikogu.

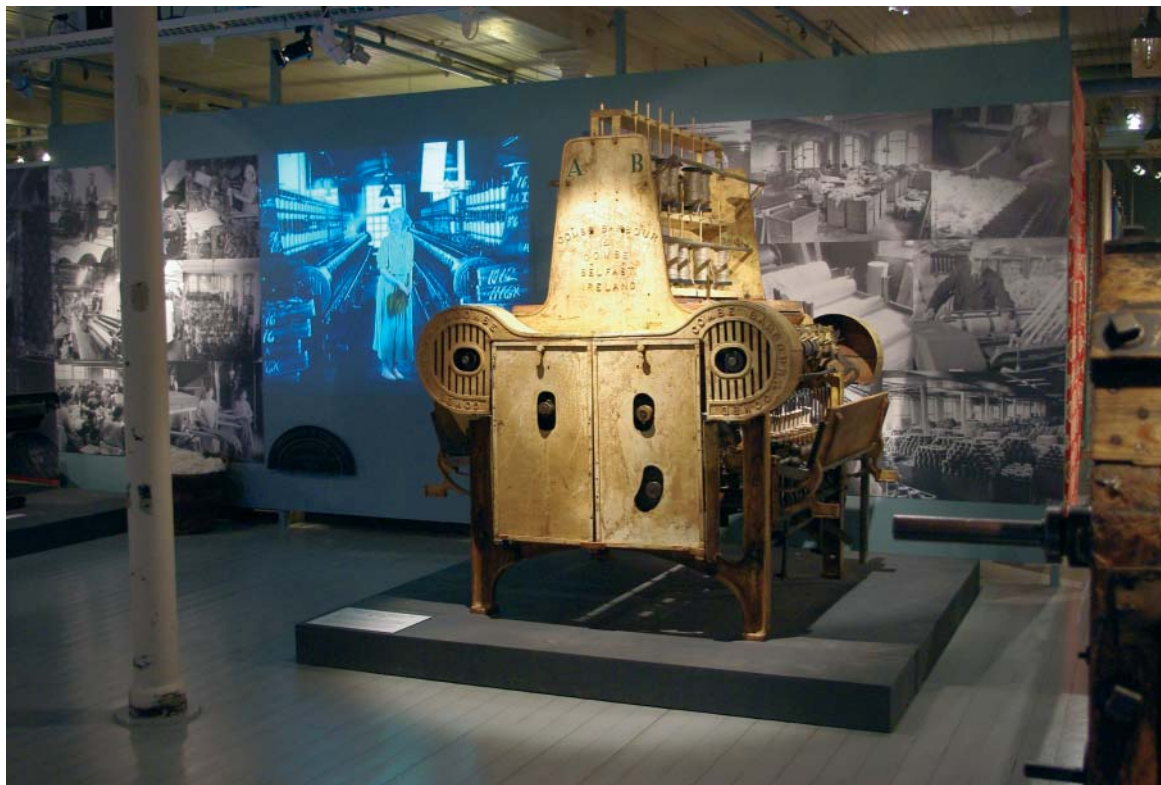
Kõige kaugemale on oma kogumisalasest koostöös jõudnud Soome kunstimuuseumid, kes alustasid sihikindlat tegevust alles käesoleva sajandi alguses. Nad on pikaajaliste laenulepingute alusel isegi deponeerinud üksikuid kunstiteoseid ühest muuseumist teise. Sihiks on võetud, et kunstimuuseumid võiksid oma kogude poolest üksteisest eristuda.

Kultuuri ajalooliste muuseumide eelmine katse teha kogumisalasest koostööd oli 1990. aastatel, mil kogude temaatikat käsitlevad seminarid lõppesid tormiliste vaidlustega selle üle, kas kogust tohib esemeid välja arvata ja kui,

---

Muuseumide omavaheline dialoog on meenutanud kollektsoonäärade oma, kes konkureerivad samalaadsete kogudega ega proovigi luua terve muuseumimaailma või rahvuslikust vaatenurgast vaadatuna võimalikult laiapõhjalist ning mitmekülgset üleriigilist muuseumikogu.

Vaade Finlaysoni puuvillavabriku väljapanekule Werstases

FOTO: Piret Õunapuu

siis mil moel. Praegu peab uus, museoloogia alal koolituse saanud põlvkond museaalide väljaarvamist täiesti loomulikuks muuseumitöö osaks. Loomulikult leidub ka muuseume, kus siiaaani suhtutakse museaalide nimekirjast kustutamisse negatiivselt, kuid need erinevad arusaamad ei jaga enam muuseumitöötajaid sel moel kaheks, et see hakkaks koostööd takistama.

Käesoleval aastal alustas tööd muuseumide säilitamise ja kogude koostöögrupp (TAKO). See on viis aastat kestev projekt, mille eesmärgiks on koordineerida 20. ja 21. sajandi museaalide säilitamist kultuuriajaloolistes muuseumides Soomes. Töödega alustati 2009. aasta jaanuaris. Sihiks võeti arendada üleriigilist kogumispoliitikat, koostööd ja muuseumidevahelist tööjaotust ning võtta kasutusele kaasaegne dokumenteerimine. Projekti juhivad ja finantseerivad Rahvusmuuseum, aga praktilist tööd teostatakse koostöös paarikümne muuseumiga, kelle osalemine on vabatahtlik.

Veel ei ole välja kujunenud, kuidas töö hakkab kulgema. Grupi viimane koosolek peeti septembri alguses ja seal lepidi kokku erinevatele teemadele keskenduvate kartellide moodustamises, aga töögruppidevahelist jaotust veel ei kinnitatud. Iga töögrupp saab kindla teema ja selles võivad osaleda samast teemast huvituvad muuseumid. Näiteks muuseumid, mille huvideringi kuulub transpordi ajalugu, võivad arendada ühiselt selle valdkonna säilitamistegevust, leppida kokku tööjaotuses ja valmistada ette kaasaja talletamist. Kartellis on spetsialistide koostöö tulemusena võimalik hinnata seda, mida on juba talletatud ja mida tuleks järgmisena säilitada.

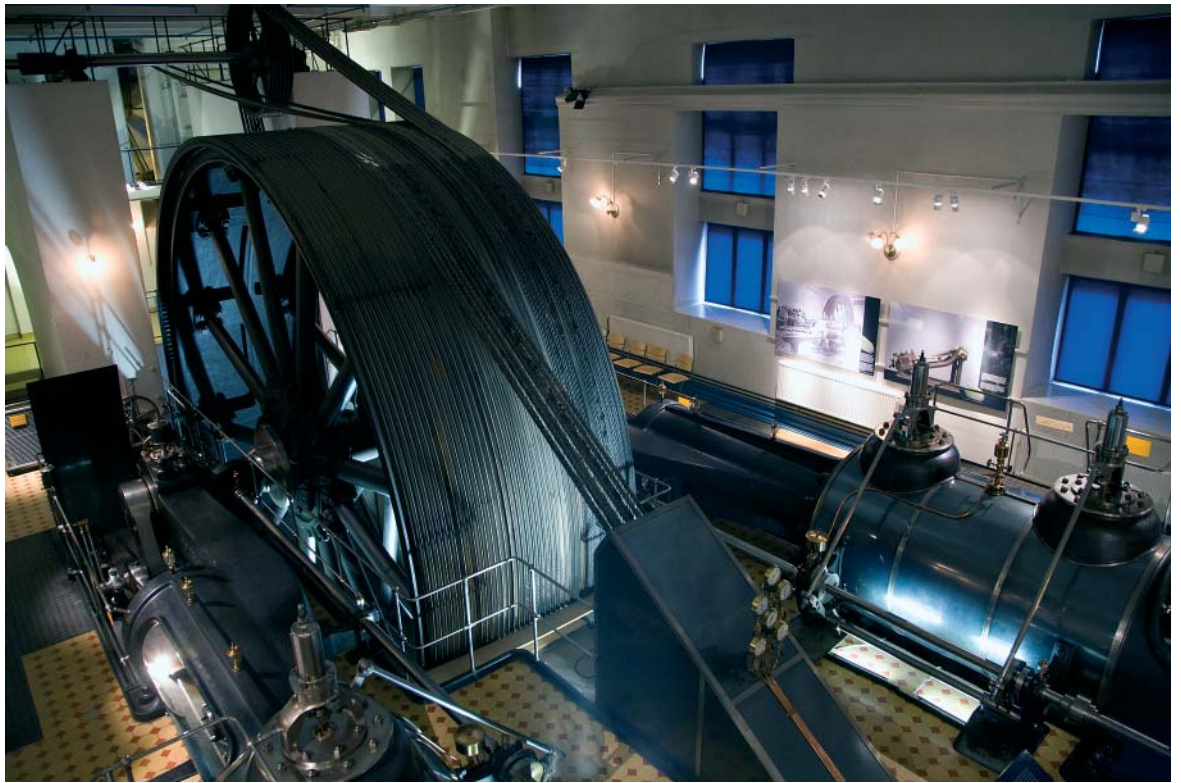
Projekti planeerimise etapp lõpeb eeloleval

aastal. Aastatel 2011–2013 viiakse ellu esimesed kaasaegse dokumenteerimise projektid, koostatakse soovitus kogumispoliitika struktuuri kohta ja lõpuks kujuneb projekt loodetavasti Rahvusmuuseumi igapäevase töö üheks osaks.

Töölismuuseum Werstas tegutseb Tampere ja Soome möödunud järgi oleme keskmise suurusega muuseum. Meie spetsiifikaks on kogu riigi tööelu- ja sotsiaaljalugu. Me tegutseme Finlaysoni tehase territooriumil, mis meenutab väga palju Narva Kreenholmi tehast. Finlayson likvideeris oma tehase täielikult juba 1995. aastal ja praeguseks on ala täidetud uue eluga: seal on kino, restoranid, kultuuriasutusi, kool, haigla, informaatika-ettevõtteid, ajalehe toimetus ja tegutseb mitmeid loomemajanduse ettevõtjaid. Territooriumil töötab praegusel ajal enam inimesi kui omal ajal puuvillavabrikus.

Töölismuuseumi kogusid ei komplekteeritud plaanipäraselt. Muuseum asutati 20 aastat tagasi ja aegade jooksul liideti sellega mitmeid väiksemaid kogusid ja muuseume. Ühtekokku on meie muuseumikogus umbes 70 000 eset ja 350 000 fotot, nii et võime oma kogu pidada küllalt suureks.

Kui muuseum asutati, ei olnud lähtekohaks ainult muuseumivaldkonna sisemised vajadused. Sel ajal tegutses Soomes kaks tööliste ajaloole spetsialiseerunud arhiivi ja raamatukogu, mille kõrvale sooviti muuseum asutada, et säilitada ka materiaalselt tööliskultuuri. Muuseumi positsioon määratleti kindlaks eelkõige suhtes oma eriala arhiivide ja raamatukoguga ning säilitamise vastutust ei määratletud kunagi võrreldes teiste muuseumidega. 1988. aastal koostati muuseumi kontseptsioon, milles anti säilita-

mise suunad juba enne seda, kui muuseum oli ametlikult olemaski. Vastavalt kontseptsioonile: „Säilitamine peab olema suunatud kogu töörahva elu ja töö ajaloolle, kus lisaks tööstusele on võetud arvesse ka transpordi, jaotuse, erinevate hooldus- ja teenindusülesannetega seotud tööd ja käsitöö. Keskmuseumi tegevusse peab kuuluma ka töörahva elamiskultuuri talletamine.“

Need säilitamise põhimõtted rõhutasid muuseumi tähtsust, kuid neid oli võimatu ellu viia. Sõltuvalt sellest, kuidas piiritletakse tööd ja töötavat rahvast, võiks antud määratlus hõlmata peaaegu kogu inimtegevuse sfääri.

Aastaks 2005 oli kogu kasvanud eelmainitud 70 000 esemeni ja 350 000 fotoni. Kuigi säilitamise põhimõtteid ei järgitud täht-tähelt, oli kogutud meelevaldselt ja vastu võeti kõike, mida muuseumile pakuti. Olukord muutus muret-tekitavaks, sest hoiustamise ruumid hakkasid täis saama. Kogu oli enamasti arvele võtmata. Muuseumi andmebaasis oli arvele võetud vaid 10 000 eset ja 15 000 fotot, millest suurem osa oli inventeerimata. Selles situatsioonis oli loomulik, et kogude konserveerimisega ei tegeldud.

Muuseumil oli palju teistega samalaadset materjali ja nii näiteks konkureerisime linnamuuseumiga sama esemelise materjali osas.

Werstas ei olnud oma probleemiga üksi. Mitmed muud muuseumid olid ja on üha samalaadses situatsioonis, kuid meie otsustasime tegutseda. 2006. aasta augustis alustasime oma kogumispoliitika kava koostamisega.

Kava valmis kiiresti ja range ajagraafik oli algusest peale kõikidele teada. Eesmärgiks oli enne jõule saada valmis programmi esimene versioon, mida oleks hiljem võimalik ajaga vas-

tavusse viia. Mitme muuseumi probleemiks on osutunud asjaolu, et kogumispoliitika kavaga on seotud nii suured ootused, et seda ei sõandata valmis teha. Werstase kava avalikustati ja seda on internetist mitmel korral alla laetud. Olime üllatunud, et meie programm kujunes teiste muuseumide jaoks näidiseks, mille alusel nad on nüüd oma kavasid koostanud.

Mida kogumispoliitika programm siis endast kujutab? See sisaldab üldjoontes esemete, fotode, arhiivi, laenutamise, arvelevõtmise ja kogust välja arvamise seotud protsesse, töö etappe, vastutavaid isikuid ja muuseumi tööjaotust. Kes teeb mingis asjas otsuse, kes teeb mida ja mis järjekorras. Lisaks kirjutati programmi ka muuseumi kogude ajaloo ja tuleviku, turvalisuse ja koostööga seotud asju. Turvalisuse osas käsitleti eelkõige töömeetodite ohutust, sest turvasüsteemide kohta ei tohi loomulikult informatsiooni jagada ja tulevikku käsitleti üldjoontes, mitte näiteks aastate kaupa. Kogumispoliitika programm on eelkõige käsiraamat.

Millised olid siis Werstase kõige olulisemad lahendused? Eelkõige me usume, et tulevikus kasvab muuseumide vahel esemete laenutamine ja kogud muutuvad liikuvateks. Meil ei ole vaja koguda materjali kõikide teemade kohta, millest tahame oma näitusi koostada ega võtta vastu esemeid, mida kunagi läheb võib-olla vaja. Hakkasime mõtlema, et ei ole mingi eesmärk omaette koostada näitusi meie oma kogus leiduvatest esemetest. Vastutasuks peame me ise aktiivselt välja laenama omi esemeid teistele muuseumidele.

Säilitamise valdkonna määratlemisel oli vaja uurida, mida teised juba teevad. Kogumispoliitika

tikat ei või üles ehitada ainult oma kogu alusel. Mida teised juba koguvad, seda ei pea meie koguma.

Muuseumide säilitustöö kattub väga sageli teiste muuseumide omadega ja kõige kesksamad kattuvused on ka üldteada. Meie võtsime teiste muuseumidega ühendust ja rääkisime tööjaotusest otse oma kolleegidega. Nii saime suured probleemid lahti räägitud ja kasvas usaldus muuseumide vahel.

Programmi avalikustamine oli tähtis samm, sest see tutvustas meie tööd ka teistele. Nüüd teavad muuseumid palju paremini, mida Werstas kogub ja mida mitte. See aitab ka teistel muuseumidel mõtiskleda selle üle, mida tasub tallele panna. Asjaolu, et teised pööravad meie tööle tähelepanu, ainult kinnitab meie usku oma ülesandesse.

Võtsime kasutusele väärtusklassid. Asja mõte on selles, et esemeid on võimalik paigutada viide erinevasse väärtusklassi. Esimene klass koosneb meie muuseumi pärlitest, ainulaadsetest, asendamatuist ja parimatest esemetest. Kaks järgmist sisaldavad pisut vähemtähtsaid museaale, neljas klass õppe- ja tarbekogu ning viiendasse klassi kuuluvad esemed arvatakse kogust välja. Esemee väärtusklass määratakse kindlaks nelja kriteeriumi alusel. Kriteeriumideks on sobivus kogusse, eseme ajalooline tähtsus, eseme kontekstiandmed ja eseme seisund. Väärtusklassideks jagamine hõlbustab tööd näiteks siis, kui me hindame, kas annetuse tuleks vastu võtta, millist materjali konserveerida või kas mõni ese tuleks kogust maha kanda.

Piiritlesime oma säilitamise valdkonnana tööelu ajaloo ja sotsiaalajaloo alates 19. sajandi algusest kuni kaasajani välja. Teistest muuseumidest olulisem on töölistemuuseumide jaoks eseme kontekst. Me ei täienda oma kogusid mitte materjali järgi nagu teevad näiteks klaasimuuseumid ega tehnika järgi nagu tehnikamuuseumid ega ka mitte vormi järgi nagu disainimuuseumid. Meie jaoks on oluline see, kuidas antud ese liitub inimtegevuse ja ühiskondlike muudatustega ja sealjuures on materjal, tehnika või vorm täiesti teisejärguline. Ehk teisiti öeldes, me ei kirjelda tehnilist arenguteed ega ka mitte tooteseeriaid. Praktikas toimub piiritlemine nii, et koostame nende teemade ja nähtuste loetelu, mida me oma töös säilitame.

Lisaks sellele, et kirjutatakse üles säilitatavad objektid, peaksid muuseumid ka andma teada sellest, mida nad ei kogu. Kogumispoliitika aspektist on see palju olulisem ja raskem asi. Näiteks meie otsustasime, et edaspidi me ei kogu tööriistu ega tööliste eluoluga liituvaid esemeid. Paljude meelest oleksid need teemad töölistemuuseumi jaoks tähtsad, kuid sellelaadseid asju on hulgaliselt Soome muuseumide kogudes olemas. Meil ei ole vaja teha kattuvat tööd ja me võime mujalt oma näituste jaoks esemeid laenutada.

Võime ennast lohutada ka teadmiseaga, et meie sõsarmuuseumil Rootsis ei ole üldse omi kogusid ja neil läheb päris hästi.

Probleemidest vabanemiseks vajame lisaks muuseumide omaalgatuslikule tegevusele ka üleriigilist koordineerimist. Soomes on juba kümme aastat räägitud sellest, et probleemid kaovad, kui viime kõik kogud ühtsesse infosüsteemi ja siis me näiteks võime kontrollida, kas

---

Kogumispoliitikat ei või üles ehitada ainult oma kogu alusel. Mida teised juba koguvad, seda ei pea meie koguma.

---

vastavat eset leidub juba kellegi teise kogudes. Idee on hea, aga ma ei usu sellesse. Meil ei ole veel katvat ühtset andmepanka ja katalogiseerimata materjali on muuseumides nii palju, et veel kümneid aastaid ei ole ühtne infosüsteem usaldatav. Aga probleeme peab lahendama kohe.

Nüüd on vaja muuseumide otsust selle kohta, mida me enam ei kogu. Teiseks peaksid muuseumid jõudma ka otsusele selles, mida me peaksime koguma, kuna teised muuseumid kindlasti ei hoolitse kõikide meie vajaduste ja huviobjektide eest. Selliseid otsuseid peaks langetama iga muuseum.

Olen visandanud probleemi lahendamiseks neljaastmelise lahendusmudeli, mis algab sellest, et iga muuseum koostab endale kogumispoliitika kava. Pärast seda on võimalik nende programmide alusel käsitleda säilitamistöö kattumisi ja puudusi. Ehk siis kaardistada need valdkonnad, mille eest keegi praegu ei vastuta. Teine etapp teostub loodetavasti koos TAKO projektiga. Tulevikus peavad muuseumid omavahel nõu oma kogumisprofiilide üle ja pärast seda on võimalik museaale viia üle ühest muuseumist teise, et tugevdada muuseumide kogumisprofiile.

Me oleme Töölistemuuseumiga Werstas alles pika tee alguses. Oleme leppinud kokku järgnevate aastate töö peasuundades, meie kogud kasvavad kaalutletult ja tunneme varasemast paremini oma kogu tugevaid ja nõrku külgi. Tohutult palju tööd on veel ees, aga suund on selge.

MUUSEUM – SÄILITAJA JA VAHENDAJA

— OLAVI PESTI—
SAAREMAA MUUSEUM

Olavi Pesti

Kas muuseum on pigem teadus- või kultuuriasutus?

Kas enim tuleb mõelda minevikule, olevikule või tulevikule?

Kas tähtsam on kogumine või näitamine?

Kas eelistada tuleks atraktiivsust või akadeemilisust?

Kas muuseum on nn kultuuritööstuse osa, kelle põhieesmärk on oma „tooteid“ võimalikult edukamalt „müüa“?

Need on mõned küsimused, mis muuseumi ja ühiskonna vahekordi vaagides ikka ja jälle päevakorraks kerkivad.

Viimase küsimuse peale mõeldes meenub Ülo Vooglaiu mõne aasta eest Kuressaares ühel maakultuuriseminaril peetud ettekanne. Kuna see oli väga lühike, esitan mälu järgi peaaegu kogu teksti: „Kõike saab siin ilmas osta ja müüa, välja arvatud loodus, tervis ja kultuur.“ Professor pidas muidugi silmas kultuuri selle sügavamas, tõelises tähenduses, nn massikultuur ostulemüügile ju põhinebki. Kummale kultuuri tähendusele peaksid orienteeruma muuseumid? Ilmselt ei jää muud üle, kui kahe vahel osavalt laveerides kuidagi püsima jääda.

Iga tõelise muuseumi kaks põhifunktsiooni on juba definitsiooni järgi tõepoolest **säilitamine**

ja **vahendamine**. Mida säilitada ja kuidas vahendada?

„Meie kogume kõike!“ – nii kõlas Eesti ühe suurema eramuuseumi omaniku, legendaarse kolleksionääri Juhan Saare deviis. Mis sellest *kõigest* nüüd on saanud? See mädaneb, koitab ja repetab – mateeria liigub loomulikult teel keerulisematest vormidest (näiteks Eesti suurim pillikogu) tagasi lihtsamatele. Seega tuleb koguda ja säilitada küll, aga mõtestatult. Nii mõnegi agara kultuuri- ja muinsushuvilisega vaieldes on jäänud mulje, et nende arvates „kõik on museaal“, midagi ei tohi ära visata. Mingis – n-õ fundamentalistlikus mõttes – on neil ju õigus. Õnneks nii teha ei saa. Muuseumitöötaja kui koguja tähtsaimaid omadusi on vaist ja oskus ette näha, ära tunda, millised (tema muuseumi tegevusvaldkonna) objektid väärivad musealiseerimist – mida võiks nimetada ka oleviku ajalooks muutmiseks, millised mitte. Kogu olevik lihtsalt „ei mahu“ ajalukku. Säilitada tuleb optimaalne valik mineviku ja nüüdisaja **asitõendeid** (Jyväskylä ülikooli museoloogide termin, mis mulle selles kontekstis väga meeldib).

Millised ohud museograafe selles töövallas varitsevad? Näiteks – koguda „ilusaid“ asju; „inetud“, katkised, eriti aga lausa „rämps“ igal juhul ära põlata. Koguda ja säilitada üldtuntud isikutega seotud materjali, hüljates reakodanikud ja autsaid. Koguda ainult „vanu asju“, unustades, et praegused „viimase peal“ asjadki

---

Eesti Kunstiakadeemia baasil 2005.–2006. aastal toimunud muuseumitöötajate täienduskoolituskursusel kirjutatud lühiessee ilmub muutmata kujul.

on peagi vana, kuid huvipakkuv ja tähendusrikas kolu. Hiljuti tekkinud uus oht on n-õ digitaaleufooria – usk moodsa infotehnoloogia kõikvõimsusse minevikujälje tulevikku talletamisel.

Omapärane institutsionaalne oht kummitab kehtivast muuseumiseadustikust, mis nimetab *kultuuriväärtusega asjaks* igasuguse ükskõik mis ajal ja ükskõik millise ideoloogia valitsedes museaalina registreeritud materiumi. Nii tuli Saaremaa Muuseumile mõne aasta eest palju tüli endise Viktor Kingissepa Memoriaalmuuseumi osa „museaalide“ (näiteks kehvad koopiad 1950ndate propagandaraamatute fotodest, mitmes eksemplaris ajaleheväljalõiked jms) mahakandmise vajadusest, kuigi kogu selle silmapaistva isiksusega seotud vähegi huvipakkuv materjal säilitati. Kuna maha saab kanda ainult hävinud „museaale“, siis tuligi sodi kõigepealt lihtsalt ära põletada!

Kui midagi kogutakse ja selleks küllaltki suuri rahalisi kulutusi tehes hoolikalt säilitatakse, siis tuleks seda mõistagi ka vahendada. Kellele? Milleks? Kuidas?

Need küsimused puudutavad muuseumide põhitegevuse teist poolt, mille kohal kummitab tänapäeval veel üks saatuslik küsimus: „Kas nüüdses üleilmastuvas, ilmavõrgustuvas, kiibistuvas, geenimuundatavas maailmas on traditsioonilisi muuseume üldse enam vaja?“

Millegipärast tundub, et siiski on. Semiootik Peeter Torop alustab oma säravat esseed „Kultuuri atraktiivsuse võimalused“ (2005) nõnda: „Kultuur on samaaegselt inimese vahetu ümbrus ja tema silmapiir. [...] Meie silmapiir on pilk kaugusse läbi vahetu ümbruse. Kaugele vaatamine on kui kaugesse peeglist vaatamine – ümbruse peegel annab meile äratuntava kujutise, silmapiiri peegel ähmase ja äratundmiseks suuri pingutusi nõudva pildi. [...] Erinevad peegeldused sisendavad meile erinevaid võimalusi ja ahvatlusi enda äratundmiseks, ja on küllalt rasked nende peegelduste seast üles leida enda tegelikkusele vastav peegelpilt. Mida raskem on enda tegelikku peegelpilti üles leida, seda suurem on soov seda teha.“

Arvan, et muuseumidel on ikka veel asendamatu osa selle „enda tegelikkusele vastava peegelpildi“ ülesleidmisele kaasaaitajana. Mõistagi peavad muuseumid üleilmsete ja omaühiskondlike pöördumatute arengutega krapsakalt kaasa sammuma, kuid tegema seda targalt, mitte koos pesuveega (igavus, „tolmusus“, tekstiga liialdamine jne) ka last – kollektiooni „pühadus“ kui kõige alus, teatav alalhoidlikkus, teaduspõhisus – välja viskama. Peeter Mauer on tabavalt määratlenud ühe olulise piiri: muuseum peaks tootma uut teadmist, mitte ainult teadmisi vahendama. Seega ei piisa *show*'st, „atraktiivsusest“, *disneyland*'itamisest, „interaktiivsusest“, uusima infotehnoloogia kasutamisest – kuigi ka

---

Kas nüüdses üleilmastuvas, ilmavõrgustuvas, kiibistuvas, geenimuundatavas maailmas on traditsioonilisi muuseume üldse enam vaja?

---

kõik see on vajalik –, vaid tuleb teha ka teaduslikku uurimistööd, avaldada artikleid ja raamatuid, korraldada väliuurimistööd ja teaduskonverentse. Ning mõista, et igasuguse väljapaneku põhituumaks jääb ikkagi autentne originaalasi. „Kultuuriväärtuslik ei pea alati atraktiivne olema. Ja atraktiivsus ei pruugi alati kultuuriväärtuslik olla.“ (P. Torop).

Aga külastajad ju ei tule, kui ei olda atraktiivne ja moodne! Tulevad küll – ja kuidas veel! Selleks tuleb muidugi lisatööd teha: reklaamida, tutvustada, selgitada, „promoda“. Kuigi Saaremaa Muuseumi uus püsinäitus (1939–49) on ägedalt atraktiivne, kiidavad paljud külastajad – eelkõige just välismaalased – selle kõrval hoopis varasema ajaloo ekspositsiooni (koostatud nii ammu kui 1985–87!) akadeemilist rahulikkust ja informatiivsust. Mõnele meeldib ema, mõnele tütar, mõnele isegi vanaema...

Muuseum ei ole mitte ainult museaalid – kogud ja väljapanekud, vaid ka vaimse teabe koguja, säilitaja ja vahendaja. Sellisena on ta eriti oluline n-õ väikestes kohtades, kust muud tõsisemad mäluasutused kaugel. See on eemalseisjaile lausa uskumatu, kui palju tuleb vastata üksikisikute, asutuste, organisatsioonide, ajakirjanduse nn teabepäringuile. Muuseumi taset näitab seegi, kui valdav enamik küsimusi rahuldava vastuse saab.

Kahtlemata on muuseumidel oluline osa ka n-õ mittemuseaalse kultuurielu korraldajana. Kas muuseumitöötajad seejuures ka ise laulma, tantsima, näitlema ja ajaloolisi kostüüme kandma peavad, on maitse ja oskuste küsimus. Kui nad seda oskavad ja see põhitööd ei sega – miks mitte?

Traditsioonilise *museion*'i ajad on muidugi pöördumatult möödas (kuigi mõni sellinegi tuleb säilitada!). Muuseumid peavad karmi kiirusega muutumas maailmas pidevalt ja vaimukalt säilitama ja otsima oma kohta ning leidma ka uusi funktsioone. Seejuures ei tohi aga liigselt „tõmblema“ hakata – toimivad nüüdses maailmas muuseumide kõrval ju ka teatrid, tsirkused, lõbustuspargid ja igasugused muud vajalikud asutused...

NÜÜD JA PRAEGU

KAASAJA MATERJALIDE KOGUMINE

— AGNES ALJAS —

EESTI RAHVA MUUSEUMI TEADUSSEKRETÄR

Miks on oluline, kuidas inimene poes käib, mida telekast vaatab ja raadiost kuulab, millega tegeleb oma argipäevaaskeldustes? Selle info kaudu luuakse teadmine inimese olemisest, valikutest ja väärtustest tänases Eestis.

Agnes Aljas

Argielu oma rutiinsete tegevuste ja sündmustega on inimestele tavaline ja enesestmõistetav. Teadusmaailm aga näeb argielu kui tähendusterikast allikat, kus tavateadmised ja harjumuspärane rutiin aitavad mõista kultuuri ja luua selle kohta süsteemset teadmist. Nii on uurijatele argipäeva jäädvustused olulised ühiskonna ja inimeste uurimise allikad. Meie igapäevastes tegevustes peegelduvad oluliselt ja selgelt ühiskonna muutused. Uurija jaoks on inimene oma argitegemistes eelkõige aktiivne kultuuri looja ja kandja, kelle valikud alates sellest, kui palju ja kas üldse panna suhkrut hommikukohvisse, annavad pildi tema väärtushinnangutest, tõekspidamistest ja maailmavaatest.

Kaasaja jäädvustamine on oluline materjal tulevastele kasutajatele. Elame vaieldamatult kiire info- ja tarbimisühiskonnas, kus pidevalt kõik muutub. Kui me ei kogu praegu oma aega, siis võib juhtuda, et tulevastel põlvedel pole enam meie ajast midagi koguda ja vaadata.

Iga muuseum soovib, et nende kogud oleksid aktiivses kasutuses. Just kaasaja materjalide kogumine on üks võimalus selleks, mis aitab muuta kogud dünaamilisemaks. Praeguste materjalide kogumine loob silla mineviku (olemasolevate

kogude) ja oleviku vahel, muudab praegused kogud ühiskonnale paremini arusaadavaks ja aitab neid täiendada vajaliku isikliku kontekstiga. Minevikku on lihtsam õppida, kui meil on selleks isiklik võrdlusmoment ning kontekst kaasajast.

Lisaks aitab kaasaja materjalide kogumine mõista muuseumil praeguse ühiskonna paljusust ja tuua muuseumi juurde erinevate kogukondade inimesi. Moodne muuseum annab inimesele võimaluse kaasa rääkida, mida mäletatakse ning kuidas praegust aega saab tulevikus interpreteerida.

Kahel viimasel suvel olen korraldanud kaasaja argielu dokumenteerimise välitöid, mille mõlema puhul oli tegemist jätku-uuringutega. 2008. aasta suvel toimusid välitööd Saaremaal Kihelkonna vallas, kus viimased samateemalised välitööd toimusid 2000. aastal, ning 2009. aasta suvel Viljandimaal Suure-Jaani vallas Tääksis ja selle ümbruse külades. Tõenäoliselt on võimatu leida piirkondi, kuhu Eesti Rahva Muuseum ei oleks sajandi jooksul välitöödele jõudnud, mistõttu võib kõiki edaspidiseid uuringuid nimetada omal moel jätku-uuringuteks. Ka eelmisel ja sel suvel oli informantide hulgas palju neid,

kellega oli kohtunud varasemate välitööde ajal või kes mäletasid, kuidas ERM oli omal ajal välitöödel käinud. Nii viiaksegi oma inimesena võetav kaasajauurija tihti sissejuhatuses käsitõkapi juurde või lillepeenraid imetlema. Kohaliku kogukonna toetus on iga välitöö edukuse alus. Kõigil uurijatel oli hea siseneda võõrastesse taludesse ja majadesse, kui tunti end oodatuna, ning juhtus, et lausa öeldi: „Kartsin, et te minu juurde ei tulegi“.

Lisaks ERMi inimestele on välitöödel alati oma esimesi või juba mitmendaid välitöökoogemusi omandamas erinevate erialade tudengid. Viimastel aastatel on enamik neist Tallinna Ülikooli sotsiaal- ja kultuuriantropoloogia ning Eesti Kunstiakadeemia rahvakunsti ja kultuuriantropoloogia erialalt. Igal hommikul sõideti jalgratastega küladesse, kaasas kaasaegne tehnika. Uurimisprojektid saavad tänapäeval teoks ikka tänu toetajatele, mistõttu igasse kotti kuuluvad ERMi vesi, kohukesed ja juustusaiad. Õhtul süstematiseeriti intervjuud, laeti arvutisse ja legendeeriti fotod. Kokku koguti üle 20 gigabaidi fotosid, video- ja helimaterjali kaasaja argielust. Materjal räägib perekonnast, tööelust, toimetulekust, tarbimisest, sotsiaalsest võrgustikust, hobidest, moest, identiteedist, kohalikust kogukonnast, lisaks sellest, millest inimesed rõõmu tunnevad, mis teeb murelikuks, kuidas oma eluga rahul ollakse ning kuidas maaelu hinnatakse.

Oma 100. sünnipäeval 14. aprillil kutsus Eesti Rahva Muuseum inimesi oma päeva muuseumile kinkima. Neid, kes oma päeva kirja panid, filmisid või pildistasid, oli üle neljasaja. Muuseumisse saadeti lugusid üle kogu maailma. Kõigi nende abiga kogunes mahukas materjal Eesti inimeste argipäevast.

Vanim osalenutest oli 96-aastane vanaproua Võrust ning noorim 3-kuune Miina Tallinnast, kelle päeva oli sõnas ja pildis jäädvustanud tüdruku ema. Osalejate seas oli nii kultuuritegelasi kui poliitikuid, ärimehi ja talunikke ning väga paljude teiste elukutsete esindajaid.

Töölaud
14. aprillil 2009
FOTO: Heldin Rikk

SIRVILAUAD

NARVA MUUSEUM ON TURISMI UUENDAJA 2009

Turismi Uuendaja 2009 tiitli tõi Narva Muuseumile viimaste aastate arendustegevus uute teenuste väljatöötamisel, aktiivne koostöö turismisektoris ja erinevate projektide elluviimisel ning järjepidev tegevus organisatsiooni arendamisel. Võtmetähtsusega oli auhinna määramisel uue ja Eestis ainulaadse turismiteenuse – Narva Muuseumi Põhjaõue loomine.

EESTI MUUSEUMIDE XII FESTIVALIL VALITI PARIMAD NÄITUSED

28.–29. septembril toimus Narvas XII muuseumide festival, mis tänavu oli pühendatud kollektsioonidele. Festivali kulminatsiooniks oli näituste võistluse tulemuste väljakuulutamine. Sel aastal võitis peapreemia Tartu Linnamuuseumi näitus „Aateline Suvirändur ja tema kullafond. Gustav Matto pärand Tartu Linnamuuseumis“, mille autor on linnamuuseumi kauaaegne peavarahoidja Teesi Kivivare ja kujundaja Peeter Paasmäe. Teist ja kolmandat kohta jagasid Narva Muuseumi näitus „Puhkus Narva-Jõesuus ja ümbruses“ ning Harjumaa Muuseumi „Eramaa?“. Lisaks tunnustati Narvas muuseumimeenete konkursi EMMA 2009 laureaate. Konkursile oli toodud u 70 eset üle terve Eesti. Peapreemia läks jagamisele Eesti Maanteemuuseumi hääletaja helkurkinda „Tahan koju“ ja Eesti Tervishoiumuuseumi seljapesuharjade vahel.

KÄIMAS ON MUUSEUMIROTI KONKURSSI!

Jätkuvalt oodatakse uusi ning põnevaid näitusi kandideerima Muuseumiroti 2009/2010. aasta auhinna! Konkursil osalemiseks palutakse saata taotlused e-postiga aadressil: aivi.lintnermann@kul.ee vähemalt üks kuu enne näituse eksponeerimise lõppu.

Statuudi ja kandideerimistaotluse vormi leiab Kultuuriministeeriumi kodulehelt. Konkurs lõpeb 1. aprillil 2010.

Seoses projektiga „**ERMi fotoarhiivi ja veebipõhiselt kättesaadavaks tegemine**“ on alates septembrist Eesti Rahva Muuseumi Veski tänava hoones raamatukogu suletud ning uurijate vastuvõtt esemekogudes piiratud. Võimaluse korral palutakse oma tulekust esemekogudesse teatada vähemalt 3–4 päeva ette telefonil 735 0407. Projekti kestus on ligikaudu neli kuud, muutustest antakse teada jooksvalt muuseumi koduleheküljel.

Kogumisaktsiooni käigus saadetud materjal näitas edukalt Eesti inimeste valmisolekut jagada muuseumiga oma lugu ning teha seda üha rohkem elektrooniliselt. Kirjeldusi saadeti eelkõige e-posti teel failidena, aga ka sissekanetena foto- ja videoportaalidesse ning linkidena oma blogidesse. Interneti kasutamine on loomulik igapäeva osa igal pool ja igas vanuses inimestel, seega on oluline, et muuseum kasutab seda ka oma kogumisaktsioonides ning annab inimestele võimaluse jõuda muuseumi juurde ka nende sotsiaalsete meediakanalite kaudu (Facebook, Orkut ja Twitter), kus inimesed internetis viibivad.

2007. aastast on veebiportaal „Eesti hetked“ ja Eesti Rahva Muuseum kogunud fotosid Eesti eluolu kohta. Portaali „Eesti hetked“ (www.eestihetked.ee) kogutakse fotojäädvustusi ja -hetki Eesti elust, paikadest, inimestest ja sündmustest. Praegusaja fotograafia digiteerumine on loonud olukorra, kus sünnib ennenägematul hulgal fotosid, pildistamine on muutunud igapäevaelu harjumuspäraseks osaks. Pildistatakse peaaegu et möödaminnes, eksperimenteerimise rõõmust või ka eneseväljendamise vajadusest, kuid palju on ka neid, kes otsivad oma fotodes kvaliteeti ja laiemat üldistust kui lihtsalt jäädvustust endale ja oma sõpradele.

„Eesti hetkede“ portaali puhul ei ole senini olnud tegemist sotsiaalse keskkonnaga, vaid teadliku kogumisega ERMi fotokogu täiendamiseks. Portaali kasutajad on märganud hetki ning paljud on juba teadlikult neid ERMi tarbeks jäädvustanud. Iga aasta märtsis kuulutame välja teemad, millele fotosid ootame, ning avatud on ka vabateemaline rubriik. Pildistajad peavad lisaks hetke tabamisele ja selle portaali üleslaadimisele sisestama ka legendid ja märksõnad.

Kaasaja materjalide kogumisel on tegemist reaalsete inimestega, kelle jäädvustamine tõstatab eetika, autoriõiguse ja isikuandmekaitse seadusega seotud küsimusi. Muuseumi kogudesse jõudvad materjalid on reeglina avalikud ning uurimisprojektide ja kogumisaktsioonide käigus oleme püüdnud inimesi sellest alati teavitada. Asjaosalistega on sõlmitud materjalide kasutamise leping, kus märgitakse, kuidas temaga tehtud intervjuud või saadetud lugu võib kasutada ning kas ta soovib jääda anonüümseks või mitte. Ühelt poolt on lepingud aidanud intervjueeritel määrata ja saada konkreetset oma materjalide kasutamise osas ning teiselt poolt aitab see muuseumil toimida just nii, nagu uuritav on soovinud. Fotoportali „Eesti hetked“ abil on tõstatunud ka küsimus, kas on eetilise ja õige võtta ERMi fotokogusse inimestest salaja tehtud fotosid, näiteks alaealiste noorte napsitamise Tallinna pargis. Vastustering muuseumikogude eetiliste küsimuste vallas on aga senini avatud.

Pea sajandi jooksul on ERM kogunud muuseumisse argieluga seotud materjale minevikust ja kaasajast. Mis on kaasaaeg, oleneb eelkõige uurimisobjekti defineerimisest, on see siis alates aastast 1991 või aastast 1998 või ainult tänase päeva hetk. Kaasaaeg on hetkel toimuvad sündmused, värsked mõtted, emotsioonid ja elukogemus ning selle kogumine on võimalusterohke ja eksperimenteerimist võimaldav.

Ilma muuseumieksperti suunamiseta kogude loomine on tänapäeval pea võimatu (kuigi on ka näiteid sellest, kuidas inimesed omas kogukonnas intervjuerivad end ise muuseumide jaoks). Oluline on teada, mida soovime koguda ja kellele kogume, et tähtis ei jääks tähelepanuta.

ERMi filmimees Mairo Selgmäe püüdnud argielu Tääksi külas

FOTO: Agnes Aljas

Mõtisklusi kaasaegse elu dokumenteerimisest Norras

— INGER JENSEN —
NORRA KULTUURILOOMUUSEUM

Inger Jensen

Kaasaja dokumenteerimisele hakati erilist tähelepanu osutama 1970. aastatel. Rootsi ja hiljem ka Norra muuseumid asusid mõtlema selle üle, miks nende kogudes puudub kaasaegse kajastav materjal. Uurimused näitasid, et 20. sajandi ja eriti perioodi kohta pärast 1940. aastaid puudub materjal pea täielikult. See oli muret tekitav, eriti arvesse võttes käibe, toodangu ja tarbimise mahu suurenemist viimaste kümnendite jooksul. Oleviku dokumenteerimine kindlustamiseks laialdasi teadmisi tulevikus muutus tähtsaks. Järgmine oluline valdkond oli esemete kogumine laiemas kontekstis ja neist igapäevase kohta detailsema informatsiooni saamine. Muuseumid hakkasid arutlema oma missiooni üle ning selle üle, kuidas nende kogud peegeldavad ühiskonda, seades vaatluse alla oma töö üldiselt ja eriti oma kogud.

KAASAJA DOKUMENTEERIMISE VÕRGUSTIK

1995. aastal loodi selle olulise küsimuse koordineerimiseks ja tugevdamiseks Norra Muuseumide Kaasaja Dokumenteerimise Sekretariaat, mis asub Maihaugenis Lillehammeris. Selles osaleb viisteist muuseumi, mille esindajad käivad koos ja arutlevad selliste teemade üle nagu dokumenteerimise meetodid, kirjeldamine ja eetika. Üheks eesmärgiks on keskenduda ühistele väljakutsetele, teiseks aga suurendada muuseumide kompetentsitaset. Peetakse iga-aastaseid koosolekuid ja seminare, tähtis on ka informatsiooni edastamine internetilehekülje kaudu. Organisatsioon on teostanud selliseid projekte nagu näiteks *Dokument 2000* ja *På sporet av den tapte samtid* (Kaotatud oleviku otsingul). Taolised ühisprojektid võimaldavad meil korraldada laiaulatuslikku kaasaja dokumenteerimist, arendades sealjuures edasi dokumenteerimise ja analüüsi meetodeid.

Hiljuti esitas Norra Kultuuriministerium muuseumide kohta raporti *Framtidas museer* (Tuleviku muuseumid). Raport kirjeldab Norra muuseumide praegust olukorda ja visandab

FOTOPORTAAL KUTSUB EESTI HETKI PILDISTAMA!

Portaal „Eesti hetked“ ootab osalema kõiki fotohuvilisi ja professionaale, kes soovivad kaasa aidata Eesti visuaalse mälu talletamisele. Kõik fotod täiendavad Eesti üht suurimat fotokogu Eesti Rahva Muuseumis ning säilitatakse tulevastele põlvetele. Tegemist on MTÜ Eesti hetked ja Eesti Rahva Muuseumi koostööprojektiga.

Lisainfo: ERMi teadussekretär Agnes Aljas, 735 0438, agnes.aljas@erm.ee. Portaali haldaja: Tõnis Kärema, tonis@tplusm.net.

RÄÄGIME KARTULIST!

Üheksa muuseumi erinevatest Euroopa riikidest alustas Euroopa Liidu programmi „Kultuur“ toel koostööprojekti „Euroopa maitset“ (A Taste of Europe). Ühiseks eesmärgiks on 2011. aasta jaanuaris avada näitus, mis räägib eurooplaste toidust. Näituse jaoks kutsub Eesti Rahva Muuseum kõiki meenutama ja jäädvustama kartuliga seonduvat – olgu selleks kartulivõtutalgute kirjeldus, arutlus kartuli osast igapäevasel toidulaul või mõni väärt kartulitoit teie retseptikogust. Oodatakse nii tekstilisi kirjeldusi, pilte, videoid kui ka kartulitega seotud esemeid kuni 31. maini 2010. Lisainfo: Terje Anepaio, 735 0408, terje.anepaio@erm.ee, www.erm.ee/eestimaitse, www.atasteofeurope.eu.

EESTI KUNSTIMUUSEUM SAI NOVEMBRIS 90-AASTASEKS

17. novembril 2009 möödus 90 aastat Eesti Kunstimuseumi asutamisest.

Muuseum, mis sai alguse Eesti identiteedi uurimisest ja säilitamisest, on tänaseks arenenud võimsaks organisatsiooniks, millel on ka laialdased rahvusvahelised kontaktid ja autoriteet. Sellest hoolimata on muuseumi peaeesmärk hoida, uurida ja arendada Eesti visuaalset kultuuri. Eesti Kunstimuseumi filiaalid (Kumu, Kadrioru loss ja Mikkel muuseum, Niguliste muuseum, Adamson-Ericu muuseum) pakuvad nautimiseks kunsti igale maitsele ja novembrikuu jooksul saab kõiki harumuseumide külastada ühe sooduspiletiga.

KUMU KUNSTIMUUSEUM SISENE VIRTUAALMAILMA

Eesti Kunstimuseumi 90. sünnipäeval novembris esitleti esmakordselt loodavat 3D Virtuaalmuuseumi Kumus. Kodulehe www.ekm.ee/kumu külastajal on võimalik saada ülevaade Kumu näitustest, arhitektuurist, hariduskeskuse ning auditooriumi tegevustest virtuaalsel moel ja kodust lahkumata.

Televiisor muutis nii elutoa sisustamist kui ka inimeste sotsiaalset käitumist. Samuti andis see inimestele ühise kogemuse, sest kõik vaatasid Norras samu programme rahvusliku telekanali NRK kaudu. Näituselt „TV, tiikpuu ja teismelised“ Norra Kultuuriloo-muuseumis
FOTO: Anne-Lise Reinsfelt

küsimused, millele tuleks keskenduda tulevikus. Tuuakse välja neli tähtsamat teemat: kogumise organiseerimine ja säilitamine, teaduslik uurimistöö, kommunikatsioon ning uuendamine. Raport rõhutab muuseumide poolt läbi viidud dokumenteerimise koordineerimise ja analüüsimise tähtsust. Milline on meie arvamus tänapäeva ühiskonnast? Mille vastu me huvi tunneme ja mis meie tähelepanu alt välja jääb? Kõigege tegelemine on tähtis ja samal ajal võimatu. Kõik kogud on mingil moel oma aja ja ajastu esindajad. Arutatakse, kuidas parendada dokumenteerimist ja koordineerida muuseumikogude arengut, pakkudes ühe võimalusena välja ühiskasutuses kogud. Järgmisel aastal esitatakse nende teemade kohta aruanne.

MUSEUMIESE: DOKUMENTEERIMISE JA KOGUMISE SISU

Muuseumid koguvad mitte ainult esemeid, vaid ka teadmisi. Kaasaegne dokumenteerimine koosneb sellistest erinevatest elementidest nagu näiteks esemed, ehitised, fotod, arhiivimaterjalid,

välitööde märkmed, vaatlused, intervjuud ja teised suulised ülestähendused. Meetodid ei ole uued, kuid tähelepanu keske on liikunud pelgalt materjalilt sügavama arusaamiseni selle kohta, kuidas inimesed elavad.

Üheks kaasaja vaatlemise meetodiks on leida kaasaegseid nähtusi, mis räägivad meile midagi tähtsat tänapäeva ühiskonna kohta ning mis määratlevad meie elusid ja elutingimusi. Kuidas ja miks muutuvad igapäevased elutingimused? Kuidas hangivad inimesed endale vajaliku toidu, eluaseme ja töö? Täendusrikaste kultuurielementide leidmine annab meile tähtsaimad sümbolid ja esemed. Tüüpiline võtmeese 1960. aastatest on televiisor, mis tõi kaasa muutusi nii kodu sisustamisel kui ka sotsiaalses käitumises.

Muuseumid ei saa kunagi olla täiesti objektiivsed, ent nad püüavad vaadelda materjali nii mitmekülgsest kui võimalik. Siiski riskime me kaotada ühiskonna valdkondi, mis meile ei meeldi või meis vastikust tekitavad. Mitmedki muuseumid on püüdnud pöörata erilist tähelepanu ühiskonna negatiivsematele aspektidele ja

inimestele, kes ei ole valitseva suuna esindajad.

Teine arutlusteema on rahvuslikkuse defineerimine. Mis on tänapäeval rahvuslik? Kes on norralane? Mis on Norrale omane? Erinevad projektid pakuvad meile uusi arusaamu tänapäeva paljurahvuselise Norra kohta. Projektid on aidanud kallutada tähelepanu keskpunkti integratsioonilt kultuurilisele mitmekesisusele.

MUSEUMIDE PANUS TÄNAPÄEVA ÜHISKONNAS

Põhiline väljakutse kaasaegse elu dokumenteerimisel ja uurimisel on küsida asjakohaseid küsimusi ja suurendada meie arusaamist tänapäeva ühiskonnast, parandades meie võimet interpreteerida seda, mida me kogume.

Kaasajale keskendumine suurendab meie panust ühiskonnas ja sunnib mõtisklema selle üle, kuidas me töötame. Tagasi vaadates võime näha, et vanemad kogud paljastavad rohkem kogujate vaateid kui seda, milline oli ühiskond, mille osaks nad kord olid. Peame tõdema, et meie väärtushinnangud mõjutavad ka seda, mida me täna teeme.

EESTI MUUSEUMIDE INFOSÜSTEEM

— KAIE JEESER —

TARTU LINNAMUUSEUMI PEAVARAHOIDJA

Muuseumiaasta on olnud tavapärasemast teisem kogudega töötavatele inimestele, sest igapäevaste toimetamiste kõrval on mitmed muuseumid võtnud kasutusele uue veebipõhisel tsentraalsel tarkvaral töötava infosüsteemi MuIS.

Üleminek endiselt lokaalvõrgus töötavalt süsteemilt KVIS uuele süsteemile MuIS¹ ei ole olnud lihtne. Mitmed harjunud tegevused on tulnud unustada ja palju on tulnud ümber ning juurde õppida. Õnneks Eesti muuseumitöötajale meeldib õppida, kui ainult võimalusi oleks.

Olulisem uue infosüsteemiga kaasnev muudatus on vajadus osata näha oma muuseumikogu teiste muuseumidega ühises süsteemis. Senine infosüsteem KVIS võimaldas töötada lokaalselt, see tähendab, et mitmed süsteemi andmete sisestusega ette tulnud probleemid lahendati oma muuseumi piires ega mõeldud sellele, kuidas leitud lahendus sobiks teistele muuseumidele.

Selline individuaalne toimimine on nähtav ka KVISist MuISi üle kantud andmetes. Seega ei ole KVIS, mis oli mõeldud Eesti muuseumide dokumentatsiooni ja museaali kirjelduse standardiseerimiseks, täitnud oma ülesannet. Ühtlasi ei tekkinud ühiste otsingutele alluvat kultuuriväärtuste andmepanka. Samas andis töö KVISiga muuseumitöötajale infosüsteemi kasutamiskoge-

muse ja oskuse näha probleeme, mis tekivad üle minnes paberdokumentidelt üle elektroonilisse keskkonda. Need oskused on olulised, et edasi minna juba uue tsentraalse infosüsteemiga MuIS.

MuISi eesmärk on olla töövahend mitte ainult kogude osakonnale, vaid tervele muuseumile ehk MuISi näol on tegemist muuseumide kaasaegse töökeskkonnaga.

Erinevalt KVISist pakub MuIS võimalust teostada teatud muuseumitöö toiminguid üle kõigi infosüsteemiga liitunud muuseumide, näiteks museaalide otsimine-leidmine näituse tarvis, võimalus koostada ühiseid virtuaalseid näitusi jms. Ühtlasi paraneb infovahetus muuseumide vahel, tänu millele täieneb ja korrastub museaalidega seotud sisuline teave ja tekib ülevaade muuseumisse kogutust, mis annab võimaluse töötada välja üle-eestiline kogumispoliitika.

Lisaks võimaldab veebi vahendusel toimiv infosüsteem kasutada muuseumil kogude läbitöötamiseks teiste muuseumide erialaspetsialiste.

Muuseumide kogudes peituv teave ja muuseumikogude põhjal koostatud näitused muu-

Kaie Jeaser

¹ 2009. aasta novembris kasutas MuISi 51 muuseumi.

tuvad kättesaadavaks ka veebikülastajale, mis lubab inimesel väljastpoolt muuseumeid lisada ühisesse andmepanka omapoolset teavet.

Eesmärk on ühtlustada muuseumide dokumentatsiooni ning museaalide arvelevõtu ja kogudesse registreerimise meetodeid, mille tulemusel ühtlustuvad museaalide kirjeldused, nii kirjeldavate andmete hulga kui sisukuse osas. See kõik on alus ühtsele kultuuriväärtuste andmepangale, et tagada infootsingud üle muuseumide erinevate kogude.

Analüüsid KVISist MuISi üle kantud andmeid ja infosüsteemi rakendumist muuseumides,² peab tõdema, et probleemseim on olnud museaaliga seotud kultuurajaloolise konteksti lahti kirjutamine nii, et see kataks infosüsteemi poolt pakutud võimalused – andmete ühtse käsitletavuse – ja annaks soovitud tulemuse – ühtsed infootsingud.

Museaali infosüsteemis kirjeldades peab teadma, et alusteabe ühtseks käsitlemiseks on kirjete sisestamine kindlatele andmeväljadele ja tsentraalsete sõnastike kasutamine.

Museaali kirjelduseks vajalike andmete struktureeritud sisestamine kui ka museaali kirjeldamiseks mõeldud tsentraalsete sõnastike kasutamine vajaksid omaette käsitlemist, kuid selles artiklis peatuksin eelkõige just viimasel – sõnastikel, mis toetavad museaali kirjeldust ja tagavad ühtsed infootsingu võimalused.

MuISis kasutusel olevate sõnastike lahtiseltamine on oluline seetõttu, et hetkel on küll paigas sõnastike ülesehitus, kuid terminoloogia on puudulik, mistõttu on kasutajal raske aru saada nende sisust ja mõttest. Samas ei teki ilma neid kasutamata ja edasi arendamata üle-eestilist infootsimise võimalust.

Museaali kirjeldavate sõnastike ülesehitusel on toetunud nii Eesti kui teiste riikide muuseumide praktilisele kogemusele, mille tulemusel on MuISi sisse viidud väga paindlik klassifitseerimissüsteem.

KVISis oli ja on 90% väljadest kaetud kontrollitud terminoloogia ehk sõnastikega. See suhe ei ole muutunud ka MuISis, kuid mõningad sõnastikud on MuISi üle viidud muudetud kujul.

Andmete ühtse käsitletavuse seisukohast olulised museaali ja museaali konteksti kirjeldavad sõnastikud on: „Objekti olemus“, „Objekti kasutusvaldkond“ ja „Tegevus ja nähtused“.

Sõnastik „Objekti olemus“ (vt joonis) toetab museaalide grupeerimist tema **nimetuse (olemuse)** järgi. Tegemist on kõigile (ka tavainimesele) üheselt mõistetavate terminitega objekti nimetuse kohta. Sõnastik põhineb liigilisel hierarhial, mille ülemterminid on alfabeetilises järjekorras.

² Analüüs leidub Tartu Ülikooli infokorralduse magistratöö materjalides ja avaldatakse pärast töö kaitsmist.

Sõnastik ei ole mõeldud objekti sisu kirjeldamiseks. Näiteks ei kirjeldata seal fotol olevat kujutist. Olemussõnastikus on foto tähiseks „foto“. Fotol olev kujutis kirjeldatakse lahti sõnastiku „Tegevus ja nähtused“ alajaotuse „Kasutamine/klassifitseerimine“ kaudu. Sama põhimõtet rakendatakse kõigi visuaalsete museaalide nagu maal, graafiline leht, postkaart jms korral. Käsikirja sisu avatakse kasutades sõnastiku „Tegevus ja nähtused“ alajaotust „Kasutamine/klassifitseerimine“.

Objekti olemuse sõnastik on kohustuslik täita koos objekti registreerimisega põhikogusse.

Objektile ainuomase nimetuse andmist infosüsteemis toetab vabatekstiline väli „Nimetus“, mis võimaldab nimetada kirjeldatavat objekti nii, nagu iga muuseum seda oluliseks peab. Samas aitab sõnastik „Objekti olemus“ tänu kontrollitud terminoloogiale grupeerida erinevate muuseumide ühetüübilisi objekte. Ühtlasi tagab see lihtsad ja kiired objekti otsingud.

Sõnastik „Objekti kasutusvaldkond“ (vt joonis) on hierarhiline sõnastik, mis annab võimaluse objektide kiirelt klassifitseerida tema kasutuse ehk funktsiooni järgi.

Näiteks pall, mis olemiklassifikatsioonis on „pall“, kuid kasutusklassifikatsioonis võib olla nii „mänguvahend“, „spordivahend“ kui ka „rituaalne ese“, sõltuvalt konkreetse palli kasutusviisist.

Oluline on see, et objekti kasutusvaldkonna määrab iga muuseum ise, st objekti olemuse ja kasutusvaldkonna vahelise seose tekitab muuseumitöötaja, lähtudes konkreetse muuseumi vajadusest.

Näide:

Objekti nimetus *Pall*

• MuIS Objekti olemus – *pall*

Kõigile muuseumidele

• MuIS Objekti kasutusvaldkond

Ajaloomuuseumi jaoks – rituaalne ese

Mänguasjumuuseumi jaoks – mänguvahend

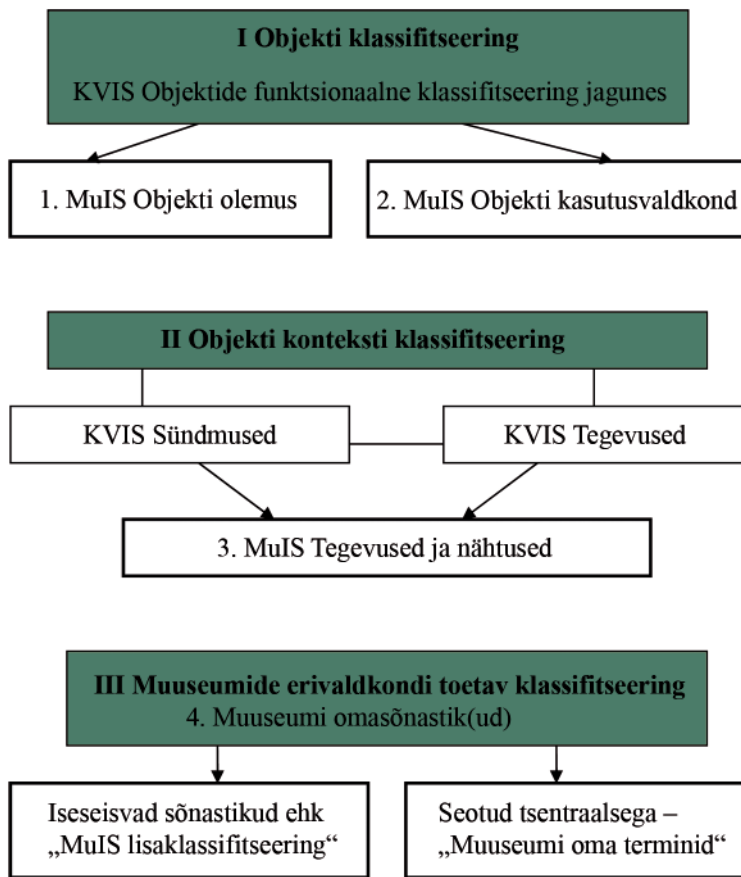
Spordimuuseumi jaoks – spordivahend

Seose(d) loob muuseumitöötaja ise, st pall ei ole vaikumisi mänguvahendite või mõne teise määratluse all.

Museaali kasutusvaldkonna teadlik määratlamine muuseumispetsialisti poolt hoiab ära liigse infomüra, mida võivad hakata tekitama suured tsentraalsed tesaurused, kus on teatud tüüpi objektid seotud vaikumisi kindla kasutusvaldkonnaga.

Erinevate ainevaldkondade museaalide kirjeldamisel on küsitav ühtsete suurte tesauruste kasutamine, sest see tekitab kirjeldavale objektile vaikumisi soovimatuid lisaseoseid.

Ajaloolist informatsiooni, mis on mitme mõõtmeline, esindab kompleksseid/keerukaid

**KVISi ja MuSi
sõnastike
erinevus**

suhteid ajas ja ruumis, ei saa kergesti taandada lihtsaks klass-alamklass hierarhiaks (Dionissidou 2006).

Lisaks on probleemiks terminoloogia vastutolulisus, mis tuleneb tähenduste muutumisest, mida spetsiifilised terminid võivad läbi teha vastavalt kultuurilisele kontekstile, milles neid kasutatakse (Rengman 2008). Ei tasu unustada, et igasugune klassifikatsioon on kinni omas ajas ja ruumis. Näiteks naiste varrukata särk, mis 19. sajandil liigitati aluspesu hulka, on 20. sajandil muutunud iseseisvaks tänavariietuseks. Mitmed elatusvahendid on teisenenud mänguasjadeks või spordivahenditeks.

Temaatilise klassifikatsiooni ühtpidi piiratud ja teisalt asjatut üldistust on kogenud ka Eesti muuseumitöötajad kasutades KVISi infosüsteemi, kus objektide klassifitseerimissüsteem toetab ainult sündmuspõhist liigitamist. Objektid klassifitseeritakse teema alusel ning ühte tüüpi objektid seob süsteem vaikimisi kindla teema alla.

Näiteks liigitades võistlussuused „suuskade“ alla, klassifitseerib KVIS nad transpordivahenditeks. Vastavalt sellele automaatselt määratud kasutusklassifikatsioonile on kõik võistlussuused, mille kohta kasutatakse kirjetes terminit „suuskade“, ühtlasi ka transpordivahendid. Pidades silmas aga konkreetset võistlussuuska, on tegemist eksitava teabega, sest see suusk oli juba loomise või idee tasandil mõeldud võistlemiseks ja nii seda ka kasutati. Võistlussuuska ei ole keegi kunagi püüdnud tarvitada kui transpordivahendit, sest tema tehniline teostus ei võimaldagi

KADRIORU KUNSTIMUUSEUMI KEVADKONVERENTS „BALTI BIIDERMEIER“

7. mail 2010 süvenetakse Kadrioru lossis baltisaksa kunsti ja aadlikultuuri hiilgeaega, kajastamist leiavad biidermeierlikkuse erinevad ilmingud ja tähendused.

Konverentsi korraldajad: Tiina Abel ja Kadrioru Kunstimuseum.

TALLINNA 5. RAKENDUSKUNSTI TRIENNAAL „KNOW HOW“

Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuseumis

14. novembrist 2009 kuni 21. veebruarini 2010 toimuv rahvusvaheline triennaal püstitab küsimuse, mis on tarbekunsti essents ja eesmärk ning kas kiivalt enda teada hoitavast oskusteabest ning kunstniku minakesksest sündivad taiesed on ainus loomeviis.

Tartu Ülikooli Kunstimuseumis on

23. novembrist avatud karikatuurinäitus „Ülikool naerab. Rahvusülikool 90“, mis kestab märtsi keskpaigani.

Eesti Loodusmuuseumis on 11. novembrist

2009 kuni 31. jaanuarini 2010 avatud näitus, kus saab näha enamikku Eesti kalaliikidest. 10. veebruaril 2010 avatakse näitus linnunadest ja -pesadest, mis jääb huvilistele avatuks kogu kevadperioodiks. Alates 2010. aasta maist oodatakse huvilisi mammutinäitusele.

NÄITUS „EESTI ÜLIKOOL 1919–2009“ TARTU ÜLIKOOLI AJALOO MUUSEUMIS

1. detsembril 1919. aastal, ajal, mil Eesti riik pidi Vabadussõja rinnetel tõestama oma eluõigust, kuulutas peaminister Jaan Tõnisson Eesti Vabariigi Valitsuse nimel pidulikult aktusel ülikooli aulas Tartu eesti ülikooli avatuks. Vene impeeriumi ühest juhtivast kõrgkoolist tuli moodustada väikese rahvuriigi *alma mater*, kus võrdväärsel positsioonidel oleksid nii rahvusvahelisel tasemel teadus kui eesti keel.

27. novembril avatud näitus jälgib läbi 90 aasta Tartu Ülikooli püüdlusi saada, olla ja jääda eesti ülikooliks.

seda. Et suusk on oma ajalooliselt päritolult olnud transpordivahend, on võistlussuuska silmas pidades väga kaudne teave. Sellise konteksti välja toomine oleks oluline siis, kui konkreetsele võistlussuusale tuginedes kirjutada uurimust suuskade ajaloost.

Sellise seose tekitamine loob infomüra ka muuseumivälise kasutaja jaoks. Otsides näiteks andmebaasist transpordivahendeid, satub otsingu tulemuste hulka ka võistlussuuskade kirjeid, mida vaevalt et keegi transpordivahendiks peab.

Teemakeskne klassifikatsioon õigustab ennast ühe ainevaldkonna muuseumide infosüsteemi puhul, kuid kindlasti ei kõlba see tsentraalsele infosüsteemile, kuhu on liidetud väga mitmete ainevaldkondade muuseumid.

Muuseumiobjekti unikaalsuse tõttu on oluline sisestada infosüsteemi eelkõige konkreetse kirjeldatava objektiga seotud informatsioon (otsene teave), alles seejärel võib objektile lisada kirjed, mis näitavad selle objekti tüübist tulevavat laiemat konteksti. Tegemist on tegelikult kaudse kontekstiga, mis tähendab, et kirjeldatav objekt ise ei pruugi olla konkreetset seotud selle informatsiooniga.

Infosüsteemi enda poolt süstematiseeritud info ei ole muuseumiobjektide ainulaadsuse tõttu kõige täpsem viis objektiga seotud teabe süstematiseerimiseks. Kuna paratamatult on tegemist üldistamisega, siis toob see kaasa iga üksiku muuseumiobjekti jaoks olulise teabe kadumise.

Museaali tuleb kirjeldada lähtuvalt konkreetset igast üksikust musealist endast, „sest kunstilised ja ajaloolised objektid on (valikult) unikaalsed, mistõttu kipub neil objektidel olema vaid piiratud hulgal ühetaolisi omadusi. Seega enamikku informatsiooni, mis puudutab museaali kirjeldamist, ei saa süstematiseerida süsteemsel viisil ohverdamata osa selle olemusest.“ (Dionissiadou 2006)

Sõnastikku „Objekti kasutusvaldkond“ saab kasutada iseseisvalt või koos tegevuste ja nähtuste sõnastikuga, mis täpsustab objekti kasutamist teatud sündmuses/tegevuses.

Sõnastik „Tegevused ja nähtused“ (vt joonis) on hierarhiline sõnastik. Siin on kasutaja jaoks kokku liidetud KVISi sõnastikud „Sündmused“ ja „Tegevused“. Süsteemisiseselt olid need sõnastikud ühtsed juba KVISis, kuid kasutajale avaldusid need iseseisvatena.

Tegemist on objekti klassifitseeringuga, mis on seotud tema kasutamise teatud liiki tegevuse või nähtuse juures. Sõnastikku „Tegevused ja nähtused“ kasutades määratletakse kindla teema alla ka maalil, fotol vms visuaalsel museaalil kujutatut. Samuti annab see võimaluse teatud teemade alla klassifitseerida tekstilise museaali sisu.

Objekti kontekstuaalse info klassifitseerimiseks on olulisem tegevuste ja nähtuste sõnastiku alaliik „Kasutamine/klassifitseerimine“³. Selle kasutamise tulemusel jaotuvad museaalid valdkondade järgi temaatilisse kartoteeki.

Näiteks palli puhul võivad nendeks teemadeks olla „sportimine“, „mängimine“, „kultustegevus“. Millise termini alla pall liigitub, selle määrab muuseumitöötaja, lähtudes konkreetsest objektist, mida ta hetkel kirjeldab.

See sõnastik loob kõikidele muuseumidele ühtse temaatilise kartoteegi ning teeb seega võimalikuks otsida konkreetse teemaga seotud objekte erinevat tüüpi museaalide hulgast ja kõikidest Eesti muuseumidest.

See sõnastik on seotud sisestusaknaga „Sündmus“, mille kaudu kirjeldatakse museaaliga seotud konteksti. On selge, et museaali ei saa kirjeldada ainult kasutades nn märksõnastamist. Museaaliga seotud kontekst tuleb avada teabe kaudu, mille saab tekitada ainult teadlikult seotud andmete hulga abil. Andmetevahelised seosed peab tekitama muuseumitöötaja, mitte infosüsteem ise.

Sisestusaknas „Sündmus“ objektile „Tegevused ja nähtused“ sõnastiku alaliigist „Kasutamine/klassifitseerimine“ terminit määrates on objekti tervikkonteksti loomiseks oluline täita veel väljad „Toimumisaeg“ (st dateering), „Toimumiskoht“ (st geograafiline asukoht), „Osalejad/subjekt“ (st isik/asutus). Sellise kolme objekti kultuuriajaloolist konteksti määrava põhinäitaja ehk andmegrupi kaudu, mida seob ühine klassifitseering sõnastikust „Tegevused ja nähtused“ sisestusvormil „Sündmus“, tekib konkreetse objektiga seotud unikaalne kontekst.

Kolme erineva andmegrupi seose loomine on oluline seetõttu, et ühel ja samal objektil võib erinevatel ajahetkedel olla vägagi erinev kasutusala. Lisaks teeb nende põhinäitajate ehk andmegruppide seostatud kirjeldamine info otsijale mõistetavaks objektiga seotud mitmete erinevate isikute, daatumite ja kohtade tähenduse.

Seetõttu on „Tegevused ja nähtused“ sõnastiku alaliigi „Kasutamine/klassifitseerimine“ kasutamine kohustuslik objekti kataloogimisel (teadusliku inventeerimise ehk teise astme kirjelduse juures).

Kuna tegemist on objektorienteeritud mudeliga, annab erinevate andmegruppide iseseisvus võimaluse otsida objekte iga üksiku andmegrupi kaudu ja samuti teatud andmegruppide seoste kaudu. Näiteks on võimalik otsingu filtriteks kasutada mitmete erinevate andmegruppide seoseid: „dateering“ ja „tegevused ja nähtused“; „tegevused ja nähtused“ ja „geograafiline asukoht“; „tegevused ja nähtused“ ja „subjekt“; „dateering“ ja „subjekt“; „subjekt“ ja „dateering“

3 Sõnastiku „Tegevused ja nähtused“ alaliigid on „Hävimine/kahjustumine“, „Kasutamine/klassifitseerimine“, „Kogumistegevus“ ja „Valmistamine/tekkimine“.

ja „tegevused ja nähtused“.

Sellisel andmegruppide seoste kasutamisel võib selguda nii objektide kui ka objektidega seotud isikute ja objektide kasutamise kohta põnevat ja ka andmeid korrastavat teavet.

Muuseumide oma sõnastike „Lisaklassifitseering“ ja „Muuseumi oma terminid“ (vt joonis) eesmärk on sisestada tsentraalsesse infosüsteemi lisateavet, mis on seotud vaid konkreetse muuseumiga ning seetõttu puudub vastav termin tsentraalsest sõnastikust.

Esiteks on igal muuseumil võimalus luua oma ainevaldkonnast lähtuvalt täiesti iseseisvaid sõnastikke. Iseseisvate sõnastike loomine on lisaklassifitseeringuks vajalike sõnastike loomine infosüsteemi MuIS sõnastiku „Lisaklassifitseering“ alla.

Teiseks on muuseumil võimalus ükskõik millise tsentraalse sõnastiku alla lisada oma spetsiifilisi termineid, millest kujuneb nn oma sõnastik. Kui näiteks tsentraalse andmebaasi seisukohast on oluline teada, et mingi objekti puhul on tegemist arheoloogilise leiuga, siis arheoloogilises kogus võib kasutada arheoloogiliste leidude klassifitseerimiseks spetsiifilisemat liigitust. Vaadeldud näites toodud liigitus ehk lisatermin tuleks siduda sõnastikuga „Objekti olemus“.

Muuseumide oma sõnastikud ja terminid on nähtavad ainult selles muuseumis, kus need on sisestatud. Vajadusel saab tsentraalsesse sõnastikku liidetud terminid muuta kõigile kasutatavaks, seda küll vastava komisjoni otsusega ja arvestades tsentraalse sõnastiku täiendamise nõudeid.

Selline sõnastike struktuur on kehtestatud seetõttu, et olemasolevad tsentraalsed sõnastikud on puudulikud ega rahulda erinevate muuseumide kirjeldusvajadusi. Senised kogemused on näidanud, et ainult teoreetiliselt korrastatud sõnastikud ei ole kasutaja jaoks tihti sobivad. Muuseumide reaalse tööprotsessi kaudu tekkinud omasõnastike abil korrastuvad tulevikus ka tsentraalsed sõnastikud.

LÕPETUSEKS

MuISi eesmärk on teha võimalikuks ühtsed objekti ja objektiga seotud info otsingud mitte ainult ühe muuseumi kogudes, vaid ka erinevate Eesti muuseumide kogudes. Selle tagamiseks on esmatähtis tsentraalsete sõnastike kasutamine ja ühte tüüpi andmete sisestamine spetsiaalsetele väljadele. Struktureerimata tekstiväljadel on kirjeldust toetav või siis nüansse lisav funktsioon. Objekti kontekst tuleb sisestada kasutades selleks süsteemis olevat sisestusvormi „Sündmus“ ja klassifitseeringu „Tegevused ja nähtused“ alaliike „Valmistamine“ ja „Kasutamine/klassifitseerimine“.

MuIS on infosüsteem, kuhu sisestatud eri objektidega seotud andmed ja muuseumispet-

UUDISEID SOOME MUUSEUMIDEST

Soome Arhitektuurimuuseumis on avatud Norra arhitekti Sverre Fehni loomingu näitus. Sverre Fehn on tuntud oma poeetilise ja samal ajal jõulise arhitektuuri poolest just muuseumihoonete ning eramajade arhitektina.

Rauma Muuseumis on avatud näitus „Siid ja samet – kiriku varasid Rauma muuseumi kogudest“. Rauma muuseumisse anti 1890. aastatel hoiule Rauma Püha Risti kiriku varasid, et hoida neid kiriku restaureerimise ajal turvaliselt. Suurem osa neist varadest on tänaseni Rauma muuseumi kogudes. Unikaalseim eksponaat on pulmavaip 15. sajandi lõpust.

Sinebrychoffi Kunstimuuseumis on 2009. aasta lõpuni avatud näitus „Elurööm – Hollandi kuldajastu kunst“. Näitus on valminud koostöös Kadrioru Kunstimuuseumiga ning keskendub Hollandi 17. sajandi maalide eksponeerimisele, pühendades tähelepanu ülestähendustele kõrtside ja pruulikodade interjöörist ning igapäevase maaelu kajastamisele unustamata ajastu tüüpobjekte.

16.–19. juunini 2010 toimub Tampere raekojas XXXI rahvusvahelise medalikunsti organisatsiooni **FIDEM kongress**. Samal ajal toimub Tampere Kunstimuuseumis ka rahvusvaheline medalinäitus.

Soome Fotograafiamuuseumis Helsingi Kaablitehases on kuni 6. jaanuarini 2010 avatud näitus „Leht lehelt – Soome fotoraamat“, kus on eksponeeritud fotoraamatuid alates 1880ndatest.

Hämeenlinna Kunstimuuseumis on 10. jaanuarini 2010 avatud Leonhard Lapini tööde näitus.

Helsingis **Ateneumis** on 6. jaanuarini 2010 avatud näitus „Pablo Picasso – meistriteosed Pariisi Picasso Muuseumist“.

Vantaa Linnamuuseumis Tikkurila vanas raudteejaama hoones on avatud uus püsiekspositsioon „Meie lugu – Helsingest Vantaaks“. Näitus tutvustab Vantaa linna kujunemist ja piirkonna ajalugu. Keskajal oli tänasel Vantaa alal tihedaid sidemeid Eestiga.

sialisti poolt lisatud teave hakkavad süsteemi sees tekitama ühtse info kasutamise kaudu uut teavet.

Selle tulemusel tulevad suurepäraselt esile infosüsteemi sisestatud museaali kirjelduste sisulised vead, st tekib kontroll sisestatud andmete üle ja kogud muutuvad „lähbipaistvaks“ ning on võimalik teostada ühtseid otsinguid mitte ainult ühe muuseumi eri tüüpi kogudes, vaid kõigis MuSiSiga liitunud muuseumides.

KIRJANDUS:

Alev-Christoffersen, Kersti 1998. *KVIS – kultuuriväärtuste infosüsteem. – IT haldusjuhtimises. Aastaraamat 1998.* <http://www.riso.ee/et/pub/1998it/311.htm>.
Capurro, Rafael 1986. *Hermeneutik der Fachinformation.* München.
Capurro, Rafael, Briger Hjørland 2003. *The concept of information.* Dionissiadou, Ifigenia 2006. *Manipulating information. Producing data. – The annual conference of the*

International Documentation Committee of the International Council of Museums. Articles. Gotheborg.
Doerr, Martin, Patrick LeBoeuf 2006. *Modelling Intellectual Processes: The FRBR – CRM Harmonization.*
Gadamer, Hans-Georg 2002. *Hermeneutika universaalsus. Valik esseid ja intervjuusid.* Tartu.
Eesti standard. *Informatsioon ja dokumentatsioon. Dokumentihaldus.* 2004. Osa 1: Üldnõuded. EVS-ISO 15489-1:2004. Osa 2: Juhised. EVS-ISO/TR 15489-2:2004.
Lotman, Juri 2006. *Kunstilise teksti struktuur.* [Tallinn].
Mensch, Peter van 1990. *Methodological museology; or, towards a theory of museum practice. – Objects of Knowledge.* Ed. by Susan Pearce. London.
Museaalide arvelevõtmise ja säilitamise kord. Riigi Teataja I 1996, 83, 1487; 1997, 93, 1559.
Rengman, Hans 2008. *Standardisation of museum data – a threat to the heritage? – The annual conference of the International Documentation Committee of the International Council of Museums. Articles.* Athena.

Mõned mõtted muuseumide kogudest

— HELGI PÖLLO —
HIIUMAA MUUSEUM

Helgi Põllo

Muuseumiseaduse § 22 punkt 1 sätestab, et „muuseumi tegevuse lõpetamisel antakse muuseumikogu koos arvestusdokumentatsiooniga üle teisele muuseumile“. Kui tihti seda võiks juhtuda ja kas praegune surutise aeg tõstab riskiprotsekti?

Mõni aasta tagasi oli üks külamuuseumi töötaja oma muuseumi tegevuse jätkumise osas väga murelik ning ütles, et siis pole muud, kui toon kõik oma kogud teile. Seepeale hakkasingi mõtlema, et siin on ette näha üht väga keerulist olukorda. Seaduses seisab ka: „(2) Muuseumikogu üleandmise ja vastuvõtmisega seotud küsimused lahendab Kultuuriministerium koos vastavate

ministeeriumide, maavalitsuste, kohaliku omavalitsuse volikogude või avalik-õiguslike juriidiliste isikutega.“ Seaduse järgi tuleb ju kõik arvelolevad museaalid üle võtta. „(3) Üleandmise vormistamisel näidatakse ära iga muuseumikogusse kuuluva museaali seisund.“ Mis saab nendest, mis arvel ei ole? Kuhu aga panna mõne külamuuseumi vankrid, sahad ja äkked või mistahes muud suuremad esemed, kui fondi ruumi nende jaoks napib ja museaalide seisukord on küsitav? Kas selle koguga võib kuidagi ka kollektsiooni lõhkuvaid otsuseid teha (pakume ise mõnele teisele muuseumile edasi)? Kas muuseum saab kogu vastuvõtmisest keelduda

(näiteks esemete halva seisukorra tõttu)? Kui pikalt võib kesta ülevõtmise protseduur? Kõige suurem probleem on aga selles, et mis mõtet on oma muuseumis jälgida ranget kogumispoliitikat, kui seaduse järgi saab selle ühe hetkega vastu taevast lennutada.

Teine teema, mis mind sageli mõtlema paneb, on n-õ tundmatud esemed. Aeg-ajalt juhtub ikka, et muuseumisse satub kas juhuleidudena või mõnel muul moel tundmatuid esemeid. Kuidas käituda? Loomulikult tuleb anda endast kõik, et eseme kohta võimalikult palju teada saada. Aga kui ei saa, kuid eseme on siiski huvitav. Mida teha?

Kas võtta arvele, sest äkki on tegu haruldusega, eripärasusega, mida kunagi määrab keegi sinust targem? Määrata oletuslikult, küll keegi lükkab vääramuse ümber? Arvata abikogusse, võib-olla selgub hiljem midagi? Mitte tegelda tundmatute asjadega, sest kes neid nimetuna ikka otsida oskab?

Mida teie teeksite?

KOGUMISKIRG

EESTIMAA ESIMESED KIRGLIKUD KOGUJAD

— MARIANN RAISMA —

EESTI AJALOOMUUSEUMI ARENDUSDIREKTOR
EESTI MUUSEUMIÜHINGU JUHATUSE LIIGE

Kogumine on läbi aegade olnud inimloomuse üks iseloomulikumaid tegevusi ning kogumiskirg selle üks jõulisemaid väljendusi. Kogu elu seisneb kogumises – olgu selleks tarkus, jõukus, emotsioonid või esemed – me korrastame, uurime, armastame ja näitame neid. Inimese kogumisinstant ja kiindumus just asjade kogumise vastu on ka üks olulisemaid põhjuseid muuseumi kui institutsiooni tekkel. Samuti on ju tuntud tõsiasi, et paljud muuseumid on alguse saanud erakolleksionääride kogudest või nende initsiatiivist.

On raske leida üht põhjust, miks inimestel on vajadus koguda, ning vastused kõiguvad ühest äärmusest teise – alates sellest, et kogumine on inimese loomulik instinkt, see on teatud kindlustunde loomine või avastamisrõõm, teadmiste saamise võimalus või hoopis tarbimise üks vorme, mis on arenenud koos tarbimisühiskonna arenguga. Kogumise kui fenomeni analüüs aitab mõista, kuidas on suhtunud materiaalsesse maailma, kuivõrd oluline on erinevates kultuurides esemeline maailm. „Me oleme need, mida kogume“ – nagu on tabavalt öelnud Saksa kunstiteadlane Boris Groys.

Millal me saame rääkida kolleksioneerimise algusest Eestis, on täpselt raske öelda. Kogumise

kui eneseteadliku tegevuse võib ajaliselt viia vähemalt renessansiaegsete kuriositeetide kabinetideni¹, mille nimetuses väljendubki kolleksionääride üks olemuslikumaid mõisteid – uudishimu (ingl *curiosity*). Tavaliselt alustatakse siinse regiooni kogudest rääkides valgustusajastul toimunud muutustest, mil kohalikud aristokraadid ja eelkõige vaimne intelligents (õpetajad, pastorid jt) hakkasid aktiivsemalt tegelema kolleksioneerimisega. Kindlasti ei tohiks unustada ka seltside ja ülikooli kogusid ning nendest välja kasvanud muuseume, ent 18. sajandi teisel poolel ja 19. sajandi alguses oli just erakogujatel väga oluline roll mälumaastiku kujundamisel. Lisaks on just erakolleksionääride puhul esil see eriline säde, mis võimaldab meil rääkida kogumiskirest.

18.-19. sajandi vahetusel võib kolleksioneerimise traditsioonis välja tuua erinevaid suundumusi. Kuriositeetsete esemete kõrval tuleb kindlasti mainida juba kujunevaid spetsiifilisemaid

Mariann Raisma

1 Loomulikult on kogumise traditsioon oluliselt vanem ning seotud esimeste tsivilisatsioonidega, siin kontekstis on rõhutatud kaasaegse kogumistraditsiooni põhimõtteid, mis on alguse saanud kuriositeetide või rariteetide kolleksioonidest. Kogumisest loe täpselt: Pearce, Susan M. 1999. *On Collecting*. London: Routledge.

Kanoop sõjapealik Pali-Ha-remba hauakambrist. Egiptus, 6. saj eKr. Alabaster. Burchardile kinkinud Ivan Butenev. Praegu Eesti Ajaloomuuseumis

kollektsioone: mündi- ja kunstikogusid, Kreeka ja Egiptuse päritolu esemeid, võõretnograafiat jmt. Kõik need peegeldasid tollaseid kogumise trende – osaliselt oli tegemist n-õ imeasjade vaimustusega, teisalt näeb juba süsteemsemat ühe valdkonna käsitlust, kus olulisem on esemete tüpoloogia ja teema uuritus.

Kunstikogumise traditsioonist saab kindlasti rääkida juba 18. sajandi lõpul näiteks Raadi ja Vääna mõisas, ent suurimaks nimeks 19. sajandi esimesel poolel saab pidada Tartu ülikooli professorit **Karl Morgensterni**. Tema isiklik kogus oli üle saja õlimaali, hulgaliselt joonistus, üle 1700 lehe Euroopa graafikat ning üle 1500 antiikse mündi ja gemmi. Kolektsiooni komplekteerimisel on jälgitavad kunstikogumise rõhuasetuste muutused 18. sajandi teisest poolest kuni 19. sajandi keskpaigani, kui Hollandi ja Itaalia kunsti kogumise kõrval tõusis huvi vana Saksa kunsti, antiikkunsti ja müntide-gemmide kollektsioneerimise vastu.²

Rääkides muinsustest ja esemetest, olid 19. sajandi alguses kõige olulisemad kolm nime: Johann VIII Burchard Tallinnas, Johan Philipp Körber Tartu lähedal Võnnus ja Johann Christoph Brotze Riias. Nad teadsid üksteist ning vahetasid kirja teel ka teavet, ent nende kogumise laad ja huvid olid erinevad. Kui Burchard huvitus pigem laiast maailmast, siis Körber ning Brotze keskendusid kodumaa kultuuriajaloo dokumenteerimisele.

2 Pärast Morgensterni surma läks kogu üle Tartu ülikoolile, praegu on väärtuslikum osa sellest Voroneži oblasti Kujutava Kunsti Muuseumis. Kunstikogust loe täpsemalt: Kukk, Inge. Karl Morgensterni kunstikogu. <http://www.utlib.ee/ee/konverentsid/1995/inge.html>.

Eduard Philipp Körber (1770–1850) oli õppinud Königsbergis ja Jenas teoloogiat ning töötas aastatel 1796–1846 pastorina Võnnus Tartumaal. Tema kollektsioon on saanud alguse müntide kogumisest, millele viitab tema 1800. aastal koostatud käsikirjalise kõite pealkiri.³ Juba paar aastat hiljem on teda hakanud huvitama ka vanad ürikud, vapid, tähelepanuväärsete perekondade genealoogia, ehitismälestiste ja linnade ajalugu ja topograafia ning kõiksugu materjal kohaliku ajaloo kohta⁴.

Kindlasti ei tohi rõhutatama jätta Körberi ja tolleaegse Liivimaa tuntuima muinsuste koguja **Johann Christoph Brotze** (1742–1823)⁵ omavahelist seotust ja materjali jagamist – nimelt on Brotze kogus olevate enamike Eestimaad puudutavate joonistuste autoriks Körber ja ka vastupidi. Ettepaneku jagada kodumaa vanavara puudutavaid andmeid ja joonistusi tegi Körber Brotzele 1799. aastal. Kindlasti tuleb kogumise kõrval rõhutada ka uurimistegevuse olulisust, seda siinsete paikade dokumenteerimise kõrval eelkõige müntide kogumisel ja süstematiseerimisel. Mündikogumine oli tollal üsna populaarne, sellest annavad tunnistust mitmed kollektsionäärid nii Tallinnas, Tartus kui Riias.⁶

Johann VIII Burchardi (1776–1838) kollektsioon *Mon Faible* keskendus aga võimalikult erinevat tüüpi esemete kogumisele⁷, mille valiku aluseks oli huvitav kogumiskoht, põnev materjal või haarav lugu. Tegemist oli nn kuriositeedi tüüpi koguga, mis väärtustas üksikeset kui tervikut. *Mon Faible*'i teeb ainulaadseks esemete ulatus üle maailma, kõige olulisemad on põhjarahvaste ja Egiptuse esemed. Kindlasti aga peaks n-õ eksootiliste kultuuride kogumisel alustama Kreekast, sest just antiikkultuur avas sümbolsest ukse ka teiste tsivilisatsioonide avastamisele 18.–19. sajandil.

Kuigi ka Burchardil oli üksikuid Kreeka päritolu esemeid, saab antiikkunsti kogumisest kõneleda hoopis varem. Juta Keevalliku järgi on esimeseks teadlikuks antiigikollektsionääriks Liivimaa maanõunik, Katvari (Katwara) mõisa

3 Leimus, Ivar (ilmumas). *Zu den Anfänge der Numismatik in Estland. Eduard Philipp Körber (1770–1850). – Baltische Biographische Forschungen, Bd. 1. Geisteswissenschaften und Publizistik im 19. und frühen 20. Jahrhundert.* Hg. von Norbert Angermann, Wilhelm Lenz und Konrad Maier (Schriften der Baltischen Historischen Kommission, Bd. 17). Münster; Körber, Eduard Philipp 1826/2006. Tallinna linnas vermitud mündid. [Tallinn]: Eesti Ajaloomuuseum.

4 Körber pärandas oma kogu Õpetatud Eesti Seltsile. Praegu on enamik tema materjalidest Eesti Kirjandusmuuseumis, väike osa Eesti Ajaloomuuseumis.

5 *Johann Christoph Brotze. Estonica.* Tallinn: Estopol, 2006.

6 Leimus *ibid.*

7 Burchard, Johann 2002. Minu kogu, *Mon Faible*'i, ajalugu, kirja pandud minu kallite järeltulijate jaoks aastal 1825. – *Mon Faible'ist ajaloomuuseumiks.* (Töid ajaloo alalt 4.) Tallinn: Eesti Ajaloomuuseum, 87–96.

omanik, kahekümnendates aastates **Friedrich Reinhold von Berg**, kes kujundas oma antiigikogu juba 1760. aastatel⁸ inspireerituna sõprusel Johann Joachim Winckelmanniga⁹.

Esimene Egiptuse kollektsioon Vene riigi rahadega osteti alles 1824. aastal¹⁰, ent selletemalisi esemekogumeid oli Eestis varemgi. Esimeseks selles vallas¹¹ võib pidada Vastse-Kuustest pärit **Otto Friedrich von Richterit** (1792–1816), kelle koduõpetaja Gustav Ewers, tulevane Tartu ülikooli rektor, kujundas poisis huvi antiigi ja orientalistika vastu. Richter oli arvatavasti ka esimene eestimaalane, kes käis Egiptuses ja Alam-Nuubias.¹² Paraku suri 24aastaseks saanud Richter 1816. aastal Izmiris (Smürnas) düsenteeriasse. Ent reisidel kogutud väärtuslikud muistised jõudsid Rootsi kaudu Eestisse Richteri isa kätte, kes need 1819. aastal kinkis Tartu ülikooli kunstimuuseumile.¹³ Väike lapsemuumia meenutab tänaseni igale külastajale Richteri panust Egiptuse kogude kujundamisel Eestis.

Ka Burchardil oli tähelepanuväärne Egiptuse muististe kogu. Mitmed neist annetas Burchardi kollektsioonile kapten-leitnant Ivan Butenev, kes külastas Egiptust kahel korral. 1833. aastal Aleksandrias olles sai ta mitmeid esemeid, näiteks tänaseni Eesti Ajaloomuuseumis paikneva kanoobi ning surnuteraamatu fragmendi sealselt Rootsi peakonsulilt Anastasilt, kes oli tollal üks tuntumaid Muinas-Egiptuse muististe soetajaid ja Euroopasse edasimüüjaid.¹⁴ Kuid Egiptuse esemeid on Burchardile kinkinud ka Körber, Hiiumaa mõisnik Rudolf von Gernet, salanõunik Georg von Rauch jt.

Kollektsionääride puhul on huvitav jälgida, kuidas esemed kogudesse on jõudnud – esimesed kollektsionäärid käisid kas ise kohapeal

8 Keevallik, Juta 1993. *Kunstikogumine Eestis 19. sajandil. Kunstiteadus Eestis 19. sajandil. Uurimusi Eesti kunstist ja kunstielust*. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia, 15.

9 Winckelmanni kirjadest Bergile loe nt: Gustafson, Susan E. 2002. *Men Desiring Men. The Poetry of Same-Sex Identity and Desire in German Classicism*. Detroit: Wayne State University, 57–64.

10 Stadnikov, Sergei 2002. *Johann Burchard – baltisaksa arst, apteeker ja muinsuste koguja. – Mon Faible'ist ajaloomuuseumiks*. (Tõid ajaloo alalt 4.) Tallinn: Eesti Ajaloomuuseum, 71.

11 Richteri teaduslikud kogud ei kujunenud tema varase surma tõttu erakollektsiooniks selle traditsioonilises mõttes.

12 Richterist loe lähemalt: Stadnikov, Sergei 1985. *Otto Friedrich von Richter ja Egiptus. – Looming*, 1, 109–114; Teder, Olev 2000. *Otto Friedrich von Richter: tema aeg, tema pärand. – Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999*. Tartu: Tartu Ülikool, 204–221; Stadnikov, Sergei 2005. *Kuidas pääsesid muumiad Tartusse? – Eesti Ekspress*, 7. det.

13 19. sajandi lõpul kuulus muuseumi Egiptuse kollektsiooni 124 eset, kogu põhiosa moodustas Richteri pärand. Praegu on Richteri pärandist muuseumis vaid muumia, ülejäänud kogu on Voronežis.

14 Stadnikov 2002, 75.

Vaalaluust sõjarüü. Alaska, 19. saj I pool. Kogunud Ferdinand von Wrangell, kes oli aastatel 1829–1834 Alaska kuberner. Praegu Eesti Ajaloomuuseumis

materjali kogumas, teoseid ka osteti, ent kõige sagedamini võeti juba kogutud esemeid kingitusena vastu. See toimus eelkõige eksootilise ja kuriositeetse materjali puhul. Ka võõrrahvaste kultuuri kogumisel mängisid suurt rolli maailmarännud. 1820.-30. aastatel algas aktiivsem võõretnograafia kogumine, mis tõi Eestimaale paljude baltisaksa maadeuurijate ja ametnike kogutud materjale.¹⁵

See väike nime loetelu ei paku loomulikult piisavat ülevaadet kollektsioneerimise algusest Eestis, ent annab aimu varaste kogude ja kogumise traditsiooni alguse mitmekesisest loomust. Esimeste kollektsionääride kirglikkus on kindlasti inspireerinud ka hilisemaid kogujaid. Praegu on Eestis sadu kollektsionääre, kelle kogud erinevad nii sisu, eesmärkide kui ka kogude struktureerituse tõttu. Mis on see tung, mis paneb inimesi koguma, mis on kogumiskire allikas? Seda keerulist fenomeni püüavadki kollektsionäärid ise järgnevalt lahti seletada.

15 Eriti aktiivselt koguti põhjarahvaste materjale, esimestest kollektsionääridest, kelle kogud jõudsid Burchardile ja hiljem provintsiaalmuuseumisse, võiks eelkõige mainida Elisabeth ja Ferdinand von Wrangelli. Vt täpsemalt: Rousselot, Jean-Loup, Veronica Grahammer 2004. *Beyond Bering. The Russian Colonies in the North Pacific 1741–1867*. München: Staatliches Museum für Völkerkunde.

ENN KUNILA

Kunsti kogumise juures ei ole minu jaoks primaarne kolleksioneerimine kui eraldiseisev nähtus ja kiring. Ma ei ole hingelt suur kolleksionäär. Mind paelub eelkõige kunst ise. Ja kui aastatepikkuse kunstiga tegelemise juures on tekkinud isiklik kunstikogu, siis see lihtsalt on nii, aga see ei ole olnud eraldi kinnisidee ja eesmärk.

Huvi eesti maalikunsti vastu pärineb lapsepõlvest ja hiljem soetasin koju terve rea eesti kunstnike töid, hoomamata, et see tegevus on kunstikogu loomise algus. Kunstikogu laienemise põhjused on tulnud kunstist endast. Aastatega tekib tunnetus, milliseid töid kogu veel vajab ja mis suunas edasi liikuda.

Maalide soetamisel on olnud määravaks meeldivuse printsiip ja põhimõte, et konkreetne töö selgelt esindaks autorit heal tasemel ja tervikuna eesti kunsti. Täna näen väljakutset selles, et isikliku kunstikogu olemasolu võimaldab kaasalöömist eesti kunsti tutvustamisel ja propageerimisel. Tulenevalt eesti kunsti kõrgeast tasemest hoolin väga mõttest – kunst on Eesti visiitkaart.

ARNE VAIK

Kogumiskiring tabas mind ootamatult, kui leidsin lakast esimese Käsnu postkaardi, millest tänaseks on saanud enam kui 1000 postkaardiga kogu. Kogud võivad jääda kiivalt ühe inimese eralõbuks, aga parimal juhul kasvavad neist muuseumid, eriti kui tegemist on laiemat kõlapinda leidva huviga.

Minu huvi on olnud ajalugu ja loodus, täpselt meri ja kõik sellega seonduv. Nii on sündinud soodsate asjaolude kokkusattumise tõttu Käsnu meremuuseum ja ma loodan, et sellest saab monument Käsnu inimestele ja ajaloole.

JÜRI KUUSKEMAA

Jüri Kuuskemaa tutvustamas veesoojendus-pajaga koldealust mantelkorsten-köögis oma vanavarakolleksiooni suurimas objektis, Haapsalu vanimas säilinud kodanikuelamus

Noore muuseumirodina armusin ma ühte vanasse piimanõude kappi pööningutrepil. See osutus Koeru mõisast pärit ehtsaks renessansskapiks. Tekkis unistus koguda näituseajaga põnevat koduvara, mis ka esmakordselt teostus 2002. aastal, mil Kadrioru lossis ja Narva kunstigaleriis oli näitus „Antiquarium. Kunsti ja vanavara perekond Kuuskemaa kogust“. Minu maailmavaate aluseks on visuaalne antikvaarne hedonism – rõõm vaadata ja näidata teistelegi hingega asju, mis väljendavad erinevaid kunstistiile, religioone, tsivilisatsioone eestikeskselt, ent Hispaaniast Hiinani.

HELIR-VALDOR SEEDER

Asutasime koos abikaasaga 1997. aastal eramuuseumi MTÜ Viha ja Viisnurk, mille eesmärgiks on koguda, uurida ja säilitada nõukogude inimese ja tema elukeskkonnaga seotud kultuuriväärtusega asju ning korraldada nende üldsusele vahendamist teaduslikel, hariduslikel ja meelelahutuslikel eesmärkidel. Alalisi ruume ja püsiekspositsiooni muuseumil ei ole (puuduvad selleks vajalikud aeg ja raha). Oleme korraldanud näitusi ja kultuuriüritusi teatrites ja kultuurimajades ning laenutanud sümbolikat filmidesse ja mujale.

Arvan, et kolleksioneerimine on kaasasündinud kiring. Olen lapsepõlves kogunud ka marke ja pudelisilte.

Nõukogude sümbolika kogumise põhjuseks on isiklik kokkupuude nõukogude võimuga (probleemid ülikooli ajal, ma ei ole olnud pioneer, komsomol ega kommunistliku partei liige) ja soov näidata nõukogude propaganda tobedust ja naiivsust aga samas ka jõulisust ja kõikehaaravust ning selle mõju inimesele. See on ka meeldetuletus ja hoiatus ühe totalitaarse süsteemi ohtlikkusest.

1961. aastal Hiiumaal Kupitse talus suvitades leidsin viljakirstu alt kamalutäie pisesemeid, millele olid lõigatud aastaarvud, nimed, pere-märgid ja ornamendid. Pererahvas nimetas neid võrgukäbadeks. Nende põnev välimus tekitas otsekohe iha selliseid asju veelgi juurde saada ja nii algaski hulk suvesid kestnud otsimistöõ ümbruskonna külates.

Selline meeldiv ajaviide sai aga sootuks sisukama suuna, kui 1980. aastal tuli meie perre Marika, kes töötas vabaõhumuuseumis ja seetõttu vaatas vanavarale asjatundliku pilguga. Algas teadlik kolleksioneerimine koos etnograafilise kirjanduse uurimisega, saadud esemete kataloogimisega ja nende väärtusest arusaamise avardumisega.

Suvekodu Kirbla kandis võimaldas kollekt-siooni pidevalt kasvatada, tuues endaga kaasa üha oskuslikumat otsimispõnevust. Kuid ka kõige kirglikumas suhtes saabub kord küllas-tushetk. Ja nii järgnes loogiline samm: oma-misrõõmule lisandus andmisrõõm. Umbes neli tuhat eset sai jaotatud Eesti Rahva Muuseumile, Hiiumaa Muuseumile, Eesti Vabaõhumuuseumile, Hanila Muuseumile ja mujalegi. On päris soe tunne kohata muuseumide väljapanekutes oma käte puudutusi kandvaid esemeid. Nagu kohtuks ammuste sõpradega.

Minu tädi, kes küüditati 1941. aastal, kirjutas mälestusi oma ajast vangilaagris. Et ikka inimene edasi olla, oli ta kogunud juhuslikult saadud-leitud riidetükke. Salaja muidugi, sest vangidel ei tohtinud olla midagi isiklikku. Kord, kui ta päiksepaistel oli oma varanduse laotanud kraavi-pervele laagri piirkonnas ja seda imetles, sattus valvur peale ja võttis kõik ära. Milline trauma. Mul on olnud palju paremaid eeldused ja võimalused kogumiseks, aga põhiliselt on tegemist sama mõistatusliku ja ebaratsionaalse tegevusega kui tädi ja tema kaltsud (oleks mina neid arvata-vasti nimetanud). Ilmselt on inimesi, kes ei korja midagi. Minule on see imelik ja arusaamatu, ise olen lapsest saadik tahtnud endale asju, millega õieti ei ole midagi peale hakata. Ei muud, kui et hea tunne on neid vahetevahel vaadata. Võibolla on võimalik ratsionaalselt ära seletada, **mida** keegi korjab – põhjus, miks kogun Eestis valmistatud hõbedat, on see, et Rootsis elades hakkasin otsima Eestiga seotud asju ja hõbedat puhul on tavaliselt võimalik selle päritolu kindlaks määrata. Aga **miks**, ei usu ma, et on võimalik põhjendada või seletada. Ma trööstin end sellega, et inimeste ja teiste imetajate vahe vist ongi see, et inimene ei käitu alati ratsionaalselt.

PEKKA ERELT

Kolleksioneerimist on minu arvates kaht liiki. Ühe kolleksionääri jaoks on primaarne kogutav ese ise, teisele aga on see ka abivahendiks enda arendamisel. Kolleksioneerimine on seetõttu minu jaoks omamoodi lakmuspaber – kui mul igal aastal ei teki huvi millegi uue vastu, siis olen paigale jäänud. Nii ei kujuta ma kuidagi ette, et saaksin kogu elu näiteks ainult postmarke koguda. Maailmas on liiga palju huvitavat, et ainult ühe asjaga jännata.

Niisiis tõukab mind kui kogujat tagant tung maailma avastada. Enda jaoks muidugi. Minu huvi vanade kultuuride vastu sai alguse juba lapsepõlves ja see kestab tänaseni. Õigem oleks öelda, see on viimasel ajal hoopis kasvanud. Tänu internetile on maailm ju avatud palju enam kui enne, sa võid soetada esemeid, millest varem ei osanud isegi unistada. Ja nende kõrvale võid osta raamatuid, mille olemasolust polnud veel mõni aeg tagasi võimalik teadagi saada. Näiteks erialane kirjandus silinderpitsatite kohta.

LIITMUUSEUMI EESMÄRK: HOIDA JA ARENDADA

— ANTON PÄRN —

KULTUURIMINISTEERIUMI ASEKANTSLER

— MERIKE LANG —

EESTI VABAÕHUMUUSEUMI DIREKTOR

Anton Pärn

Liitmuuseumi idee väljatoomine Kultuuri-
ministeeriumi poolt on tekitanud erinevat
vastukaja. Senised kohtumised maakondade
muuseumitöötajatega on näidanud, et käimas
pole mustvalge heitlus ei või jaa vahel, üldpilt
ja arusaam asjast on palju mitmeplaanisem.
Seda põhjusel, et kui me räägime maakonda-
des tegutsevate riigimuuseumide tulevikust,
on kohtadel palju neid muuseumitöötajaid,
kes teavad, et muutuste vajadusest on räägitud
juba aastaid, kuid tulemused pole ikka veel
rahuldavad. Kui hoonete korrastamise alal on
ring muuseumidele peaaegu peale saadud, siis

Merike Lang

sisulise töö kvalitatiivsete muudatusteni ning töö-
tajate väärtustamiseni on veel pikk maa minna.
Siit tulenebki, miks on vaatluse alla võetud just
maakonnamuuseumid: põhjuseks on suured
erinevused võimalustes, mida omavad samu
riiklikke ülesandeid kandvad maakondlikud
keskmuseumid kui kompetentsikeskused.

Viimase aasta arengud on näidanud, et meie
muuseumide 2010. aasta eelarved on majandus-
surutise tõttu vähenenud 2008. aasta 1. jaanuari
seisuga võrreldes juba 24%. Iga järgnev kärbe
ja riigi majanduskonteksti muudatus tabab juba
meie töötajaskonna ridu. Kui tänavuse esimese
poolaasta kahte eelarvekärbet oli võimalik „peh-
mendada“ palgata puhkuste ja arendustegevuste
järsu piiramisega või lahtiolekuaegade vähenda-
misega, siis maakonnamuuseumide direktoritelt

**Autorid tänavad artikli valmimisele kaasa aidanud:
Marju Reismaa, Peeter Mauer, Kersti Tiik, Liili Kaska.**

Kultuuriministeeriumile saadetud analüüsid 2010. aasta eelarveprognoosi kohta näitasid, et eelarve vähenemine kuni 15% (praegu siiski ilmselt 9%) võib tähendada kokku kas umbes 10% töötajaskonna koondamist, mõnede tegevuste lõpetamist või lausa uste külastajatele sulgemist. Muidugi oli iga muuseum valinud oma „parima ellujäämisstrateegia“, ent on selge, et pikemas perspektiivis ei pruugi valitud meetmed osutada jätkusuutlikuks ja sisulise tegevuse taastamine oleks väga vaevaline. Kõik muudatused ja kärped peavad toimuma läbimõeldult ja kogu süsteemi arvestavalt. Ei tohi tekkida olukord, kus me alles majandussurutise lõpul vaatame, kui palju muuseumi on veel alles ja aktiivselt toimimas.

On selge, et 2010. aasta kärbe tabab eriti valusalt neid maakondades tegutsevaid muuseumi, kelle omatulud ei võimalda katta majanduslikke tagasilööke. Praegu moodustab maakonnamuuseumide riigieelarveline toetus kogu muuseumide eelarvest kõigest 20%, vaid viiel maakonnamuuseumil 14st on tegevuskulude riigieelarveline toetus suurem kui kaks miljonit krooni aastas ning maakonnamuuseumide omatulu protsent on mõne erandiga valdavalt alla 10%. Sellises rahalises seisus on „mänguruum“ väga ahtake.

Kujunenud olukord nõudis Kultuuriministeeriumilt kiiret reageerimist. Eesmärgiks võeti töötada välja uus organisatsiooni mudel, millega säilitada piiratud tingimustes iga maakonna jaoks tema muuseumi toimiv struktuur. Erinevate alternatiivsete variantide läbikaalumine näitas, et vaid ühtne organisatsioon saab võtta kohe kompleksse vaatluse alla muuseumide tegevused, kulutused ja võimalikud tulud. Need peavad läbima põhjaliku analüüsi ning saama aluseks uue tegevuskava väljatöötamisele. Muuseumid vajavad ühtseid eesmärke, et saavutada parim valmisolek riigi majandusliku taastumise aegadeks. On selge, et kui ühiskond on paranemas oludes kõigepealt sunnitud järele aitama sotsiaal-, tervishoiu ja hariduse valdkonda, pole üksikmuuseumidel riigi vahendite abil koheseks tõusuks väljavaateid. Kokkutõmmete tagajärjel on aga omateenitud vahendid kas puudulikud või on pandud senisest suuremal määral kandma püsikulusid. Kriisi lõppedes peavad muuseumid paraku suutma eelkõige oma jõududega kiiremini ja efektiivsemalt reageerida elavnemisele, et taastada külastajatele osutatavate teenuste tase.

Teades tulevikueesmärke, saab praeguste kesismate oludega aega ära kasutada organisatsiooniliste töövormide kaasajastamiseks ja personali koolitamiseks. Koolitused peavad senisest sihipärasemalt haarama erinevaid muuseumiga seotud erialasid (pedagoogid, teadurid, varahoidjad jt), kuid ka organisatsiooniliste teadmiste tase peab tõusma, et anda laiemaid oskusi meeskondade ja projektide juhtimiseks,

näituste ja programmide eelarvete koostamiseks ja haldamiseks jms. Koolituste rahastamiseks saab leida võimalusi Euroopa projektidest, ühine eelarve annab selleks suuremaid kaasrahastuse võimalusi.

Liitmuuseumi raames tekib uusi võimalusi iga üksikmuuseumi jaoks kulukate tugitegevuste (turundus- ja finantsanalüüs, IT-tugi jms) ühitamiseks. Praegu on muuseumide tase nende funktsioonide täitmisel väga erinev, kuid arengule mõeldes ei ole otstarbekas neid iseseisvalt laiendada, kuna seda saaks teha vaid niigi virelevate põhitegevuste arvelt. Liitmuuseum pakuks oma teenustega muuseumidele pigem lisandväärtusi. Juhtides uusi ühistegevusi, kogumis- ja säilituspoliitika väljatöötamist, MuSi arendust, organiseerides ja koordineerides erinevate riiklike pärandiprogrammide aktiivsemat korraldamist (UNESCO vaimse kultuuripärandi või maa-arhitektuuri ja -maastike riikliku programmi raames), töötatakse ka selle nimel, et muuseumid suudaksid järgneva tõusu ajal saavutada suurema stabiilsuse, et nad paistaksid välja väga laialdasel kohalikule kogukonnale vajalikul tegevusväljal.

Siinkohal on sobilik rääkida sisulisest muutusest – n-ö paradigma nihkest, mille elluviimist peaks maakonnamuuseumide tegevuse vormiline ümberkorraldamine lihtsustama. Muuseumide ühiskondlik roll on alati ajas arenenud. Seisukoht, et muuseumidel on vaid kolm põhifunktsiooni – kogumine, säilitamine ja tõlgendamine – oli levinud 20. sajandi esimesel poolel. Need funktsioonid küll defineerivad, kuidas muuseumid ühiskonda teenivad – kuid ei vasta küsimusele *mits?*

Kaasaegses muuseumiteoorias nähakse muuseumi eelkõige kui sotsiaalset instrumenti – nn ühiskondlikku kultuurikeskust. Nagu kirjutab Elaine Heumann Gurian: muuseumidest kui kunagistest „objektikesksetest õpetajatest“ on nüüdseks saanud „kliendikesksed kaasajad“¹.

Kuid see ei tähenda, et museaalid ja kollektsioonid ei ole olulised – loomulikult on, isegi väga olulised, sest just kogud teevad muuseumist muuseumi. Kuid küsimus on selles, et museaalide kogumist ja säilitamist ei käsitleta mitte *eesmärgi*, vaid *vahendina*. Ehk siis teiste sõnadega: muuseumi tegevuse keskmes peab olema kasutaja suure algustähedega – st näitusekülastaja, üritustel-programmides osaleja, uurija jne. See ei tähenda, et muuseumid peaksid kuidagi oma tegevuses n-ö madalamale tasemele laskuma ning „tulede ja viledega“ inimesi muuseumisse meelitama.

Sõna „atraktiivne“ mõjub tihti peale kui punane rätik härjale. Kuid mõelgem hetkeks, mida see sõna tegelikult endas sisaldada võiks.

¹ Gurian, E. H. 2006. *Civilizing the Museum. The Collected Essays of Elaine Heumann Gurian*. London: Routledge, 3.

Küsimus ei ole ju pelgas visuaalses põnevuses, vaid näituste ja programmide atraktiivsus peab seisnema ka selles, et need on intellektuaalselt stimuleerivad, tekitavad emotsioone ning algatavad tõsist dialoogi.²

Rääkides kogukonnakesksusest, peab liitmuuseumile olema oluline aktiivne kontakt muuseuminõukogudega. Praeguseks on nõukogusid loodud vaid kaheksa, seitsmes muuseumis need veel puuduvad. Muidugi on nõukogul muuseumi juhtimise alal vaid soovituslik iseloom. Samas, võttes liikmeteks kohalikku võimu- ja vaimueliiti kui strateegilisi partnereid, paneb muuseumi probleemidest informeeritus neid nägema kohalikke riigiasutusi omavalitsustega ühtsete eesmärkide nimel töötavas süsteemis. Nõukogu on üks olulisemaid vorme kogukonna kaasamisel.

Kuigi seni kirjeldatud liitmuuseumi idee meetmeid võib mõista kui päästeprogrammi, on nad kõik mõeldud samaaegselt ka arenduseesmärke silmas pidades. Näiteks peab uus organisatsioon tagama Euroopa Liidu struktuurifondide toel käivitunud arendustegevuste jätkusuutlikkuse ja seda eriti pärast projektitoetuse lõppemist. Nüüdseks heakskiitmist leidnud uued projektid (nt Läänemaa Muuseumis, Pärnu Muuseumis, Saaremaa Muuseumis jm) sisaldavad taotlusi uutele töökohtadele, uute turundus- ja arendustegevuste (koolitus, näitused) algatamiseks. Tõukefondidest toetuse saajailt eeldatakse senisest suuremat majanduslikku aktiivsust ning külastajakesksust. Seadsid ju regioonide tasakaalustatud arengut toetavad tõukevahendid eesmärgiks mitte suletud hoidlate ehitamist, vaid eelkõige turismi ja kohaliku konkurentsivõime tugevdamist. Sellesse süsteemi sisenenud muuseum peab oma senised tegevused ümber mõtestama ja kvalitatiivselt muutuma. Paraku on ta aga väga sõltuv ka teiste muuseumide arengutest, hoiakutest ja väärtustest. Lõhe edasijõudjate ja mahajääjate vahel ähvardab suurenedagi. Omaette teemaks on erinevused sama tööd tegevate maakonna keskmuseumide töötajate töötasude vahel, mis ei ole õiglane ning vajab korrastamist. Liitmuuseum saab sisse viia ühtse personalipoliitika, monitoorida vajadusi ning prognoosida kaadri vajadusi/muudatusi maakonniti.

Nii on kujunenud olukord vastuoluline ning esmapilgul võiks kõik uued ja mahukate investeeringutega algatused lihtsalt peatada. Ometigi on Kultuuriministeerium panustanud ELi toetuste saamisel just maakondade keskmuseumidele. Seega on nemad seni teistest suuremad kasusaajad. Pärast 2013. aastat ei kordu enam võimalus saada nii ulatuslikku toetust meie muuseumikeskkondade väga vajalikuks uuendamiseks. Pigem hakatakse siis

keskenduma just nn pehmetele teemadele, mis nõuavad mahukamat kaasrahastust, koordineeritud ja kvaliteetset koostöö oskust. See jällegi eeldab juba praegu korraldatavaid koolitusi, stažeerimismeetmeid, harjumust töötada koos teiste rahvuste või puuetega inimestega. Täna on sotsiaalsete töökohtade loomise kogemus näiteks Pärnu ja Tartumaa Muuseumil, seda teadmist peaks koordineeritult laiendama teistele. Kui iga pisimuuseum hakkab nende probleemidega üksikult tegelema, siis on see niigi nappide aja- ja tööjõuressursside raiskamine. Kokkuhoid ja kasu tulenevad ühtsete meetmete kasutamisel.

Kokkuvõtvalt põhineb liitmuuseumi idee nii kokkuhoiul kui arendamisel ning esile kerkivad kolm peamist eesmärki:

1. Ühtse ja tugeva organisatsiooni loomine, mis sisaldab ühist planeerimist, arendustegevusi, ühist personalipoliitikat jms. Liitunud muuseumide juhtimine jääb loomulikult kohtadele, kuid otsustusprotsessides lõövad kaasa kõikide muuseumide direktorid oma teadmiste ja oskustega.

2. Kompetentside jagamine ja laiendamine nii museoloogilistes valdkondades kui ka ainelise ja vaimse pärandi kaitsega seotud teemadel.

3. Muuseumi kui kogukonnakeskuse rolli tugevdamine muuseuminõukogude ja kohalikes arengutes kaasaraäkamise kaudu.

Liitmuuseumi näol tekib nii valdkondlik eestkõneleja kui tugevale sisemisele analüüsile toetuv läbirääkija.

Maakonna keskmuseumid on kahtlemata igaüks oma nägu, kandmas ja toetamas oma piirkonna identiteeti. See nägu ei saa kuhugi kaduda ka liitmuuseumi koosseisus, kuna alles jääb ju seesama muuseumihoone, kogud, töötajad ja ka iga muuseumi nimi. Samas on umbusk muutuste suhtes igati loomulik nähtus. Eelkõige tuleneb see hirmust *tundmatu* ees ning kartusest, et muutuste käigus kaotatakse *midagi*. See takistab nägemast muutuste võimalikke positiivseid külgi. Kõlab triviaalselt, kuid vana lõpp ON millegi uue algus. Maakondlike riigimuuseumide tänastel töötajatel on suur võimalus olla oma valdkonnas eestvedajaks ning aidata kaasa muuseumide veelgi paremaks muutmisel. Jah, muuseumid on konservatiivsed asutused, kuid ei tänapäev ega tulevik võimalda lõputult kinni hoida minevikus toimunud positiivsetest asjadest. Muudatustes tuleb osata näha väljakutset ning ka võimalust personaalseks arenguks, kuna iga organisatsioon on just nii tugev, kui tugev on tema nõrgim liige.

Käesolev artikkel kajastas liitmuuseumi üldkontseptsiooni ja laiemaid eesmärke, kuid konkreetse struktuuri ja toimimispõhimõtted töötab lõplikult välja selleks kultuuriministri poolt moodustatud ekspertkomisjon.

² Macdonald, R. 1996. Museums and controversy: what can we handle? – *Curator*, 39, 167–169.

LIITMUUSEUM POLE AINUS EGA PARIM VALIK

Eesti maakonnamuuseumide enam kui 222 töötaja seas pole palju neid, kes peavad tsentraliseeritud liitmuuseumi moodustamist heaks lahenduseks meie olemasolevate probleemide ületamisel. Seda ka majandussurutisest tingitud otseseid ja koheseid ohte silmas pidades. Maakonnamuuseumide „Üksmeele avaldus“ esitas meie kriitilised seisukohad teadmiseks kolleegidele ja avalikkusele Narva näituste festivalil.

Enam kui kuu peale kultuuriministri juures tegutseva muuseuminõukogu teavitamist maakonnamuuseumide senise süsteemi likvideerimise kavast on endiselt aktuaalsed asjaomaste muuseumide edasise toimimise võtmeküsimused. Muuseumideni pole jõudnud majanduslikud ja sotsiaalkultuurilised analüüsid reformi kulude ja mõjude kohta.

Normaalses olukorras poleks põhjust etteheideteks, et nii lühikese ajaga ei ole suudetud sellise ulatusega reformi kõikides aspektides selgusele jõuda! Kuid olukord pole normaalne, sest reformi lõpetamise tähtaeg (esialgu 2. november, nüüd pikendatud 1. detsembrini 2009) aega ei anna. See teeb ettevaatlikuks kogu

reformikava ning protsessi läbimõelduse ja isegi üleüldise põhjendatuse suhtes – kulunud on ju enam kui pool esialgu reformi ettevalmistamiseks kavandatud ajast!

MAAKONNAMUUSEUMID – MIKS ME OLEME?

Hetkel on Eestis 14 maakondlikku riigimuuseumi ja üks sihtasutus, mille eksistentsi eesmärk ei ole rohkem ega vähem kui oma igapäevase tööga tagada kõigi Eestimaa regioonide kultuuripärandi säilitamine, kogumine, uurimine ja tutvustamine. Sellise muuseumide süsteemi aluseks on mõtteviis, et kogu meie kultuuriruum on oluline oma mitmekesisuses ja isegi vastu-

MUUSEUMI HOOV

Eesti maakonnamuuseumide juhid arutasid 18. septembril 2009 Viljandis liitmuuseumi moodustamist. Vasakult: Saaremaa Muuseumi direktor Endel Püüa, Viljandi Muuseumi direktor Jaak Pihlak ja Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi direktor Siiri Toomik

olulisuses. Maakonnamuuseumide olemasolu õigustuseks on veendumus, et Eesti kultuuriline identiteet on seda elujõulisem, mida tugevamad on seda moodustavad kohalikud ja piirkondlikud, sh maakondlikud identiteetid.

Viimase kümne aasta jooksul on korduvalt maakonnamuuseumide kui spetsiifilise mälu- ja kultuuriasutuste rühma olukorra, funktsioonide ja perspektiivide analüüsi vajadusest kõneldud, kuid tehtud on vähe. Nii hinnangud kui tulevikunägemused on jäänud lõpuni läbi töötamata. Kindlasti on keskasutuse tegemata jätmise üheks põhjuseks selle teema olulisus kogu Eesti muuseumikultuuri jaoks, mis toob kaasa suure vastutuse valikute langetamisel, teisalt ka probleemi keerulisus, mille tuumaks on maakonnamuuseumide erinäolisus võrreldes nii teiste muuseumide kui ka üksteisega.

SEPTEMBRIREFORMI MUUSAD

Septembris alustatud reformist jääb mulje, et selle tooniandvaks muusaks on majandussurutis ja seda viiakse ellu kriisiaja loogikast lähtudes – otsuseid tehakse kiiresti ja eelkõige lähimate probleemide lahendamiseks. Maakonnamuuseumide koondamine Eesti Vabaõhumuuseumi alluvusse osakondade staatuses näib teenivat just ministeeriumi perspektiivist lähiaja jaoks olulisi eelarvelisi eesmärke, mitte liidetavate muuseumide sisulise kompetentsi ja efektiivsuse tõstmise huvisid.

Kuid maakonnamuuseumidest Tallinnast juhitava ühisasutuse moodustamise taga on ka majandussurutisest üle ulatuv mõõde. See on Eestis paljudes valdkondades valitsev tsentralistlik mõtlemine, mis avaldub nii otsustusõiguse kui tegevuste koondamises keskusesse. Selle mõtteviisi varjupooleks on muuseumide unitiseerimine ja kohapealse algatusvõime pärssimine, mis süvendab Eesti maakondade kultuurilist ääremaastumist.

Tsentraalse juhtimise alla käivad ju mitte ainult turunduse ja haldusega piirnevad tugi-tegevused, vaid täiel määral ka muuseumide põhitegevused. Lubatud otsustusõiguse jätmine kohapeale ja endiste maakonnamuuseumide esindajatest koosnev konsultatiivorgan liitmuuseumi peadirektori juures mõjuvad usaldustähtselt ainult paberil. Ohuna näeme keskasutuse perspektiivi vähest seotust maakonnamuuseumi ümbritsevate kogukondade vajaduste ning arvamustega. Käesoleva reformi käik on ilmekalt näidanud, kui lihtsalt võib jätta otsustamisel kõrvale avalikkuse ees oluliseks tunnistatud, kuid reaalse võimuta institutsioonid. Sellise kogemuse võrra on täna rikkamad muuseuminõukogu, Eesti Muuseumiühing, maakonnamuuseumide endi nõukogud, maa- ja omavalitsused, maakondade erinevad kodanikuühendused.

Samavõrra peame reaalseks ohuks bürokrateerumist, suurtele organisatsioonidele omast suunda paisutada keskaparaati teiste struktuuriüksuste arvel ja kalduvust hajutatud ning perifeerias asuvate allasutuste erihuve eirata. Kõige selle tulemusena näeme maakonnamuuseumide kohasidususe nõrgenemist ning meie rolli vähenemist oma regiooni identiteeti toetava mäluasutusena.

Samavõrra peame reaalseks ohuks bürokrateerumist, suurtele organisatsioonidele omast suunda paisutada keskaparaati teiste struktuuriüksuste arvel ja kalduvust hajutatud ning perifeerias asuvate allasutuste erihuve eirata. Kõige selle tulemusena näeme maakonnamuuseumide kohasidususe nõrgenemist ning meie rolli vähenemist oma regiooni identiteeti toetava mäluasutusena.

MEIE ETTEPANEKUD

Peame tänasel päeval vajalikuks meie tulevikku puudutava reformi teemaga edasiminekuks sõnastada ka omapoolsed ettepanekud. Neist esimene on olulisim: vaadata läbi võimalikud alternatiivid nii majandussurutise mõjude minimeerimiseks kui ka pikaajalise arendustrateegia väljatöötamiseks. Alternatiivide hindamisel lähtuda ainult tõsiseltvõetavate andmete usaldusväärsetel teostatud analüüsist.

Maakonnamuuseumide arvates peab arendustegevus jätkuma koostöö süvendamise suunas. Kuid ühise edasiliikumise hinnaks ei tohi olla muuseumi sidususe nõrgenemine oma kogukonnaga. Tsentraliseeritud juhtimismudeli asemel sobib piirkondlike identiteetide väljundiks olevate muuseumide tugevdamiseks

käesoleval ajal koordineeriva rolliga keskuse väljakujundamine erialaseks nõustamiseks ja pikaajaliseks ülemaaliseks planeerimistööks.

Tegelikult asusid maakonnamuuseumid selles suunas tegutsema juba enne liitmuuseumi kava avalikustamist. Ühiste eesmärkide saavutamiseks sõlmiti tänavu juunikuises Haapsalus maakonnamuuseumide koostööleping, mis on aluseks vabatahtlikule ning kõigi osaliste huvidega arvestavale koordineeritud arendustegevusele. Valmisolekust uuendusteks ja koostööks annab tunnistust asjaolu, et tänaseks on koostöölepinguga liitunud kõik maakonnamuuseumi ülesandeid täitvad riigimuuseumid.

Teiseks ettepanekuks on kriisist tingitud probleemide lahenduse otsimisel vältida pikaajalise mõjuga strateegiliste valikute tegemist, eriti ilma eelneva põhjaliku analüüsita. Näiteks kompetentsikeskuse idee on huvipakkuv ning tulevikupotentsiaaliga, kuid sellise loomine üleöö pole võimalik ei organisatoorselt ega ka kvalifitseeritud personali osas. Tahame kaasa töötada selle idee väljaarendamisel ning ellurakendamisel.

Kolmandaks, maakonnamuuseumide juures nimetatud konkreetsete probleemide lahendustena näeme palju lihtsamaid võimalusi kui uue ja keerulise ülesehitusega suurmuuseumi loomine. Ei saa jätta märkimata, et liitmuuseumi peadirektoraadi ülesehitamisest odavam peaks olema üksikute spetsialistide palkamine arendusvaldkondade katmiseks, näiteks tähtjalise lepinguga töötaja ühisturunduse arendamiseks, struktuurifondide toetuse saamiseks projektijuhi värbamine, IT-ühislahenduste arendamiseks teenuse ühishange jne. Tõsi, nende lahendustega ei kaasne personalikärped läbiteinud ministriumi töökoormuse vähenemist, endiselt jäävad hallata neliteist erinevat muuseumi.

LÕPETUSEKS: TASAKAALUKA ARENGU NIMEL

Käesolev majanduskriis pole meie kultuuriruumis esimene ega jää viimaseks. Selle raputused ja tagasilöögid saab üle elada tuginedes traditsioonidele, püsiväärtustele ja läbimõeldud uuendustele. Tänapäeva mured ja kiirustamine toovad paratamatult kaasa kaugemate eesmärkide ähmastumise, mida aga tuleb iga hinna eest vältida.

Rõhutades meie seisukohtade aluseks oleva mõtlemise järjepidevust ning sõltumatust vaid hetkeemotsioonidest esitame väljavõtte 17. juunil 2009 Haapsalus sõlmitud maakonnamuuseumide koostöölepingust:

„Võttes aluseks, et maakond on Eestimaa vanimaid ja püsivamaid haldusüksusi paikkonna elanikkonna vajaduste rahuldamisel ja identiteedi hoidmisel; tunnustades maakondliku ajaloo-, kultuuri- ja looduspärandi olulisust inimeste elukeskkonna ja identiteedi osana;

Maakonnamuuseumide olemasolu õigustuseks on veendumus, et Eesti kultuuriline identiteet on seda elujõulisem, mida tugevamad on seda moodustavad kohalikud ja piirkondlikud, sh maakondlikud identiteetid.

---

mõistes vajadust ühendada ainelise ja vaimse pärandi teaduslikel alustel kogumine, säilitamine ja uurimine selle atraktiivse eksponeerimisega; täheldades elamusturismi potentsiaali majandusarengus ning arvestades muuseumide rolli selles; rõhutades tingimust, et pärandi eksponeerimine peab olema kultuuriliselt, sotsiaalselt ja ökoloogiliselt vastutustundlik ning kooskõlas Eesti maakondade arengustrateegiatega, lepivad allakirjutanud kokku järgnevas:

1. Ühiselt arendada Eesti maakondade ajaloo ja kultuuripärandi väärtustamisele keskendunud riigimuuseumide (edaspidi: maakonnamuuseumid) koostöövõrgustikku.“

Nii arengut kui kokkuhoidu taotlevate valikute tegemise aluseks saavad olla kaine mõistus, arengutahe ja kõigi osapoolte kaasatus. Üksnes heast usust ei piisa.

Eesti riiklikud maakonnamuuseumid

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum – Siiri Toomik

Harjumaa Muuseum – Riine Kallas

Hiiumaa Muuseum – Urmas Selirand

Iisaku Muuseum – Tiit Saare

Järvamaa Muuseum – Valev Väljaots

Läänemaa Muuseum – Rea Raus

Mahtra Talurahvamuuseum – Tiia-Helle Schmitte

Palamuse O. Lutsu Kihelkonnakoolimuuseum –

Arne Tegelman

Põlva Talurahvamuuseum – Reet Roop

Pärnu Muuseum – Aldur Vunk

Saaremaa Muuseum – Endel Püüa

Tartumaa Muuseum – Kaido Orula

Valga Muuseum – Pille Tomson

Viljandi Muuseum – Jaak Pihlak

PILK HUVITAVAMATELE SOOME MUUSEUMIDELE

— PIRET ÖUNAPUU —
EESTI RAHVA MUUSEUM
EESTI MUUSEUMIÜHINGU ESIMEES

Suve alguses kutsusid Soome Muuseumiliit ja välisministeerium külla muuseumidest kirjutavaid ajakirjanikke ja muuseumiajakirjade esindajaid, et tutvustada Soomet kui huvitavat ja mitmekesist muuseumimaad. Kohale tuli mõnus kamp huvilisi, kellele sai osaks paaripäevane reis läbi 14 muusemi ja viie linna. Hoolimata sellest, et eestlased on põhjanaabrite juures toimuvaga suhteliselt hästi kursis, on siiski hea teada seal-seid arengusuundi.

Reis oli kokku pandud eeldusel, et külalistel puudub varasem kogemus. Mina olingi ainuke, kes oli enne Soome muuseumides käinud. Hoolimata sellest oli palju selliseid paiku, kuhu ma polnud sattunud, ning teadupärast muuseumides näitused ju vahelduvad.

Turus võtsid meid vastu Turu Muuseumide direktor Juhani Kostet ja tema asetäitja Päivi Kiiski. Pärast näituste vaatamist andsid nad ülevaate sellest, kuidas valmistub Turu Euroopa kultuuripealinnaks saamiseks. Õpetlikku siinkohal niipalju, et tunnuslausega läks neil asi natuke untsu. Et mõeldi eelkõige efektsele ingliskeelsele sloganile, sai selleks *Turku in Fire*, pidades silmas loomingulist põlemist ja unustades suure tulekahju Turu linnas 1827. aastal, mil enamik linnast maha põles ja pärast mida ka ülikool Helsingisse üle viidi. Võib arvata, et linnaelanikes tekitas selline sõnamäng vastuseisu, kuid teha pole enam midagi.

Turu Kunstimuuseum on meie Eesti Kunstimuuseumi hea partner olnud pikka aega. See on suur ja väärikas eramuuseum, kus meil oli võimalik näha kogusid, tööruume, näituste ülespanekut ja juba valmis näitusi – ühesõnaga muuseumi terviku funktsioneerimist. Jutuks olnud rahaprobleemid silmaga küll näha polnud.

Soome Põllumajandusmuuseum Sarka oligi kohe keset põldusid uues moodsas majas, ekspositsioon aga põhjanaabritele omaselt sisutihed ja vaimukate nüanssidega ning minu jaoks liiga esemerohke.

Omaette terviku moodustab Tampere Muuseumide Keskus Vapriikki. Olen seal korduvalt käinud ja alati häid näitusi näinud, kuid seekordne Kimmo Antila juhtimisel koostatud näitus kodusõjast „Tampere 1918“ ületas kõik. Minu jaoks oli see uuel tasemel muuseuminäitus. Eelkõige väljendus see probleemiasetuses tuua välja midagi rasket, lausa õovastavat oma linna minevikust, rääkida 90 aastat hiljem, kuidas linnas käis vennatapusõda. Praeguste elanike vanavanaisad tapsid üksteist ja need lood on näha nii pildis kui dokumentidel. Soome kodusõja traagika oli minust mööda läinud ja tänu meie Vabadussõjale oli senine maailmapilt sellest ajast liiga mustvalge. Ma olen käinud mitmeski traagilisi aegu eksponeerivas muuseumis nagu okupatsioonide ja juudimuuseumid, aga nii sügavat elamust ei ole saanud. Omajagu

muidugi aitasid kaasa kuraatori Kimmo suurepäraseid seletused.

Kaasaegse muuseumi näide, 2008. aastal valminud Vellamo Merekeskus Kotkas oli suur ja valdav emotsioon oligi avarus. Avar ja seest avatud keskus tormise mere kaldal on koduks nii Soome Meremuuseumile kui ka koduloolise ole-musega Kymenlaakso Muuseumile. Meie külaskäigu ajal olid avatud selgelt kohaliku soome klassika parimat eksponeerivad näitused: „Ajatu väljendus“ Alvar Aalto projekteeritud hoonetest ja „Klaasi lummus“. Karhula Lasi toodangust. Näitusesaalides nähtust suurema mulje jättis keskuse köögipool oma restaureerimislaborite ja hoidlatega.

Helsingi päeva põhirõhk oli WeeGee Näitusekeskusel Espoos ja Rahvusgaleriil Ateneumis. WeeGee jättis meie grupi ajakirjanikele kindlasti oma ruumikasutusega soodsa mulje. Minu jaoks oli huvitav Espoo Linnamuuseumi näitus tule-tõrje ajaloo „Suits ja tuli“ – nutikad mõtted, aga selle muuseumi näituste kujundus läheb juba liiga pikalt sama rada.

Ateneumi „Kalevala“ näitus oli midagi minu hingele, palju Soome kuldaja kunsti ja rahvusromantikast ning kuni kaasajani välja. Hilisemas vestluses jagas soomlaste kunstinäituste rahastamisvõimalustest erinevate projektide kaudu teavet Susanna Peterson, kes on ka meil Narva festivali külaline olnud.

Ülevaade reisist ei ole täielik, sest palju toredaid näitusi ja mitmedki muuseumid ei mahtunud siia. Kokkuvõtteks võib aga öelda, et soomlased hoiavad oma head taset. Hoolimata sellest, et raha on praegu kõigil vähe, peetakse kultuuri oluliseks ja hätta ei jäeta. Vormilisel midagi enneolematut ei näinud, küll aga sisuliselt. Ja õppida on meil soomlastelt ikka, just nutikaid mõtteid ja üllatavaid lahendusi – neid ju järele teha ei saa, aga mõtleme välja enda omad, peaasi on vaatajat üllatada. Jõuaks ka meie sinnamaale, et riiklikul tasemel ollakse veendunud, et muuseum on kultuuri kandja kõige kõrgemal tasandil – ta on nii järjepidevuse hoidja kui uute väärtuste looja.

Piret Öunapuu

Näitus „Tampere 1918“ Vapriikkis, kuraator Kimmo Antila

FOTO: Janne Saavalainen

Merekeskus Vellamo Kotkas

ILONI IMEDEMAA – LAPSEPÕLVEKODU MEILE ENDILE

— REA RAUS —
LÄÄNEMAA MUUSEUMI DIREKTOR

Iloni Imedemaa Haapsalus sai alguse sellest, kui Ilon Wikland otsustas kinkida oma raamatuillustatsioonide originaalid Läänemaa Muuseumile.

Iloni lapsepõlv vanavanemate juures Haapsalus on ju see, mis kunstnikku tema töös läbi aegade mõjutanud on, enamasti ise endalegi teadvustamata. Madalad puumajad, sirelipõõsad, tolmustel tänavatel kriimude põlvedega lapsed lippamas kuhugi seiklustesära silmis... Ka kurbus ja üksildus lapse silmade läbi – seegi on osa Iloni loomingust, mida tema piltidelt näha võime.

2006. aastal avati Läänemaa Muuseumis Iloni Imedemaa galerii, kuid juba siis oli teada, et asi ainult sellega ei piirdu. Iloni looming annab selleks liiga palju inspiratsiooni, et vaid mõne ruumi seinte vahele mahtuda.

Sündiski idee rajada Iloni Imedemaale lastekeskus, mis annaks nii väliselt kui sisuliselt aimu sellest maailmast, mille Ilon oma töödega on loonud. Erinevate ideede ja inimeste ühistööna tekkis mõte ehitada Läänemaa Muuseumi Iloni Imedemaa õuele Mattiase maja, välilava, mis tänavalt tulijale näib kui samasugune puumaja Haapsalu majakeste reas, käsitöökoda, muinasjutukaev. Peahoone kolmandale, pööningukorruusele, kus seni pesitsesid tuvid, rajati Karlssoni tuba ja imearmas köök koos söögitoaga, kus lisaks erinevatele mängudele saab ka köögiprogrammide raames Karlssoni lihapalle küpsetada või õunakooki teha. Raha idee teostuseks saadi Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuselt ning Kultuuriministeeriumilt. Iloni teemakeskuse projekteerija oli Sille OÜ ning ehitaja Riverside OÜ, sisekujunduse põhisuunad andis kätte Ilon Wikland ise.

Iloni Imedemaa teemakeskus avati 1. juulil 2009, kuid sellega ei saanud Iloni Imedemaa sugugi valmis, vaid katuse alla. Alles nüüd, kui teemakeskus on iga päev lastest tulvil, saame

ta täita sisuga, mis iseloomustab Ilon Wiklandi loodud maailma. Selle märksõnadeks on soojus, turvalisus, kodu- ja perekesksus, taaskasutus, armastus loomade ja looduse vastu, säästlik ja hooliv suhtumine kõigesse ümbritsevasse. See tähendab lapse loovuse toetamist, lapse avastamisrõõmu, aga samuti omaette olemise toetamist. Iloni Imedemaal on vaikkeid nurgakesi, kus lihtsalt raamatut lugeda, joonistada, akvaariumikalade elu jälgida. Võib ka õues möllata ja juhendajate abiga põnevaid asju meisterdada. Piknikupidamine on üks palju kasutatud võimalusi, sest õunapuu all istudes, kooki ja kohvi nautides tunnevad vanemadki inimesed selle koha võlu.

Tihti näeb täiskasvanuid sama agaralt kui lapsigi voltimas või hobuseraua viskamise võistlust pidamas. Hubane ja mõnus atmosfäär, mis Iloni Imedemaal ootamas on, annab võimaluse endasse vaadata hoopis teise pilguga, kui seda igapäeva rutus ja tegemistes tehakse.

Seda, kui hästi Iloni teemakeskus välja tuli, oskavad kõige paremini öelda meie külalised. Külalisteraamat on tulvil häid sõnu ning lubadusi taas ja taas tagasi tulla.

Mis seal salata, töös tuli ette ka apsakaid, kuid nii suurt külalistetulva, kes juulis-augustis Iloni Imedemaad avastamas oli, ei osanud parimateski prognoosides ennustada. Kindlasti on vigadest õppimisest kasu uute programmide ja tegevuste väljamõtlemisel.

Sügisalvisel perioodil ootavad lisaks tavapärasele tegevustele ees erinevad õppeprogrammid koolidele ja lasteasutustele, jõulunäidend, laupäevased toimetused köögis, uued rändnäitused.

Iloni Imedemaa on koht, mis elustab meis endis lapsepõlvkodu igatsuse, andes samas häid mõtteid, kuidas oma kodu veel kodusemaks muuta, nii täiskasvanutele kui lastele.

Rea Raus

Ilon Wikland

Iloni Imedemaal

— KATARIINA KURINA —
TARTU KESKLIINNA KOOLI 3.B KLASS

Käisime augustis perega Haapsalus Iloni Imedemaal. Mulle meeldis seal kõige rohkem võlukaevu juures juttu kuulata. Ja kadaga märki lasta. Seal oli Bullerby köök, kus oli mänguasju, millega said lapsed mängida. Me mängisime Iloni Imedemaal ühte vahvat mängu, kus pidi Ilon Wiklandi joonistatud piltidelt otsima kummitusi, Karlssoni toast pidi kukkesid otsima, õues pidi kaevu juures juttu kuulama ja midagi Mattiase lossi juures sebima. Kuid seda asja tegi rohkem emme, mina sel ajal joonistasin kuuldud muinasjutu järgi pilti. Mulle meeldis Iloni Imedemaal väga. Ja soovitan sinna kõigil minna.

FOTO: Olavi Kurina

Imet otsimas

— ÜLLE JÄE —
EESTI RAHVA MUUSEUM

Ülle Jäe

Tartu–Stockholmi lennuliini avamine tõi jälle päevakorda tütardega Pipimaale sõidu. Õnneks leidsin märksa taskukohasema alternatiivi Haapsalust. 1. juulil avatud Iloni Imedemaa kohta olin kuulnud nii kiidusõnu kui ka kriitikat. Pean tunnustama, et kohale minema ajendas just kriitika (liiga „euro“, vähe tegevust, kallid piletid). Tekkis huvi, mida näeb

sihtrühm – käesoleval juhul 8-aastane Katariina ja 4-aastane Liisa-Meta. Juba majale lähenedes hõiskas Liisa-Meta: „Näe, kartulilapsed! Aga miks neid nii palju on? Neid oli ju ainult kaks!“ Jäin vastuse võlgu, aga õnneks on lapsed juba leppinud, et vanemad kõigile nende küsimustele vastata ei oska.

Lahke kassatädi andis meile kaasa Iloni Imedemaa seikluse

juhendi, mis sai kogu ekspositsiooniga tutvumise aluseks. Ülesannete lahendamise sunnits kõike uurima, aga samas tekitas kummituste ja kukkede otsimine „poisi ja liblika efekti“ – silm keskendus ainult „objektidele“ ja nii jäi palju muud kahe silma vahele. Galeriis kuulsime ülevaadet Ilon Wiklandi elust. See oli huvitav ja esitatud emotsionaalselt. Samas pidas Liisa-Meta kõige igavamaks just seda kohta, „kus teile midagi jutustati ja mul igav hakkas“. Õnneks oli tal võimalus põgeneda oma lemmikatraktsiooni juurde telekast Karlssoni filmi vaatama.

Mõningast raskust valmistas Bullerby kõõgi äratundmine. Juhatust saime ühelt noor-

mehelt, kes tundus siin küll omainimesena, kuid ei eristunud väliselt küllastajatest. Kõõk on ilus, kuid jätab oma stereilsuses pigem Bullerby stiilis eurokõõgi mulje. Ehk oleks abi kuivavatest ürdikimpudest ja kaneeli-vanilje lõhnast. Kõõgis valmisvoolitud kringlit, mis oli seiklustelehe üheks ülesandeks, oli üsna tüütu kaasas kanda ja see kippus edasisel avastusretkel deformeeruma. Võlukaevust kuulsime lugu Veteemast. Katariina oli kohe valmis pilti joonistama, kuid paraku olid kõik paberid-pleiatsid ühe laua peale koondatud ja selle ümber enam kohti ei olnud. Laps oli juba valmis loobuma, kuid surusin alla ebamugavustunde ja võtsin ise oma lapsele töövahendid – ühtki töötajat läheduses polnud. Jätanud Katariina joonistama, suundusime Mattiase maja otsima. Midagi lossitaolist silma ei hakanud, nii pidimegi käima galeriis plaani uurimas, et siis juba mätaskatusega onnist salakirja otsida. Esimese hooga ei taibanud kapi taha vaadata

ja vana muuseumitöötajana oli minul üsna ebamugav ekspositsioonis olevaid esemeid kätega „uurida“, veendumaks, et salakirja pole peidetud leivaastjasse või padja alla. Lõpuks leidsime õige peidupaiga. Salakirja kriipsujukud ja lövi seostusid mulle kõigepealt Anu televiisoriga Sipsiku lugudest, aga õnneks tundis abikaasa ära vennad Lõvisüdamed. Kadaga pallide laskmine tekitas hasarti, paraku oli märklauaks lubatud kolme asemel ainult üks „kõige kurjem“. Kassas tulemusi esitades nõuti teistegi nimesid, aga kui ka järgmine perekond kolme kurjamat polnud leidnud, selgus, et tuul oli vahepeal mõned ära viinud. Ikka juhtub! Auhinnaks saime Muumi lutsukommid. Esimene reaktsioon oli, et kas muumid on siis ka Wiklandi tehtud?! Ikkagi Skandinaavia! Lastel seda seost ilmselt ei teki, aga pigem oodanuks auhinnaks midagi teemaga seonduvat – klepsu, õhupalli vms. Jalutasime veelkord imedemaale ringi peale ja juba oligi aeg lahkuda. Lapsed

olid rõõmsad ja rahul – oli ju veedetud tore päraslõuna pere seltsis päris huvitavas kohas. Olime eelmisel suvel käinud Soomes Muumimaal, kuid õnneks lapsed võrdlema ei hakanud. Kartsin, et neile, kes on varem käinud Rootsis Vimmerbys või Junibackenis, jääb Iloni Imedemaa lahjaks, kuid paistab, et lapsed nadivad iga endale suunatud atraktsiooni ega vaeva ennast võrdlemisega (vähemalt teatud eani). Ise loodan väga, et paari aasta pärast tagasi tulles on koht ennast paremini sisse töötanud. Kokkuvõtteks jõudsin järeldusele, et ime on vaataja silmades.

UUS MUUSEUM KADRIORUS, UUENDUSLIK MUUSEUM EESTIS

— TANEL VEEREMAA —
TALLINNA LINNAMUUSEUM
MUUSEUMI MIIA-MILLA-MANDA MUUSEUMIJUHT

25. oktoobril 2009 avas ukseid Muuseum Miiä-Milla-Manda – Tallinna Linnamuuseum sai endale juurde uue filiaali ja Kadrioru parki lisandus järe üks uus muuseum.

Kadriorgu võib nimetada juba muuseumide par-
giks, kus on koos pargi piirest veidike väljapoole
jääva A. H. Tammsaare Muuseumiga kokku
kaheksa muuseumi.

Miia-Milla-Manda asub majas, mis ehitati
1936–1937 Alar Kotli ja Villem Seidra projekti
järgi Kadrioru Lastepargi peahooneks. Oma aja
kohta väga uuendusliku laste vaba aja kompleksi
rajas Riigiparkide Valitsus, mille juhataja oli too-
nase riigivanema Konstantin Pätsi vend Peeter
Päts. Tegevust hakkas Lastepargis vedama Eesti
Spordi Keskliit. Sport on kuulunud viimase ajani
selle maja juurde – ka nõukogude ajal kasutas
siinseid ruume spordikool ja hoone oli Reet
Kriegeri 1978. aastal loodud legendaarse sport-
tantsuklubi Palestra kauaaegne treeningupaik.

Aja jooksul Lastepargi rajatised amorti-
seerusid. Kõrvalhooned, basseinid ja tribüü-
nid lammutati. Kaalumisel oli ka peahoone
lammutamine. Õnneks võeti suure miljöõ- ja
arhitektuuriväärtusega ehitisi siiski 2003. aastal
muinsuskaitse alla.

2007. aastal alustati Tallinna Kultuuriväär-
tuste Ameti toetusel hoone renoveerimist ja
nüüdseks on maja taas lastele avatud.

Tallinna Linnamuuseum planeeris majja las-
tele suunatud muuseumi, mis Eestis oleks täiesti
erisugune. Ka muuseumi nimi pidi seega teistsu-
gune olema. Tallinna Linnamuuseumi direktor
Maruta Varrak on rääkinud, et sobivat nime tuli
tal kaua otsida. Viimaks sai muuseum oma erilise
ja lastepärase nime 1930-ndate lõpul „Looduse“
sarjas ilmunud lasteraamatust. Raamatus on
väike Miia-Milla-Manda uudishimulik, leidlik ja
sõbralik tegelane, justnagu meie uue muuseumi
külalisedki. Miia-Milla-Manda on vahva kõlaga
põnev nimi, samas kannab see endas ka muuseu-
mihoonele omast ajastuhõngu.

Muuseum Miia-Milla-Manda on teema-
muuseum, kus aja jooksul hakatakse teemasid
vahetama. Esimene valdkond, mida muuseumi
ekspositsioon käsitleb, on „Sõber“. Ühe teema
kestuseks võib pidada kahte kuni kolme aastat.
Kuna kogu ekspositsioon on üles ehitatud mee-
todil, kus lapsed saavad pea kõike katsuda ja ese-
metega mängida, siis võib arvata, et ega üle paari
aasta need esemed vastu ei pruugi pidadagi.

Lastemuuseumidele omaselt oleme ka meie
loonud ekspositsiooni, kus laps saab mittefor-
maalse õppimise kogemuse. Oluline on õppida
mängu kaudu. Kõik esemed on mõeldud ja
kujundatud nii, et lastel jätkuks avastamisrõõmu
ja põnevust.

Ekspositsiooni planeerimisel tuli silmas
pidada lähteülesannet, mis koosnes kolmest
punktist:

- ekspositsiooni läbivaks teemaks on „Sõber“,
- siduv tegelaskuju erinevate teemade vahel on
Miia-Milla-Manda,
- ekspositsioonis on võimalus tutvuda ka hoone
ajaloga.

Pidades silmas kõiki kolme punkti, on ekspo-
sitsioon jagatud erinevateks alateemadeks.

Muuseumi kõige suurem ruum sai endale
nimeks „Miia-Milla-Manda tuba“. Toa sisusta-
misel alustasime tööd esmalt materjali kogumi-
sest – suhtlesime lastepsühholoogidega, tegime
lasteaia- ja koolilastega intervjuusid, lugesime
õpetus- ja kasvatusalast kirjandust. Lastega rääki-
des selgus, et meie sihtrühma puhul (3–11-aasta-
sed lapsed) võib tõmmata võrdumärgi sõpruse
ja mängu vahele – kui mängid minuga, siis oled
mu sõber, kui ei mängi, siis ei ole. Lapse aren-
gupsühholoogiaga tutvudes saime teada, et meie
ülesanne on seda keerulisem, et lapse arusaam
sõprusest seesugusena, nagu täiskasvanu seda
mõistab, kujuneb välja alles umbes 11-aastaselt.
See aga ongi meie sihtrühma ülempiir.

Tanel Veeremaa

Miia-Milla-Manda ei ole niivõrd esemekeskne muuseum, kuivõrd muuseum väärtustest ja inimlikkusest.

Enda jaoks jagasime sõpruse kolme faasi:
sõpradeks saadakse, sõbrad ollakse ja sõpru ka
kaotatakse. Sellele jaotusele vastavalt on loo-
dud ka esemed Miia-Milla-Manda tuppa. Siin
võib saada sõpradeks mängu kaudu, siin saab
sõpradega koos mängida, siin on ruum, mis
tuletab meelde, et kui oled sõbraga tülli läinud,
siis peaks ikka ära leppima. Ka mõnusalt üksi
olemise ja asjade üle järele mõtlemise ruum on
meie ekspositsiooni loodud. Kõikide esemete
juures on lühikesed jutukesed, mis on seotud
Miia-Milla-Manda tegelaskujuga, kuid samas
annavad aimu, miks see või teine ese eksposi-
tsiooni kuulub. Tekstid ongi pigem lapsevane-
male, kellel on võimalus neid ette lugedes last
mõne mängu puhul suunata või lapse tähele-
panu millelegi pöörata.

Maja vasakus tiivas käsitleme sõpruse teemat
pisut laiemalt. Sellest annavad tunnistust ka ruu-
mide nimed: „Sõber muuseum“, „Sõber loodus“
ja „Sõprade tuba“. Lisaks on siin ka kolm käelise
tegevuse ruumi „Tee ise!“

„Sõber muuseum“ on tuba, kus oleme välja
pannud ka esemeid Tallinna Linnamuuseumi
filiaalide kogudest. Turvaliselt klaaside taha pan-
duna on need ainukesed, mida lapsed puutuda
ei saa. Erinevate 1930-ndate stiilis sisustatud
ametiruumide abil toome välja muuseumi kui
asjade sõbra idee. Ekspositsioon on üles seatud

FOTO: Liis Visnapuu

FOTO: Berry Inslermann

nii, et sellele, mida laps katsuda ei tohiks, ta ligi ei saa, kõik ülejäänud on aga mängimiseks.

„Sõber loodus“ asub maja keskosas paiknevas tornis ja torni all olevas toas. Oma sõpru peaksime me paremini tundma, nõnda on ka loodusega – tunne oma sõpra ehk loodust, siis tead, kuidas temaga ümber käia. Selles toas saab mängida looduseteemalist arvutimängu või muruvaibal lesides vaadata vanu multikaid loodusest. Õunapuu alt korvist leiab õunad, kuhu on kirjutatud vanasõnu sõprusest. Siin saab õppida tundma nii loomade jalajälgi kui ka päris linde ja loomi – selle eest oleme tänu võlgu Eesti Loodusmuuseumile.

„Sõprade toas“ on vanade fotode näol välja toodud killuke meie maja ajaloost. Fotod on valitud illustreerimaks erinevaid tegevusi. Lastele oleme muutnud teemad atraktiivsemaks tegevuste abil, mida ühe või teise fotode rühma juures teha saab – nii on võimalik suusapiltide juures päriselt ka suusatada, Lastepargi basseini-del purjekaid ujutavate laste piltide juures saab väikeste purjekatega mängida jne.

„Sõprade toas“ on pandud välja ka tänapäeva laste kirjutised ja joonistused oma sõpradest. Need on teinud Tallinna 32. Keskkooli algklasside lapsed.

Esemete ja nende paigutuse osas oleme juba algusest peale silmas pidanud, et ekspositsioonis oleks võimalik korraldada ka haridusprogramme lasteaia- ja kooligruppidele. Kuna maja on väike ja ühtegi ekspositsiooni osa ei saa me muuseumi lahtioleku ajal üksikküllastajate jaoks sulgeda, siis oleme planeerinud oma töö nii, et teispäevast pühapäevani hommikupoolikutel kell 10.00 ja 11.00 toimuvad majas haridusprogrammid ja kella 12.00–18.00 on maja avatud üksikküllastajatele. Muuseumitöötajate kollektiive võtame vastu ja tutvustame oma ekspositsiooni ka muul ajal – peaaigi, et oma tulekusoovist varakult ette teatatakse. Kindlasti peaks meid küllastades arvestama sellega, et meie ekspositsioonis ei ole võimalik olla välisjalanõudega – kui ei taha olla sokkide väel, siis peaks kaasa võtma vahetusjalat-sid.

Muuseumi haridusprogrammidega tegelevad meil muuseumipedagoogid, üksikküllastajatega lisaks pedagoogidele ka giidid-järelevaatajad. Muuseumipedagooge on meil kolm – kaks neist tegeleb eestikeelsete ja üks venekeelsete programmidega. Giide-järelevaatajaid on kaks. Kõigil neil on varasem lastega töö kogemus ja neljal viiest on see seotud muuseumipedagoogikaga.

Kõigil küllastajatel palume kaasa võtta avatud suhtumine muuseumisse ja pidada silmas, et Miia-Milla-Manda ei ole niivõrd esemekeskne muuseum, kuivõrd muuseum väärtustest ja inimlikkusest.

TRÜKITUD PILDID JA KIRJAD

PLAKATINÄITUS EESTI RAHVA MUUSEUMI SIIBERKAPIS

— MARIS JAAGOSILD —

— JANE LIIV —

EESTI RAHVA MUUSEUM

Raadi mõisapargis, jääkeldri seminariruumis asub muljetavaldav uunikum muuseumiinventari vallas – kuue meetri pikkune lükand- ehk siiberkapp. Kapis on eksponeeritud valik ERMi plakateid aastatest 1912–2009, kokku umbes 170 plakatit. Kasutusele on võetud kapi keskmised 40 siibrit, see teeb kokku 80 stendi.

Siiberkapp peidab endas 80 ligi kahe meetri kõrgust vitriini (siibrit), mis pakuvad kokku umbes 250 m² näitusepinda „suurepinnaliste lamedate eksponaatide, eriti tekstiiltoodete paigutamiseks vaatajatele ja uurijatele kättesaadavalt“. Kapp valmis eritellimusena 1930. aastal. ERMi aastaaruandest loeme: „See on oma ehituselt üks moodsamaid ja suuruselt üks esimesi kogu Euroopa muuseumimööblite alal, mis võimaldab Muuseumi rikkalikkude rahvaomaste mustrikogude kasutamist koolide ja kodukäsitöö harrastajate poolt hästi suuremal määral kui seni.“ Siiberkapi tellimise võimalusi arutati ERMi juhatuses juba 1926. aastal, kuid kitsaste finantsolude tõttu lükkus tellimine üha edasi, kuni 1928. aastani. Töö teostajatena jäid lõpuks sõelale kaks: Lutheri mööblivabrik ja Tartu Puu- ja Rauatöökool. Kuna Lutheri vabriku

hinnapakkumine oli kolmandiku võrra kõrgem, siis anti tellimus tartlastele. Eeskujuks oli Rootsis *Nordiska museet*’is asuv lükandkapp, mille konstruktsiooni Tartu meistrid oluliselt täiendasid, nii et suuremõõtmelised lükandid liikusid kergelt ja kinnikiilumiseta. Lükandite klaasid on samuti kodumaist päritolu, tellitud Järvakandi klaasitehasest. Kokku kujunes kapi maksumuseks umbes 6000 krooni. Valminud kapiga käisid tutvumas mitmed välismaa muuseumitöötajad ning jutuks tuli isegi selle konstruktsiooni ainuõiguse müümine ühele Saksa firmale.

Samal 1928. aastal algasid ka eeltööd siiberkapi esemetega sisustamiseks, mille tegi pea üksinda, suure hoole ja armastusega Helmi Kurrik. Kapis oli neli suuremat eriosakonda: 1) telgedel kootud tööd, 2) vööd ja paelad, 3) varrastel kootud tööd ning 4) tikandid ja pitsid. Ühtekokku eksponeeriti siiberkapi esimeses väljapanekus 2575 eset. Paljud väljapandud esemetest olid seni olnud raskesti kättesaadavad,

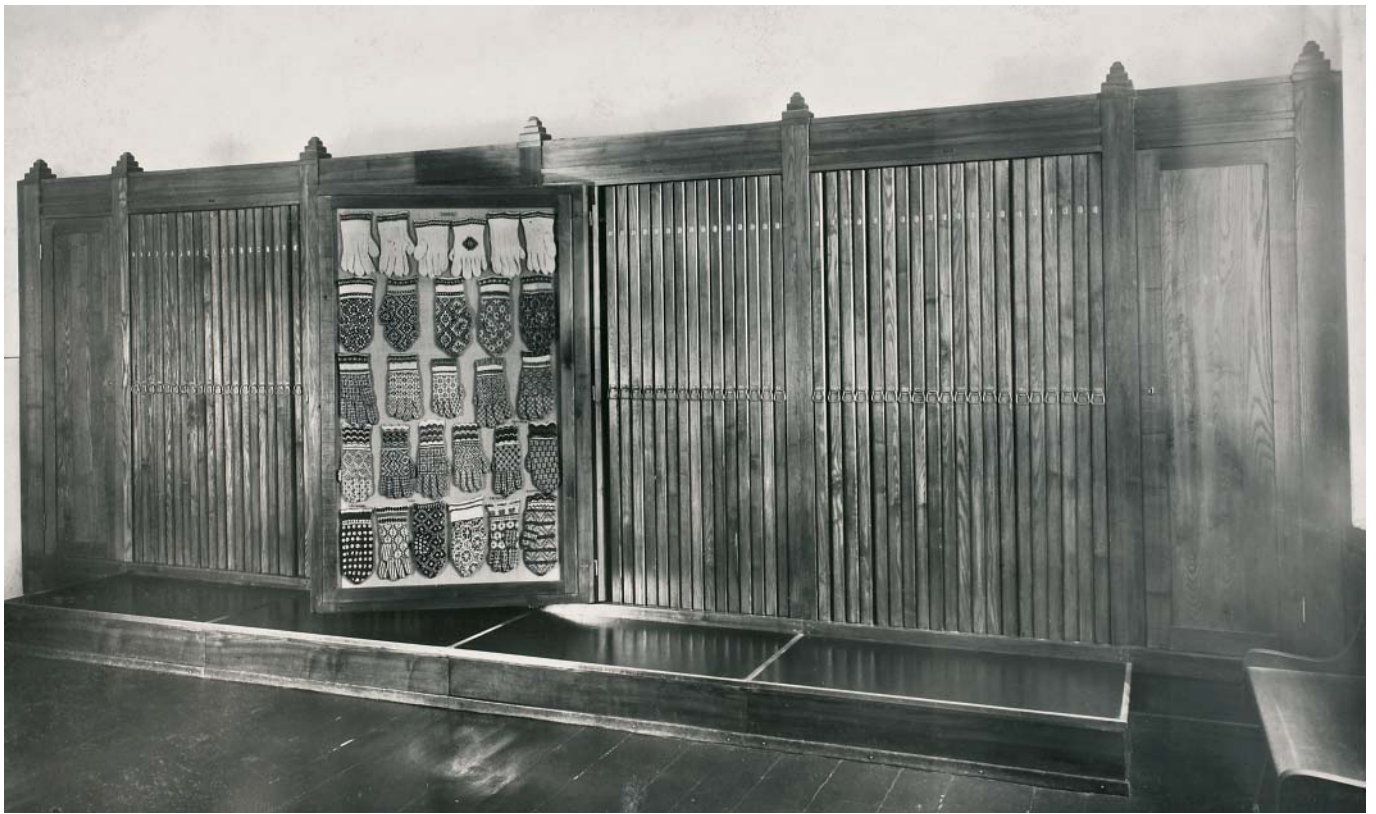

Maris Jaagosild

Jane Liiv

Artikli koostamisel on kasutatud kogumiku „Eesti Rahva Muuseumi 100 aastat“ ja ERMi arhiivi materjale.

**Siiberkapp Eesti
Rahva Muuseumis
1935. aastal**

**FOTO: Eduard
Selleke**

olles paigutatud ERMi hoidlates kirstudesse. Käsitöökoolid ja -harrastajad haarasid innukalt senisest oluliselt paremast võimalusest mustritega tutvuda ja neid üles joonistada. Arvestades seda, et etnograafilisi esemeid oli muuseumis seni eksponeeritud 5025, siis kasvas väljapandud esemete arv aasta jooksul enam kui 50% võrra.

1944. aasta suvel seoses muuseumi evakueerimisega alustati siiberkapi lahtimonteerimist. Väärtuslikum osa – siibrid ja poodiumid suudeti evakueerida, kuid tööjõu ja aja nappuse tõttu jäi

kapi korpus Raadile ning hävis muuseumihoone põlemisel.

Siiberkapp taastati 1958. aastal, mil töö usaldati taas Tartu tööstuskoolile. Valmistada tuli uus korpus koos mehhanismiga ja sobitada sellesse siibrid. Muuseumi 50 aasta juubeliks avati siiberkapp uue rahvakunstialase väljapanekuga.

Kapp oli aktiivses kasutuses kuni 1990ndate keskpaigani, mil avati ERMi näitusemaja ja endised näitusesaalid läksid muuseumi raamatukogu ja arhiivi käsutusse. 2006. aastal monteeriti kapp lugemissaalist välja ja paigaldati uuesti Raadile, muuseumi vajadusteks taastatud jääkeldri hoonesse.

Siiberkapis on taas avatud väljapanek „suurepinnalistest, lamedatest eksponaatidest“, mis seekord pärinevad ERMi plakatikogust.

**Elle Kuigo (Vunder)
tikandeid
uurimas, u 1970**

Eesti Rahva Muuseumi plakatikogus on 20. sajandi esimesest poolest näituseplakateid vähe. Mõni müürileht siiski on. Nii avati näiteks 1913. aastal Gildi tänava ruumides „Kodumaa piltide näitus“. Sellest ajast on säilinud hoopis omaladne põnev tarbegräafika kogu – muuseumi loteriide värvikad reklaamid. ERM korraldas loosimisi aastatel 1919–1929. Kokku toimus seitse loteriid muuseumi heaks. Võitudeks oli enamasti raha, kuid oli ka esemelisi võite, nagu muuseumi trükised, käsitööesemed, lauanõud, jalgrattad, õmblusmasinad, grammofonid jms. Suurimad auhinnad võis saada 1929. aasta loteriil, mil peavõitudeks olid koguni tõldauto Chrysler väärtusega 4750 krooni ning üks miljon senti (ehk 10 000 krooni).

Suurem osa siiberkapis eksponeeritud plakatitest pärineb nõukogude ajast – Eesti NSV Riiklikust Etnograafiamuuseumist ning taasiseseisvumisjärgsest perioodist kuni tänapäevani.

Eesti Rahva Muuseumil ei olnud ruumipuu- dusel nõukogude aja lõpuni püsiekspositsiooni. See-est tehti mahukaid ajutisi näitusi nagu näiteks „Eesti rahvarõivad“, „Rahvakunst tekstiilis“, samuti väiksemaid, mingi kindla teema piires näituseid, mõned näited – „Tuli ja valgustus“, „Lahemaa tarbevara“, „Eesti sõled-preesid“, „Rahvakunst puidus“ jms.

Korraldati ka palju rändnäitusi teistesse muuseumidesse, koolidesse ja kultuurimajadesse. Mastaapseid rahvakunstinäitusi näidati Tallinna Kunstihoones, Tartu Kunstimuuseumis ja mujal, seda eriti etnograafiamuuseumi suuremate juubelite puhul. Väga populaarne oli „Eesti rahvarõivad“, mida näidati Tallinnas Ajaloomuuseumis, Leningradis NSVL Rahvaste Etnograafiamuuseumis ja mujal. Suurim nõukogude perioodil ERMis eksponeeritud näitus oli 1959. aastal avatud „50 aastat Etnograafia Muuseumi“. 1984. aastal tehti muuseumi 75 aasta juubeli puhul kaks suurt eesti rahvakunsti näitust (Tartu Kunstimuuseumis ja Tallinna Kunstihoones). 2009. aasta kevadel lisati aga uhkusega kogusse „ERM 100“ näituseplakat.

Tavaks sai ka rahvakunsti ja rahvakultuuri alaste näituste vahetamine erinevate Nõukogude Liidu rahvaste muuseumidega.

ERM kujunes nõukogude ajal rikkalike kogudega soome-ugri uurimiskeskuseks.

Esimene soome-ugri näitus pärast sõda oli 1957. aastal „Näiteid soome-ugri rahvaste rahvakunstist 19. sajandil“. 1970. aastal avati ulatuslik näitus „Soomeugrilaste rahvakunst“. Tähelepanuväärne oli ka 1989. aastal valminud näitus „Soomeugrilaste rahvakunst“, mida eksponeeriti folkloorifestival Baltica '89 raames Tallinnas Eesti Näituste peapaviljonis.

Palju oli ka üksikuid rahvaid käsitlevaid väljapanekuid. 1970. aastatest hakati korraldama teiste NSV Liidu rahvaste muuseumidega (eelkõige soome-ugri rahvaste keskmuseumidega) vahetusnäituseid. Suheldi näiteks kabardiini-balkaari, udmurdi, valgevene, komi, mordva, mari jt rahvastega. Samal vahetuse printsiibil toimus ka mitmeid eesti rahvakunsti näitusi paljudes soome-ugri rahvaste muuseumides.

1995. aasta sügisest alates hakati näitusi korraldama näitusemajas. ERMi näitusetegevus muutus väga intensiivseks. Näitusi korraldati nii omas majas kui üle Eesti, kokku kuni umbes 50 näitust aastas. Teemadesse lisandus traditsioonilise talurahvakultuuri kõrvale üha enam 20. sajandi argikultuur, sealhulgas nõukogude aeg. Jätkusid soome-ugri väljapanekud. Omaette haruna hakkasid ERMis toimuma kujutava

kunsti, tarbekunsti ja multimeediakunsti näitused. 1990. aastad oli katsetuste aeg, mil ERMi näitusemaja funktsioneeris ka arvestatava Tartu kunstigaleriina. Piiride avanedes hakkas ERM oma peamiselt talupojakultuuri käsitlevaid ja rahvakunstiesemetest koostatud näitusi viima ka välismaale. Kui 1990. aastatel vaheldusid näitused väga kiiresti, siis 21. sajandil on võetud suund põhjalikumalt ette valmistatud ning pikemalt avatud väljapanekutele.

Eesti Rahva Muuseumi plakatite kujundus on aastakümnete jooksul muutunud samamoodi nagu kogu eesti tarbegräafika. 20. sajandi alguses toimus eesti rahvusliku kunsti tormiline areng, sealhulgas ka tarbegräafika professionaalseks muutumine. ERMi loteriireklaamides näeme heal tasemel kirjakunsti ning läbimõeldud, viimistletud stiili. Mitmete loteriireklaamide kujundaja on Peet Aren, samuti Oskar Kallis. Kohati on koos tekstiga kasutatud rikkalikke ornamente ning on tunda rahvusromantilisi jooni, mis on ERMi puhul täiesti mõistetav. 1920.–30. aastatel jõudsid Eesti kunsti ka kubistlik-konstruktivistlikud mõjutused, samuti *art deco*, mis ühendas dekoratiivse ornamentika lihtsa ja lakoonilise vormi ning pinnajaotusega.

Nõukogude perioodist on väga erinevaid plakatinäiteid. On nii päris lihtsaid, vaid tekstiga kujundatud suuri müürilehti kui ka kirevamaid ja mitmekesisema kujundusega plakateid.

Kuigi eesti kunsti hakkasid 1960.–70. aastatel ilmestama ka lääne kunsti mõjud, nagu op- või pop-kunst, siis etnograafiamuuseumi plakatid on kujundatud küllaltki traditsioonilises laadis, tulenevalt ilmselt oma teemaderingist. Väga radikaalseid näiteid siin pole. Valitsev stiil on selge ja sümmeetriline, kasutatakse peamiselt lihtsaid plokk-kirju või arhailise talupoegliku ilmega dekoratiivseid šrifte. 1980. aastatel omandas plakatikujundus erilise rolli eesti kunstis, muutudes omaette kunstiliigiks. Kasutusele võeti fotomontaaž ja -lavastus. Samas hakati ka kasutama uuenduslikke ja huvitavaid kirju.

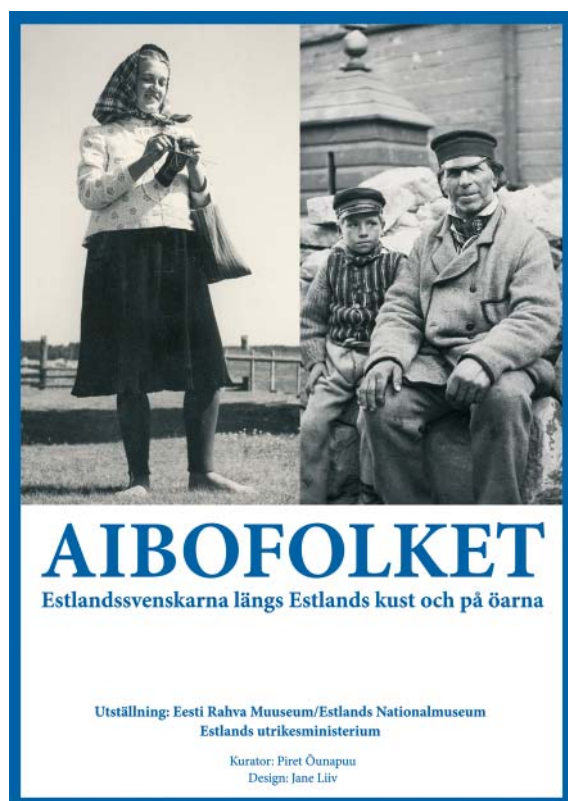
1990. aastatel toimus taas suur muutus – plakatid hakati kujundama arvutiga. Plakat muu-

tus mängulisemaks, kasutati palju fotot, samuti huvitavaid kirju, formaate või materjale.

Eesti Rahva Muuseumi plakatite eesmärgiks on olnud eelkõige selgelt ja arusaadavalt informatsiooni edastada, tehes seda samas maitsekalt ning leidlikult.

Tänapäeva kirjus ja üleküllastunud infoühiskonnas on üha raskem oma visuaalse kujundiga teiste seast silma paista ja meelde jääda. Tundub siiski, et kord rohkem, kord vähem on see muuseumil õnnestunud.

VIIENDAT PÕLVE HARITLANE SIRJE ANNIST

— VELLO KULDNA —

— HELI NURGER —

ALUSTUSEKS

Oma nime Sirje olen saanud rahvaluulest tuntud Sirjelinnu järgi. Tolle aja kohta oli see üsna haruldane nimi, suurem osa Sirjesid on minust umbes kümme aastat nooremad – see on etenduse „Tormide rand“ mõju. Kui minu õde Mirjam sündis, pani ema talle nime tollal seilanud juutide laeva järgi, mis kusagil randumisluba ei saanud.

Kõrgharidusega olen teist põlvkonda, kuid kui ema järgi võtta, siis minu emapoolne vanaisa oli kõster-kooliõpetaja ja tema isa oli ka kõster, nii et selle järgi on juba viies põlvkond, kes on osanud igal juhul lugeda ja on õpetanud lapsi. Ainult et see ei ole midagi põnevat või midagi väga olulist, vaid see on kogemata, et meid – teise põlve haritlasi – on väheks jäänud. Meid oleks olnud palju-palju, aga vaadake, kui palju on emigrantide hulgas intelligentide lapsi. Teine seltskond intelligente sattus vangilaagrisse ja küüditamisele kuulusid ka nende perekonnad.

Emaja isa –
Linda ja August
Annist

FOTOD: Erakogu

Õed Sirje ja
Mirjam

Väike Helga

SÜNDINUD ELU HAMMASRATASTE VAHELE

Meid ei ole iialgi saadetud teise tuppa, kui vanemad rääkisid poliitikast. Samal ajal olime me õde Mirjamiga 1941. aastal veel nii väikesed – ema käis igasugustel koosolekutel ja ütles, et „kota“ ja meie ei saanud sellest aru ning ütlesime „kopa“ ja jäigi „kopa“. Me oleme alati teadnud, kus mida rääkida.

1941. aastal, kui sakslased tulid, olime Leies.

Terve karjamaa oli täis nälginud ja räsitud Nõukogude sõjavange ning meie ema viidi sinna ülekuulamisele tõlgiks. Ta tõlkis saksa keelest vene keelde ja vastupidi. Ema võttis minu kaasa, ma olin siis viieaastane. Ma mäletan, et tee oli kole porine ja mina patsutasin jalaga seda pori läikima. Ma olin seal mitu tundi ja keegi ei keelanud mind, muudkui patsutasin ja patsutasin. Sellest, mida nad üle minu pea rääkisid, ei saanud ma mitte sõnagi aru. Ema ütles pärast, et ma võtsin su kahel põhjusel kaasa: esiteks, et mõni sakslane külge tikkuma ei hakkaks – ega nad vägisi ei tulnudki –, ja teiseks, et kui nad hakkavad röökima ja tahavad mõnele vangile vastu lõugu anda, siis ma ütlen, et laps on kaasas, käitugu korralikult. Ma mäletan, et sakslane vahel tõstis häält ja ema midagi ütles, nagu keelas teda, ja mina mõtlesin, et peabki keelama, sest karjuda ei tohi. Kui see tõlgiks olemine oleks pärast sõda teada olnud, siis oleks emale täiendav paragrahv antud.

1945. aasta maikuu panid venelased kinni kõik Ajaloomuuseumi töötajad. See otseselt meie perekonda ei puudutanud, peale selle, et Ajaloomuuseumis töötas ka minu ristiema Linda Vilmre. Seejärel läks Tartu seltskond, kuhu kuulusid ka minu vanemad ning keda süüdistati selles, et kuigi neil polnud relvi, käisid nad koos kas August Palmi, Aristete või Annistite juures. Nii Ajaloomuuseumi kui Tartu seltskond olid enamasti Veljestoga seotud.

Minu isa arreteeriti 1945. aasta mai alguses. Selle kohta on konkreetne mälestus. August Annist läks mingisugusele kirjanike koosolekule ja tagasi ei tulnud. Siis tuli Tallinnast minu tädilt telegramm: „Soosu [Linda Vilmre] abiellus. Vana läks pulma.“ Ja kuna ei Soosu abiellumine ega vana pulmaskäimine olnud kumbki midagi loogilist, siis me teadsime, et isa on arreteeritud. Isa sai kuus aastat. Meie kodu Tartus konfiskeeriti. Konfiskeeritud asjade nimekirjas olid muuhulgas: *brjuki garišnevõje, dom dvuhetažnõi kamennõi*.

Minu ema pääses 11 kuuga, teda ära ei saadetud, oli Tallinnas eeluurimise all. Ma olen oma ema toimiku leht-lehelt läbi lugenud. Tema oli niisugune rahuliku närviga. Ütles kogu aeg: „Eitan kategooriliselt.“

Kui vanemad arreteeriti, siis ema ise arvas, et mina jään isa õe juurde maale Kolga-Jaani kanti Leiele ja kõige väiksem Helks läheb tema õe juurde, aga läks vastupidi: kuna ema õel oli kaheaastane laps, siis mind võeti tema hoidjaks ja väiksemad õed läksid maale. Mina olin siis üheksaastane, Mirjam oli viieaastane ja Helga oli aastane.

Oma esimesi Tallinnas-käike mäletan just sellest ajast, kui me tädiga emale-isale Pagari tänavale pakke käisime viimas. Seda pakijärjekorras seismist ja aknalaua istudes jalgade kõlgutamist ma mäletan. Ootasime, kuni saime tühja paki

tagasi. Mõnikord saime ka täis paki tagasi – see tähendas, et nad olid sealt ära viidud. Neid viidi kogu aeg Patarei ja Pagari tänava vahet. Minu arvates oli see kohutavalt armas, kui nüüd uuel Eesti ajal sinna ruumi saiapood tehti. Mulle poleks meeldinud, kui sellest mingisugune „ulgumise“ koht oleks saanud.

MEIE LAPSEPÕLV EI OLNUD KOLE – SEE OLI SEE LAPSEPÕLV, SA ELASID SELLES LAPSEPÕLVES

Kui minu noorem õde Helga sündis 1944. aasta aprillis, siis samal suvel olime maal, ema korjas marju, laps seal juures, ja mingisugune Vene lennuk tulistas üle tema pea. Ema heitis üle lapse ja minu ristiema Linda Vilmre jälle üle ema tema otsa. Meie Mirjamiga olime samal ajal naabertalus. Mirjam otsis vankri aiste alt varju. Muidugi me kartsime.

Ematuli eeluurimise alt tagasi 1946. aastal ja läks silmapilk ära maale. Need perekonnad, kes tagasi tulles Tartusse oma „sabade peale“ jäid – näiteks Tarvelid ja Põldmäed – nemad küüditati hiljem ära.

Meie ema otsustas minna Tustile Viljandi- maal, seal läksin ma kooli – kokku olen ma käinud üheksas koolis. Minu ema oli kooliõpetaja, ta oli küll õppinud ajalugu, kuid väikestes maakoolides õpetas kõike, mida oskas – eesti keelt, ajalugu, inglise keelt.

Tustist mäletab minu õde Mirjam, et seal oli üks Ants Piibu sugulane, kes oli olnud enne sõda Piibu adjutantiks, aga ta läks kohe metsameheks ja seetõttu teda ei arreteeritud. Kuna ta oli väga haritud inimene, siis meie ema käis seal juttu ajamas, et vahel ka omasugusega vestelda. Mirjam mäletab, kuidas nad tulid läbi Puujala metsa ja rääkisid: „No ega see nii ei jää! Niimoodi see asi jääda ei saa!“ Samas oli meie ema väga suur skeptik. Ta ütles, et vähemalt põlvkond peab mööda minema, enne kui midagi muutub.

Tustist tulime ära, sest keegi ütles emale: „Minge ära ja kaugele!“ Tulime Kuusalu kihelkonda Hirvliisse. Hirvli kool oli kõige kenam kool, kus ma käinud olen. Seal oli väga tore seltskond ja jälle pean mina rääkima teistmoodi, kui kõik tahavad takkajärgi kokku rääkida. Näiteks jõulupuu Hirvliis tõi meile lastevanemate komitee esimees.

Hirvliis elasime üle ka küüditamise. Kui meid oleks tahetud kätte saada, ju meid oleks ka saadud, ema oleks kutsunud kasvõi tõlgiks ja niimoodi vägisi ära viidud.

1949. aastal oli mets metsavendi täis. Ematuli Rakverest nelja õpetaja palkadega. Sel ajal polnud mitte mingisugust autot, raha pandi kõhu peale kotti. Ematuli rahaga kuus kilomeetrit läbi metsa. Ükskord ütles ta lastevanemate komitee esimehele, et teate, ma kardan, sest kui ma tulen niimoodi läbi metsa, nad tulevad ja võtavad raha ära, mis ma teha saan. Lastevane-

mate komitee esimees ütles talle: „Kas te arvate, et nad teid ei tunne?“

Hirvli metsas oli üks vana talu, millest koju jõudmiseks tuli mööda minna. Selles majas istus alati keegi laua taga. Mina ütlesin emale, et seal istuvad mingisugused mehed, mille peale ema ütles mulle: „Ära mine nende juurde, ära räägi nendega. Nendel on omad asjad ajada, sinul on omad asjad ajada.“ Nad ei oleks kindlasti lapsele midagi teinud.

Hirvliis käisin mina ainult 6. klassi, kuid ema oli veel järgmise aasta seal. Mina tulin Viljandisse. Tädimees võttis mind oma tütre Elleniga koos Viljandisse kooli. Seal käisin ka ühe aasta, siis läksin Väike-Maarjasse, kus olin 8. klassis. Ema töötas samal ajal seitsme kilomeetri kaugusel Avispeal. Mina olin muidu internaadis, nädalavahetusteks läksin Avispeale. Pärast laagrist vabanemist oli ka isa meie juures Avispeal. Seal läks ta Tartusse, kus töötas „variisikuna“, tõlkides teiste nimede all.

Väike-Maarja koolist läksin Jõgevale ning seal uuesti Viljandisse. Meil läks siis asi kehvaks – ema lasti kohalt lahti, talle määrati § 47c, mis tähendas: „Pedagoogiliseks tööks kõlbmatu“. Ema sai Väikemõisa lastekodus köögitöölisena tööd. Sellel oli üks suur pluss ka, seal võis ta meile kogu aeg saia kaasa tuua. Viljandis lõpetasin keskkooli ning siis, 1954. aastal, tulime tagasi Tartusse, kus läksin ülikooli.

Ma õppisin kaks aastat eesti filoloogiat, siis tegin ajaloo 1. ja 2. kursuse eksamid järgi ja tulin kolmandale kursusele ajalugu õppima. Ma tahtsin kogu aeg ajalugu õppida, aga minu kallid vanemad laiutasid käsi ja ütlesid, et ajalugu on midagi nii jubedat, mõtle, mida sa pead seal kõik õppima. Mulle meeldis ajalugu.

ÜLIKOOLIST ARHIIVITÖÖLE

Kui ma ülikooli lõpetasin, suunati mind kohe Pärnu arhiivi tööle. Selleaegne arhiiv oli väga suletud, ma lihtsalt korrastasin seda. See oli rahulik töö, mul ei olnud Pärnus korterit, elasin arhiiviruumis – panin endale õhtul madratsi

**Sirje Annist
ettekannet
pidamas. 1980.
aastate algus**

Sirje Annisti ja Vello Kuldna 50. sünnipäeva tähistamine 1986. aastal

maha ja lugesin põnevaid toimikuid, mis kuidagi juhuslikult olid Keskarhiivi saatmisel kahe silma vahele jäänud. Seal mäletan üht saksaegset toredat teatist, kus oli kirjas: „Likvideerida asjaajamises bolševistlik korralagedus!“ Kõik saksaegsed asjad tuli muidu ära saata Keskarhiivi. Ükskord oli Tallinna Keskarhiivi juhataja koos Pärnu arhiivi juhatajaga avastanud Pärnus ühe portsu arvele võtmata saksakeelseid toimikuid. Neil oli kohutav hirm, et see on kindlasti okupatsiooniaegne ja selle eest võib vangi minna. Siis nad istusid nuttes ahju ette ja tõmbasid neil 19. sajandi dokumentidel „tärr!“ lehe pooleks ja viskasid ahju. Kumbki neist ei teadnud, mis dokumendid need olid.

Ekstsisteeris oktoobrieline ajalugu ja oktoobrijärgne ajalugu, aga ajada Eesti ajalugu 1917. aastast kahte lehte oli ju üsna jabur. Kohapeale Pärnusse jäi üksnes Pärnu asutuste ajalugu ja täiesti uuem materjal. Minu esimene direktor oli neiukene, kellel oli seitse klassi haridust. Pärnu arhiivis pandi mind tegelikult teise inimese koha peale tema dekreetpuhkuse ajaks ja kui ma ütlesin, et ma pean ära minema, kuna teisel inimesel on õigus oma koht tagasi saada, siis tulin Tallinna arhiivi. Tallinnas pahandati minu äratuleku peale, sest mind oli plaanitud Pärnu arhiivi juhatajaks. Mina kasutasin aga juhust, sest ma tahtsin Tallinna.

Töötasin Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehitustöö Keskarhiivis alguses fotoosakonnas. Seal töötasin napp paar aastat. Ära tulin sellepärast, et sinna tuli kohutavalt palju Glavliti templiga ETA fotokroonika arhiivfotosid ja see oli kõige tüütum töö maailmas. Need fotod olid rangelt reglementeeritud ja poseeritud. Meie pidime neist mingisuguse portsu alles hoidma. Ka need, mis sa ära viskasid, pidid sa üles märkima, et viskasid ära selle ja selle numbri. Neid fotosid tuli nii kohutavalt, et ma esimesel aastal ütlesin: „Kui neid teisel aastal veel peaks tulema, siis mina lähen ära.“

HUMANITAARINTELLIGENTNE AJALOOMUSEUM

Ajaloomuuseumisse tulin 1963. aastal kunstikogu hoidja koha peale. Mul ei olnud mingisugust plaani seal arhiivi tulla. Ajaloomuuseumis oli tubli arhiivihoidja Epp Siimo, kuid temaga me läksime väga inetult riidu – see on meie kõigi hinge ja südametunnistuse peal – me tahtsime, nii nagu ikka vägisi pandi, et hakkad ametiühingu esimeheks. Siimo ütles: „Ei hakka!“ Meie hääletasime ta ikka esimeheks, sest nii oli alati tehtud – hakkas vastu, aga lõpuks oli. Ja ta ütles: „Ma lähen ära!“ Kuna ta oli pensioniealine, siis ta ka läks ja andis kogu selle maast laeni arhiivi mulle üle kahe nädalaga. Ma ei soovi oma kõige kurjemale vaenlasele ka midagi samasugust. Arhiivi valdama hakkasin alles 1970ndatel.

Ajaloomuuseumil oli oma buss ja oma bensiin ja me käisime väga palju mööda koole pidamas nn fonditunde. Meil oli seetõttu ülevaade kõigist Eesti koolidest. Mina pidasin koolides rahvakooli ja keskaegse linna loenguid. Juhtisin ka Tallinnas venekeelseid ekskursioone. Mõtlesin, et kui keegi midagi kaebab, siis ma ütlen, et nemad ei saanud minust õigesti aru või mina ei saanud neist õigesti aru. Saksa grupid tulid muuseumisse oma Inturisti giidiga ja mõned Tšehhi grupid – neile me tegime venekeelse ekskursiooni, mis siis edasi tõlgiti.

Tegelesin ka kogumistööga. See on protsess, mis sisaldab palju lihtsalt inimeste ära kuulamist. Kord ma töin Setumaalt kogumistöölt kaasa imeilusa käokella, mis Ajaloomuuseumi tollasele direktorile Peet Sillaotsale väga meeldis. Ütlesin siis talle, et sain selle ainult seepärast, et ma kuulasin tund aega, kuidas ta Vene valitsust kirus.

Ma kogusin ka koolimälestusi Järvamaalt ja Saaremaalt. Igaüks rääkis oma Tootsi-aegset kooli ja kui ma tahtsin Saaremaal küsida – kogumistöö plaanis oli muuhulgas –, et mida pahad fašistid seal tegid, siis küsitletav ütles kõigepealt: „Oota nüüd, laps, ma räägin sulle Kuressaare vangla keldrist.“ Niisuguseid asju sain ma küll meeles pidada, aga ma ei pannud neid kirja, sest kirjapandu võis valedesse kättesse sattuda.

Kui me saime kogumistöölt „poliitiliselt teravd materjale“, siis me ei tohtinud neid samamoodi arvele võtta. Me pidime need kuidagi neutraalselt üles kirjutama. Vene poisid tõid ükskord mulle kusagilt põõningult ühe huvitava materjali saksaegsest ülevaatest, millest ma olen hiljem mitu artiklit kirjutanud. Ma panin sellele dokumendile kartoteegis pealkirjaks „Fragmente mingisugusest majandusteaduslikust ettekandest“ ja ma ainult ise teadsin seda.

Saksamaa esimene suursaadik taasiseseisvunud Eestis Henning von Wistinghausen tuli esimest korda Eestisse 1968. Ta tahtis individuaalselt tutvuda oma esivanemaid puudutava materjaliga. Nende perele oli kuulunud Lihula mõis. Lõpuks hakkas see KGBd huvitama, aga

kuna meil oli kogu kirjavahetus muuseumis täpselt olemas, siis me andsime KGBle need kirjad ja nad nägid, et teda huvitas tõesti ainult ajalugu. Ükskord ma mõtlesin, et võtaks ta sappa ja paluks tal vait olla ning läheks bussi peale ja sõidaks Lihulasse, aga me olime vist ikkagi niisuguse jälgimise all, et ka siis, kui ta oleks täiesti vakka olnud, oleks meile Tallinna piiril käpp õlale pandud. Nüüd rõhutab ta alati, et mina olen tema kõige vanem eesti tuttav.

Ajaloomuuseumi töötajaid kontrolliti küll: ükskord tuli mingisugune seltsimees, viskas peavarahoidja Eve Peetsi oma kabinetist välja ja võttis meie toimikud kõik omale ning uuris neid. Seal sai ta teada, et Annist ja Kuldna tunnevad üksteist kõige kauem [nad on kursusekaaslased Tartu Ülikoolist] ja siis Vello Kuldna käest küsiti, kas Sirje Annist võib olla „postkast“, see tähendab isik, kes annab Läände edasi kirju vms. Vello vastas: „Ei, kindlasti mitte, tal on kaheaastane laps!“

NÕUKOGUDE AEGA TÖLGENDATAKSE TÄNAPÄEVAL SAGELI HAKITULT

Tegelikult oli see üks pikk protsess. Mina ei mäleta, et oleksin pidanud kunagi midagi varjama: kardinaid jõulude ajal akende ette panema või voodi all pisarate nõretades lihavõtmune värvima.

Ükskord viisin lapse lasteaeda: meil oli jõuluvana käinud ja ma mõtlesin, et huvitav, kas ta nüüd räägib seal sellest. Ta tuli tagasi ja oli väga-väga „lai“, sest temal oli jõuluvana käinud, aga mõnel ei olnud käinud.

Kartmine ja kaasategemine algas 1970ndatel, kus õpetaja siiralt õpetas lapsele laulukesi Brežnevist. Mul oli kord vahejuhtum ühe Mustamäe kooli direktoriga. Ütlesin, et lapsele tuleb ka ajalugu ausalt ja ilustamata rääkida. Tema hakkas minu peale karjuma, et see on vastutustundetu ning ei tohi lapse tulevikku ära rikkuda.

Teinekord vaidlesin jälle ühe inimesega rongis. Tema ütles, et loomulikult see nõukogude kord on ja jääb ja kõigile lastele peab ütleva, et elu ongi niisugune, et siin me hakkamegi elama. Mina küsisin seepeale: „Kas te olete oma lapsed juba igaks juhuks vene kooli pannud?“ Siis ta küll solvus. Taolised mõtted pandi sulle pähe veel enne „Neljakümne kirja“, ajal, mil EKP Keskkomitee peasekretär Karl Vaino ja haridusminister Elsa Gretškina tulid. Gretškina kohta ju öeldi, et mis te siin vingute, et räägib aktsendiga, see on viimane minister, kes üldse eesti keelt oskab.

Kaheksakümnendatel olid need tegelased, kes meid varem kontrollisid, sama „nürid“ edasi kui enne, aga samal ajal oli meil pisike seltskond humanitaarintelligente, me kõik tundisime üksteist, me ei küsinud kunagi, kas ta on parteis või mitte, oli selge, et kui ta seal ka oli, siis ainult *pro forma*. Meil Ajaloomuuseumis oli väga hea õhk-kond. Sillaotsa ajal ei ahistatud vaimselt kedagi.

IKKAGI INIMENE

Igas asutuses pidi olema vähemalt kolm partei liiget: üks oli meil kojamees, teine oli direktor, kes pidi nagunii parteisse kuuluma, ja kolmas oli üks koristaja – keegi sõjaveteran. Ajaloomuuseumis oli parteilasi alati napilt kolm.

IGAL AJASTUL ON SINISILMSEID KAASAMINEJAJID JA TASAKAALUKAJID PEALTVAAATAJAJID

Veel 1987 või 1988 – ajal, mil juba mõeldi ja räägiti vabamalt – tuli Ajaloomuuseumi arhiivi üks isik, kes küsis näha kalakombinaadile partei poolt saadetud aukirja. Ta saabus ilusas ülikonnas, lips otse, saabus saksa täpsusega, võttis selle aukirja ja hakkas seda nohisedes maha kirjutama. Minu küsimuse peale, et miks see aukiri teda huvitab, ütles ta mulle ausalt, et nüüd on nende kord saata järgmine aukiri ja ta muudaks sellel vaid andmeid. Mul on vägisi niisugune tunne, et toosama isik on praegu kusagil nõuniuks.

Rein Taagepera heidab eestlastele tänapäeval ette liigset parteistumist, kuid nõukogude ajal, mil ta eksilis elas, oli just tema see, kes kutsus üles eestlasi leedulaste eeskujul parteiga liituma, et seda seestpoolt õõnestada.

KUUES PÕLVKOND HARITLASI

Minu tütar Aet on antropoloog, praegu elab ta Inglismaal, kuid osa aastast on Eestis – peab Tallinna Ülikoolis loenguid. Aeda valikud on olnud küll tema enda teha, kuid huvitav on vaadata, kuidas ta liigub samas kandis Setumaal, kus mina omal ajal enda uurimustööga seoses. Võib-olla lugesin ja suunasin Aeda esimesi kirjutisi, kuid nüüd ammu enam mitte. Tal, noorel inimesel, on palju laiem, üldistavam vaade. Mina laskun tihti pisiasjadesse.

Sirje Annist vest-
lemas Saksamaa
suursaadikuga
Eestis Henning
von Wisting-
hauseniga,
keskel Peep
Pillak

EESTI PARIMAD MUUSEUMIMEENED

— MARIANN RAISMA —
EESTI AJALOOMUUSEUM

Mõte leida Eesti parimad muuseumimeened sündis eelmist ajakirja Muuseum numbrit koostades. Loodetavalt saab Eesti MuuseumiMeene Auhinnast (EMMA) traditsioon, mis inspireerib looma pidevalt uusi ja kreatiivseid suveniire ning aitab nii muuseume paremini müüa.

Esmakordselt toimuvale EMMA konkursile esitas töid 33 muuseumi, kokku osales ligi 70 meenet. See arv imponeeris ning veelgi vahvam oli, et saabunud tööd olid üllatavalt loomingu- ja värvilised. Seda mainis ka analoogseid võistlusi väisanud žürii, kes pärast pikki vaidlusi valis välja esemed, mis kannavad võimalikult täpselt konkreetse muuseumi loomust ning teevad seda värskes võtmes.

Peale seotuse muuseumi identiteediga, võib esile tuua veel märksõnu, millega saab selleaastaseid suveniire iseloomustada. Mitmed meened olid inspireeritud muuseumi kogudest, näidetest võiks tuua Eesti Rahva Muuseumi parkimiskella või Eesti Ajaloomuuseumi plakatikogul põhineva tikutopside seeria. Mitmed tööd põhinesid vaimukusel või sõnamängul – näiteks lutsukivi Palamuse muuseumist või Eesti Kunstimuuseumi raud-nael, mis valmis Kristjan ja Paul Raua näituseks. Paiga mõjutusi kandsid Paide muuseumi ja Kuressaare linnuse pabermudelid või Muhu muuseumi triibulised pesulõksud. Samuti saab konkursilt esile tuua uusi ideid, olgu selleks Hiiu euro Hiiumaa muuseumilt või Narva muuseumiöörid. Meene puhul on alati oluline ka kasutusväärtus – headest näidetest võiks tuua esile Energia Avastuskeskuse võtmehoidjatööriistakomplekti, Eesti Vabaõhumuuseumi padja ja põlle, Kihnu muuseumi titemütsid ning Hellenurme Veskimuuseumi jahusordid.

Eraldi kategooria moodustasid n-õ hea tuju Tsärgid, mille tugevuseks olid lisaks ilusatele visuaalidele ka vaimukad ning selged muuseumiga seotud sõnumid.

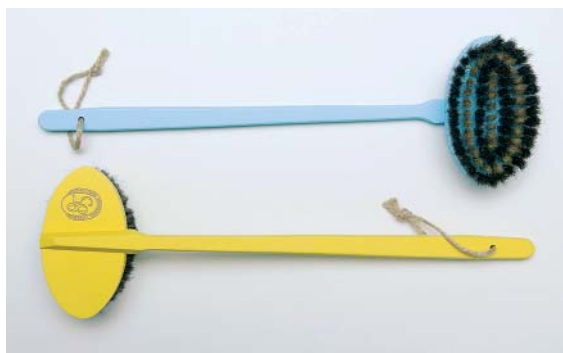
Auhinnatute puhul võiks tuua esile järgmiseid põhimõtteid:

- meene on tugevalt seotud muuseumi identiteediga
- meenel on mitu tasandit
- meenel on oma lugu
- meenel on kasutamiskäitumus

Muuseumi-, turismi- ja tootedisaini spetsialistidest koosnev žürii andis välja:

KAKS PEAPREEMIA

Seljapesehari Eesti Tervishoiu Muuseumilt, mille puhul tõsteti esile seotust muuseumi teema ja ekspositsiooniga, selle praktilisust ning sotsiaalsust, samuti toonitati positiivsena, et meene tegemisele kaasati muuseumi üks sihtrühm – puuetega inimesed.

Häälatajakinnas Eesti Maanteemuuseumilt, mis on samuti ülihästi seotud muuseumitemaatikaga, tegemist on leidliku ja uudse ideega, meene on seotud turvalisusega ning on mõistatav kõigile, kes maanteid kasutavad.

NELI PREEMIA

Siilikutriibulised pesulõksud Muhu Muuseumilt, mille puhul toodi esile multifunktsionaalsust, loodussõbralikkust, kiideti teostuse sarmi ning rõhutati rahvusliku traditsiooni uut kasutusviisi.

Parkimiskell Eesti Rahva Muuseumilt, mille suurim väärtus seisneb selle praktilisuses – ese jääb igapäevaseks kasutamiseks, samuti toonitati värskust kogude kasutamises.

Kihnu poiste ja tüdrukute titemüts Kihnu Muuseumilt, mis rõhutab hästi elavat ajalugu ja traditsioonide jätkusuutlikkust.

Kassi käpajäljega külmkapimagnet Tartu Linnamuuseumilt, mille puhul rõhutati ajaloo „puhta puudutuse“ võlu ning meeldejäätavat lugu.

Innovatsiooniaasta eripremia leidlikkuse eest anti **lutsukivile** Palamuse O. Lutsu Kihelkonnamuuseumilt.

TUNDMATU ESE KIHNU MUUSEUMIS

Ese on saadud Põlde talust Kihnu saarel. Selle tõi muuseumisse Endel Meras. Paksudest laudadest plaadi (78 × 53 cm) keskosas on rauast tera, mis on tugevate poltidega plaadi külge kinnitatud. Poldid on pikad, ulatuvad 15 cm laudplaadist väljapoole, ilmselt selleks, et nende abil omakorda plaati millegi külge kinnitada. Sama poole allosas on kaks ümarate otstega puidust jalga.

Oleme uurinud inimeste käest, aga siiani ei tea keegi, millega täpselt tegu on. Arvame, et see võib olla naha alt rasva koorimiseks.

Kui keegi teab, mis esemega on tegu, palun teatage.

Maie Aav
Kihnu muuseumi juhataja
Tel 446 9717

PARIM MUUSEUMITÖÖTAJA

— PIRET ÕUNAPUU —
EESTI RAHVA MUUSEUM

KROONIKA

Muuseumiaasta lõpetamisel 9. novembril Kumus kuulutati välja parim muuseumitöötaja, kelleks valiti Hiiumaa Muuseumi peavarahoidja Helgi Põllo

FOTO: Merylin Suve

Eestis on umbes 250 muuseumi ja muuseumitöötajaid ei ole keegi kokku lugenud. Muuseumiaasta lõpetuseks tahtsime parima muuseumitöötaja konkursiga tõmmata tähelepanu nendele inimestele, tänu kellele on muuseum eriline paik.

Üleskutses esitada kandidaate oli muuhulgas kirjas: „Otsime inimest, kes pakub rohkem, kui temalt osatakse küsida.“ See lause oli asja võti. Raske oli panna lühidalt sõnadesse seda, mida kõike me arutasime. Me lootsime leida inimest, kes seisab muuseumi eest, kes armastab oma tööd nii, et see pole ammu enam töö, vaid elamisviis.

Parima valimise komisjoni kuulusid Mall Sini-veer Harjumaa Muuseumist, Katrin Sepalaan Eesti Meremuuseumist – inimesed, kes tänu aastatepikkusele kogemusele muuseumiühingus teavad paljusid kolleege, Kersti Tiik kultuuriministeriumist, Kersti Koll kunstimuuseumide poolelt ja ka ICOMi esindajana ning Eesti Muuseumiühingu esimees Piret Õunapuu.

Kõik pakkumised olid oodatud ja mingeid piiranguid ei olnud, soovitatav oli lisada põhjendus. Tegelikult olime elevuses, sest kartsime kahte äärmust: kas ei esitata ühtki kandidaati või esitatakse sadu. Viimane variant, teades eestlaste

tagasihoidlikkust, tundus siiski ebareaalne. Kokku esitati 23 kandidaati, nendest kaks kolmel korral. Komisjon valis parimaks Hiiumaa Muuseumi peavarahoidja Helgi Põllo. Nagu tema iseloomustamiseks: Helgi Põllo on parim, sest ta on pühendunud muuseumitöötaja. Helgi on maailma parim Hiiumaa rahvakultuuri tundja, ta oskab oma teadmisi suurepäraselt jagada. Tema korraldatud koolitustel on aastate jooksul saanud teadmisi sajad väikemuuseumide töötajad, tema korraldatud muuseumi ja Hiiumaa tutvustused on jätnud inimestele sügava mulje sellest omanäolisest saarest. Oluline on ka Helgi töö maailma mastaabis, sest aastaid ICOMis osalenuna on ta pidanud ettekandeid paljudes maailma paikades ning tutvustanud Eesti muuseume. Helgi teadmised on süsteemsed ja lähenemine vastavalt olukorrale kas teaduslik või rahvapärane. Ta valdab mõlemat poolt täiuslikult.

Vaevalt hakkab muuseumiühing parimat muuseumitöötajat valima igal aastal. See oli ühekordne muuseumiaasta ettevõtmine. Võimatu on ju otsida ja leida neid kõige tublimaid, sest alati on hirm, et neid ei märgatagi.

Helgi Põllo kannab auga tiitliga kaasnenud hõbedast triskelet, sest MUUSEUM ON EHE – selle muuseumiaasta tunnuslause pakkus ta ise omal ajal välja.

Kolmel korral esitati ka Mariann Raisma, tänu kellele 20 000 külastajat ründas muuseumi muuseumiööl, kes on korraldanud meie tele- saateid ja kes on EMMA ehk muuseumimeene konkursi autor. Inimene, kellel ei tule kunagi ideedest puudu ja kes neid ka jõuliselt ellu viib.

Teiseks printsessiks sai Ülle Kruus, kes Adamson-Ericu Muuseumi direktorina on sellest paigast kujundanud tõelise kunsti- ja kultuurikeskuse vanalinnas, on oma ala asjatundja, aktiivne seisma kõigi muuseumitöötajate eest ja väga hea diplomaat.

Tegelikult on meil aga sadu vapraid ja tublisid muuseumitöötajaid ja seetõttu me enam parimat ei otsigi!

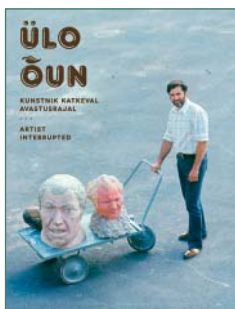
LIBLIKAPÜÜDJA EDE KURREL
Eesti Tarbekunsti- ja
Disainimuseum, 2009

1931. aastal Riigi Kunsttööstuskooli (tänapäevase Kunstiakadeemia) metalli- ja portselanimaali eriala lõpetanud Ede Kurrel on meie kultuurilise ehtekunsti pioneer. Kurreli naiselikud ja elegantsed vääriskivid või emailidega ehted on vana hea klassika ja klassika on alati moes. Sama kindlalt kui ehted kuuluvad Ede Kurreli loomingusse ka väikesed vaasid, kausid ja puuviljavaagnad. Koostaja Merike Alber, kujundaja Maris Lindoja. Eesti ja inglise keeles.

KLASSIKUD. EVI MARDNA
Eesti Tarbekunsti- ja
Disainimuseum, 2009

Keraamiku ja kauaaegse Kunstiakadeemia keraamikaõppejõu Evi Mardna pikal loometeel on tema tähelepanu keskendunud figuuralplastikale. Huumorikad, kohati groteskiki kalduvad keraamilised skulptuurid omandasid erilise vaheduse ja üldistusjõu just laulva revolutsiooni päevil. Mardna suutis okupatsiooniaegseid läbielamisi ja tajusid vormida kunstiks, mis saatusekaaslastes äratundmisrõõmu tekitas. Koostaja Airi Ligi, kujundaja Dénes Kalev Farkas. Eesti ja inglise keeles.

ÜLO ÕUN. KUNSTNIK KATKEVAL
AVASTUSRAJAL
Eesti Kunstimuseum, 2009

Eesti Kunstimuseumi filiaalis Kumu kunstimuuseumis toimunud Ülo

Õuna loomingu ülevaatenäitusega (19.6.–1.11.2009) kaasnev raamat. Eesti väga omanäolise modernistliku skulptori Ü. Õuna (1940–1988) materjalikasutus ja kontseptuaalse mõtlemise eripära on senini ainulaadne kogu Põhja-Euroopas. Raamat sisaldab ülevaadet kunstniku elust ja loomingust, rikkalikult illustreeritud arhiivfotode ja teoste reproduktsioonidega. Autor Juta Kivimäe, kujundaja Tuuli Aule. Eesti ja inglise keeles.

**ERINEVAD MODERNISMID,
ERINEVAD AVANGARDID.
KESK- JA IDA-EUROOPA
KUNSTIPROBLEEMID PÄRAST
TEIST MAAILMASÕDA.
EESTI KUNSTIMUSEUMI
TOIMETISED NR 4**

Eesti Kunstimuseum, 2009

Eesti Kunstimuseumi toimetised nr 4 koondab Kumu kunstimuuseumi 2007. aasta sügiskonverentsi „Erinevad modernismid, erinevad avangardid“ materjale. Toimetaja Sirje Helme, makett Mari Kaljuste, kujundaja Tuuli Aule. Eesti ja inglise keeles, mustvalged illustratsioonid.

**ŠVEITSI MAASTIKUD BALTI
VALGUSTUSAJA KUNSTIS.
EESTI KUNSTIMUSEUMI
TOIMETISED NR 5**

Eesti Kunstimuseum, 2009

Eesti Kunstimuseumi toimetised nr 5 koondab Kadrioru kunstimuuseumi 2008. aasta kevadkonverentsi materjale. Konverents oli seotud näitusega „Ilgatsedes mägesid. Šveitsi maastikud Balti kunstis“ (Kadrioru lossis 8.2.–11.5.2008), mis vaates Balti kunstnike joonistusreise Šveitsi 18. sajandi teisel poolel ja 19. sajandi alguses. Koostaja Kadi Polli, makett Mari Kaljuste, kujundaja Tuuli Aule. Eesti ja saksa keeles, mustvalged illustratsioonid.

**KÖKYŌ HATANAKA. AASIA MINU
SÜDAMES.
JAAPANI KLASSIKALINE MAAL
NIHONGA**
Eesti Kunstimuseum, 2009

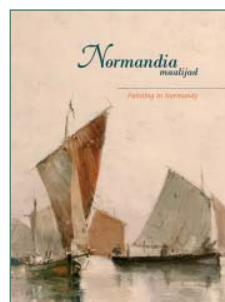
Eesti Kunstimuseumi filiaalis Adamson-Ericu muuseumis toimunud näitusega „Kōkyō Hatanaka. Aasia minu südames. Jaapani klassikaline maal nihonga“ (28.8.–1.11.2009) kaasnev kataloog. Koostajad Kersti Koll, Taimi Paves, kujundaja Tiit Jürna. Eesti keeles, rikkalikult illustreeritud.

**I LOVE MALMÖ. PÕHJAMAADE
KAASAEGSE KUNSTI NÄITUS
MALMÖ KUNSTIMUSEUMI
KOGUDEST**

Eesti Kunstimuseum, 2009

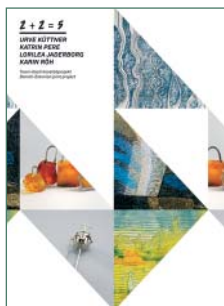
Eesti Kunstimuseumi filiaalis Kumu kunstimuuseumis toimuva näitusega „I Love Malmö. Põhjamaade kaasaegne kunst Malmö kunstimuuseumi kogudest“ (11.9.2009–17.1.2010) kaasnev kataloog. Koostajad Eha Komissarov, Maria-Kristiina Soomre, kujundaja Jaanus Samma. Eesti ja inglise keeles, rikkalikult illustreeritud.

NORMANDIA MAALIJAD
Eesti Kunstimuseum, 2009

Eesti Kunstimuseumi filiaalis Kumu kunstimuuseumis toimuva näitusega „Normandia maalijad“ (16.10.2009–10.1.2010) kaasnev kataloog. Näitus esitleb Alam-Normandia maavolikogu koostatud maalikollektsiooni „Normandia

maalijad" Prantsusmaalt, sisaldades paljude maailmakuulsate ja mõjukate kunstnike nagu E. Boudin, T. Géricault, G. Courbet, J. B. C. Corot, C. Monet, E. Vuillard jt teoseid. Koostaja Tiina Abel, kujundaja Külli Kaats. Eesti keeles, kokkuvõtte inglise keeles, rikkalikult illustreeritud.

2 + 2 = 5
URVE KÜTTNER, KATRIN PERE,
LORILEA JADERBORG, KARIN RÖH
Taani-Eesti koostööprojekt
Eesti Kunstimuseum, 2009

Eesti Kunstimuseumi filiaalis Adamson-Ericu muuseumis toimunud ehte- ja tekstiilikunsti näitusega „2 + 2 = 5” (23.4.–23.8.2009) kaasnev kataloog. Koostajad Ülle Kruus, Kersti Koll, kujundaja Tuuli Aule. Eesti ja inglise keeles, rikkalikult illustreeritud.

ME NÄEME TEID. FOKSAL GALERII
TEGEVUS 1966–1989
Eesti Kunstimuseum, 2009

Eesti Kunstimuseumi filiaalis Kumu kunstimuseumis toimunud näitusega „Foksal galerii tegevus 1966–1989” (29.3.–20.9.2009) kaasnev kataloog. Välja antud koostöös Foksal galeriiga (Varssavi). Koostaja Karolina Łabowicz-Dymanus, kujundaja Dorota Karaszewska. Eesti, inglise ja poola keeles, rikkalikult illustreeritud.

TARTU ÜLIKOOLI AJALOO
KÜSIMUMSTE XXXVII NUMBER
Tartu Ülikooli ajaloo muuseum,
2009

Mitmetest vallast artiklite aluseks on muuseumi konverentsidel ja teaduspäevadel peetud ettekanded, kuid väljaanne on avatud ka teistele teemakohastele kirjutistele ning autoritele nii mujalt Eestist kui ka väljastpoolt. Toimetaja Lea Leppik, keeleteoimetaja Monika Salo, resümeeide tõlked Mall Tamm, küljendaja Atko Remmel.

VARIATSIOONE EESTI
MUUSIKALE. AEGKIRI 3
Eesti Teatri- ja Muusikamuseum,
2009

Muuseumi 85. juubeliaastal ilmunud kolmas aastaraamat on pühendatud eesti professionaalse muusika ja muusikateatri arengule 19. sajandi keskpaigast tänase päevani. Kogumikus on esile toodud Peterburi konservatooriumi mõju eesti rahvusliku heliloomingu, interpretatsiooni kunsti ja muusikahariduse kujunemisele. Kuues peatükis on arhiivimaterjale tutvustavaid artikleid, muuseumi korraldatud konverentside materjale, noorteadlaste uurimusi, suurkujude tähtpäevadele pühendatud kirjutisi, museaalsete harulduste tutvustusi ja ülevaadet muuseumi tegevusest. Värvilised lisavad muusikalised akvarellid muuseumikogust. Koostajad Tiiu Tosso, Ene Kuljus, Alo Põldmäe, Kalju Haan, Seidi Raid, Annely Voitka, Simmo Priks, Irja Vaher. Peatoimetaja Sirje Endre, toimetajad Hedi Rosma, Kalju Haan, Seidi Raid, Krista Parve, kujundaja Kadi Pajupuu, kirjastaja SE&JS.

HULKUJA MIINA. MIINA HÄRMA –
KIRJU JA MÄLESTUSI. ELAVIK 9
Eesti Teatri- ja Muusikamuseum,
2009

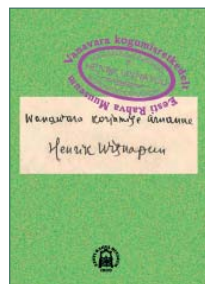
Muuseumi Elaviku-sarja 9. trükis annab ülevaate Miina Härma elust ning mõtetest, tema kirjavahetusest Aino Tammega ning teiste kaasaegsete meenutustest eesti esimese muusikalise kõrgharidusega naise kohta. Raamatus on avaldatud fotosid ja käsikirjalisi materjale Miina Härma kogust Eesti Teatri- ja Muusikamuseumis. Koostaja Ene Kuljus, kujundaja Kadi Pajupuu, kirjastaja SE&JS.

SETOMAA 2.
VANEM AJALUGU MUINASAJAST
KUNI 1920. AASTANI

Eesti Rahva Muuseum, 2009

Raamat on populaarse iseloomuga teadusväljaanne, mille eesmärgiks on anda lugejale – nii Setomaa inimestele kui ka Eestis laiemalt – igakülgne ülevaade sellest omapärasest maanurgast. Raamat püüab anda tervikpildi erinevatest eluvaldkondadest ja nende arengust, samuti Setomaa kohast ajaloolisest ja kultuurilises raamistuses läbi aegade. Peamine käsitletav ala on omaaegne Petseri maakond, tänapäeval seega Setomaa Eesti osa ning Venemaa Pihkva oblasti Petseri rajoon. Peatoimetaja Mare Aun, koostajad ja toimetajad Heiki Valk, Anti Selart, Anti Lillak, tegevtoimetaja Merlin Lõiv, kaane kujundaja Anna Lauk. Eesti keeles, peatükkide kokkuvõtted inglise, vene ja setu keeles.

HENRIK VISNAPUU. VANAVARA
KOGUMISRETKEDELT 7
Eesti Rahva Muuseum, 2009

Raamat tutvustab tuntud luuletaja Henriku Visnapuu vanavara kogumisretki Kambja, Jõhvi ning Mustjala kihelkonda. Koostaja Piret Õunapuu, toimetajad Tuuli Kaalep ja Toivo Sikka, kujundaja Jana Reidla.

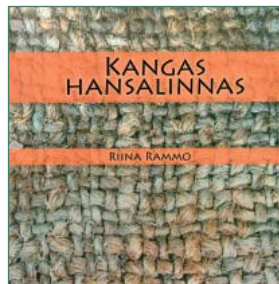

JEF. Vol 3 nr 1 2009
Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti
Rahva Muuseum, Tartu Ülikool

JEF on interdistsiplinaarne teadusajakiri, mis keskendub etnoloogiale, folk-

loristikale, museoloogiale, kultuuri- ja sotsiaalantropoloogiale. Käesolevas numbris on vaatluse all digitaalne kultuuripärand, turismitalud, 19.–20. sajandi karjalaste kohapärimus, kodu ja nostalgia postsotsialistlikus Eestis jpm.

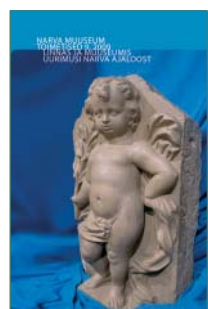
Riina Rammo
KANGAS HANSALINNAS
Tartu Linnamuuseum, 2009

Koos samanimelise näitusega valminud trükis annab ülevaate tekstiilide valmistamisest ja kasutusest ning tekstiilikaubandusest keskajal. Tutvustatakse Tartust pärinevate arheoloogiliste tekstiilileidude uurimise võimalusi ning selle materjali olulisust keskaja argielu mõtestamisel. Toimetaja Arvi Haak, keeleteoimetaja Külli Kuusk, kujundaja Kristel Külljastinen.

LÄÄNEMAA MUUSEUMI TOIMETISED XII
Läänemaa Muuseum, 2009

Toimetiste XII osa sisaldab 2007. aastal toimunud Läänemaa Muuseumi konverentsi ettekannete artikleid ja kirjutisi teistelt autoritelt. Artiklid eesti keeles ingliskeelsete kokkuvõtetega. Toimetaja Ülla Paras, kujundaja Epp Õlekõrs.

NARVA MUUSEUMI TOIMETISED 9
Narva Muuseum, 2009

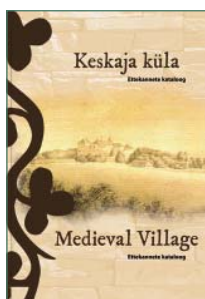
Toimetised toovad lugejani üheksa artiklit. Käsitlemist leiavad nii Narva muuseumide, museaalide (arhitektuuri-

detaidid, kirikukellad, 1904. aasta Narva medal, keraamilised esemed, Kreenholmi kangad) ja karskusliikumise ajalugu. Kajastatakse ka Narva vanalinna muutumist südalinnast ääremaaks. Koostaja Merike Ivask, kujundaja Tarmo Käärik.

Harry Tuulik
VIKI KÜLA JA MIHKLI TALU AJALUGU.
SAAREMAA MUUSEUMI TOIMETISED 5
Saaremaa Muuseum, 2008

2009. aasta juunis möödus 50 aastat Saaremaa Muuseumi suurima filiaali – Kihelkonna kihelkonnas paikneva Mihkli Talumuuseumi asutamisest. Sel puhul avaldatud teeneka genealoogi koostatud raamatu põhitählepanu on pööratud küla ja talu elanikele läbi kolme sajandi, kuid käsitletakse ka sotsiaalmajanduslikku ajalugu. Lisaväärtuseks on täpsed geneoloogilised tabelid kõigi külaelanike kohta.

KESKAJA KÜLA
Konverentsi ettekannete kataloog
Padise Muuseum, 2009

Seitsme ettekande tekstid Padisel 2009. aasta kevadel toimunud rahvusvaheliselt ajalookonverentsilt annavad sissevaate Padise kloostriseostele Lõuna-Soome keskajal, teevad ringkäigu Padise kloostriarhitektuurilukku ning annavad aimu tsistertslaste seostest kunstiga. Välisartiklid kõnelevad arheoloogilistest väljakaevamistest Vantaa keskaja külas Soomes, lastest keskajal Kesk- ja Lõuna-Rootsis toimunud väljakaevamiste tulemuste põhjal ning tsistertslaste igapäevaelust Øm'i kloostrinäite varal. Koostaja Heli Nurger, kujundaja Rein Seppius, tõlkija Tiina Mällo. Eesti ja inglise keeles, mustvalgete illustatsioonidega.

ENGLISH RESUME

CURRENT COLLECTION POLICY AND ITS DEVELOPMENT AT FINNISH MUSEUMS

Kalle Kallio

Director, Labour Museum Werstas

In the last decades museum collections have undergone a very fast growth. In Finland this process mainly began in the 1970s, when museums started to pay attention to manufactured objects. Collections have increased as a result of museums' decisions and this process has not been coordinated on the state level.

In 2006 the new museum law was adopted, which provides that museums should do their collection work regularly. The law does not oblige anybody; however, it carries a certain message that the state would prefer to see more systematic collection work at museums. Yet, it is the museums themselves who exert more pressure than the law. The expenses on real estate tend to increase and the growth of museum collections brings along higher permanent costs.

The most significant instrument in the development of collection work and in solving the aforementioned problems is the programme of collection policy, which determines the basics of collection work. The programme is certainly based on the museum's strategy and concept and contributes to their realization.

The cooperation of Finnish museums in the field of preservation has started only lately and is rather clumsy. Until recent years the museums have rather been willing to conceal the ways that they use for supplementing their collections. The best results in collection cooperation have been achieved by the Finnish art museums, which started their purposeful activity only at the beginning of this century.

This year a cooperation group for museum collections and their preservation started work; this is a five-year project aiming at coordinating the preservation of 20th and 21st-century items at the cultural-historical museums of Finland.

The planning stage of the project finishes next year. In the years 2011–2013 the first projects of contemporary documentation will be carried out, recommendations for the structure of collection policy will be drawn up and eventually the project will hopefully become part of everyday work at the National Museum.

NOW AND HERE. COLLECTION OF PRESENT-DAY MATERIAL

Agnes Aljas

Research Secretary, Estonian National Museum

Scientific world sees everyday life as a source rich in meanings, where standard knowledge and habitual routine help to understand culture and create systematic

knowledge about it. So for researchers recordings of everyday life are essential sources for studying society and people.

The collection of present-day materials constitutes one possibility for making collections more dynamic. It creates a bridge between the past (existing collections) and the present; this way the existing collections become more understandable for society and help to supplement them with the necessary personal context.

Throughout nearly a century the Estonian National Museum has collected materials related to everyday life both from the past and the present. Creating collections without the help of a museum expert seems to be almost impossible today (although we also have examples of people interviewing themselves for museums in their own community). It is most important to know what we want to collect and for whom we are doing it, not to divert our attention from essential things.

REFLECTIONS ON THE DOCUMENTATION OF CONTEMPORARY LIFE IN NORWAY

Inger Jensen

**Deputy Director / Head Curator,
Norwegian Museum of Cultural
History**

A focus on contemporary documentation emerged during the 1970s, when Swedish and later on Norwegian museums started questioning the lack of contemporary documentation in their collections.

In 1995 the Secretariat on Contemporary Documentation in Norwegian Museums was established. It is located at Maihaugen in Lillehammer, and about 15 museums cooperate in this effort. Representatives from these museums meet to discuss topics such as methods of documentation, description and ethics.

The Norwegian Ministry of Culture recently presented a report on museums entitled *Framtidas museer* (Museums of the Future). The report describes Norwegian museums as they are today and outlines what to focus on in the coming years. Four focal points are mentioned; collection management and preservation, research, communication and renewal.

Contemporary documentation consists of diverse elements such as objects, buildings, photos, archive material, field notes, observations, interviews and other oral documentation. The methods are not new, but the focus has changed from the material itself to gaining a deeper understanding of how people live their lives.

INFORMATION SYSTEM AT ESTONIAN MUSEUMS

Kaie Jeesser

Chief Treasure, Tartu City Museum

During the museum year several museums have taken into use a new

web-based information system MuIS, which operates on central software. The former information system KVIS enabled to work locally, i.e., several problems that occurred while inserting data into the system were solved inside this particular museum and nobody was interested in how the solution would suit other museums. MuIS is aimed at being a tool for not only the collection department but also the whole museum – so MuIS can be considered as a modern working environment for museums. This system makes it possible to search information about an object and everything related to it not only in the collections of one museum but also in the collections of different museums all over Estonia. This is guaranteed by the usage of central glossaries and by inserting one-type data into specific fields.

PURPOSE OF A JOINT MUSEUM: TO KEEP AND DEVELOP

Anton Pärn

**Vice-Chancellor, Ministry of
Culture**

Merike Lang

**Director, Estonian Open Air
Museum**

In September 2009 the Ministry of Culture of the Republic of Estonia publicly announced about the idea of bringing the fourteen county museums of Estonia under one umbrella.

Recent developments have proved that due to economic depression the budgets of Estonian museums have already decreased by 24% in comparison to January 1, 2008. The year 2010 brings about another 9% budget cut.

The Ministry of Culture decided to elaborate a new organizational model through which each county would preserve an operating structure for its museum under these limited conditions. After considering different alternative options, it was decided that it is only a uniform organization that is able to take under complex observation museums' activities, expenses and possible earnings. Within the framework of the joint museum new possibilities present themselves for merging the support activities that are too expensive for each individual museum (e.g., marketing and financial analysis, IT-support, etc.).

In conclusion we can say that the idea of a joint museum is based both on economy and development, with three main aims in view:

1. Creating of a uniform and strong organization, which would cover joint planning, development activities, joint personnel policy, etc. The merged museums will definitely be managed locally; yet, decisions will be made jointly by the directors of all museums contributing their knowledge and skills.

2. Sharing and broadening of competence both in museological spheres and in fields related to the protection of material and intellectual heritage.

3. Strengthening of the role of the museum as a community centre through museum councils and decision-making in local developments.

The joint museum will become both an advocate in the sphere and a negotiator basing on strong internal analysis.

JOINT MUSEUM IS NOT THE ONLY OR BEST CHOICE REPRESENTATION OF ESTONIAN STATE COUNTY MUSEUMS

Among the 222 employees of Estonian county museums the number of those who consider the establishment of a centralized joint museum as a good solution for handling the existing problems is not very high. During the past decade the necessity to analyse the situation at the county museums, as well as their functions and perspectives has been repeatedly discussed, yet little has been done.

The reform started by the Ministry of Culture in September leaves the impression that it was initiated by the economic depression and that it is carried out with the logic of crisis in view – decisions are made quickly and, above all, the most urgent problems are being solved. (The reform should be implemented by December 1). The idea to bring county museums under the subordination of the Estonian Open Air Museum in the status of departments seems to be serving the interests significant in the nearest future for the ministry from the point of view of the budget, not the interests of increasing competence and efficiency at the museums to be joined.

County museums started to seek cooperation already before the joint museum idea was made public. In order to achieve common goals, a cooperation contract was concluded between county museums in Haapsalu this June, and it serves as a basis for voluntary coordinated development considering the interests of all the parties.

County museums proposed, in order to find solutions to the problems resulting from the crisis, to avoid making strategic choices possessing long-term influence, especially without prior thorough analysis. The tendency observed in the development of county museums should be increased cooperation; however, joint progress must not result in the slackening of ties with the community. The troubles and hastening of today are bound to bring along the blurring of further goals, which, however, should be prevented at any cost.

ILON'S WONDERLAND – A CHILDHOOD HOME FOR OURSELVES

Rea Raus

Director, Läänemaa Museum

On June 1, 2009, the Ilon's Wonderland thematic centre was opened in Haapsalu. This centre is dedicated to the works of Ilon Wikland, the illustrator of Astrid Lind-

gren's books, which were donated by the author to the Läänemaa Museum situated in Haapsalu, her childhood town. Ilon's Wonderland is trying to introduce Ilon Wikland's world, the key words of which are warmth, home and family-centeredness, reuse, love of animals and nature, sustainable and caring attitude towards everything around us.

A NEW MUSEUM IN KADRIORG, AN INNOVATIVE MUSEUM IN ESTONIA

Tanel Veeremaa

**Manager, Miia-Milla-Manda
Museum**

On October 25, 2009, the Miia-Milla-Manda Museum opened its doors to visitors. The museum is housed in the main building of Kadriorg Children's Park, which was designed by Alar Kotli and Villem Seidra in the years 1936–1937. In the course of time the facilities of the Children's Park depreciated; the annexes, swimming pools and stands were demolished. The tearing down of the main building was also under consideration. Fortunately, the building of high milieu and architectural value was taken under heritage protection in 2003. The Tallinn City Museum planned to establish here a museum for children, which would be quite different in Estonian context. The Miia-Milla-Manda Museum is a thematic museum, where themes are going to be changed throughout time. The first topic to be treated in the museum exposition is "Friend".

The Miia-Milla-Manda Museum is not particularly object-centred but rather a museum dedicated to values and humaneness.

FIFTH-GENERATION INTELLECTUAL

An interview with Sirje Annist, a long-term archivist of the Estonian History Museum, whose life has been greatly influenced by her birth in 1936, just before the Second World War, into the Annist family quite remarkable in Estonian cultural history. Sirje Annist's father August Annist translated the Finnish epic *Kalevala* into Estonian, as well as the epics *Iliad* and *Odyssey*; her mother Linda Annist was a headmaster and a teacher of history. Both her parents were repressed during the Soviet period.

Sirje's interest in history made her major in this subject at Tartu State University, after which she started her career as an archivist in Pärnu, Tallinn and finally the History Museum. As a result of years-long work she has published numerous articles and delivered papers, but also conducted classes to introduce museum collections to schoolchildren and participated in collection work.

JUUBELDAME!

ANU TOODING

Eesti Meremuuseum
4. jaanuar 1965

RITA KROON

Eesti Kunstimuuseum
13. jaanuar 1950

MAIA MADAR

Eesti Ajaloomuuseum
16. jaanuar 1955

KRISTI ÜTT

Eesti Rahva Muuseum
20. jaanuar 1985

TERJE LÕBU

Tartu Ülikooli ajaloo muuseum
18. veebruar 1960

JAAK ADER

Eesti Tervishoiu Muuseum
27. veebruar 1950

EHA RAJA

Hanila Muuseum
6. märts 1950

MALL SINIVEER

Harjumaa Muuseum
12. märts 1950

ELLU MOISA

Väike-Maarja Muuseum
18. märts 1940

TIIU LUIK

Eesti Kunstimuuseum
19. märts 1940

ARIADNA REBANE

Eesti Kunstimuuseum
23. märts 1970

ANNE JÄNES

Viljandi Muuseum
29. märts 1955

MALLE RANNE

Eesti Spordimuuseum
31. märts 1940

ENE TAPPER

Pärnu Muuseum
5. aprill 1965

VILJAR TALIMAA

Enniskoda Kanut
27. aprill 1980

REET PIIRI

Eesti Rahva Muuseum
2. mai 1955

TIINA TAEI

Eesti Rahva Muuseum
3. mai 1965

JOLANA LAIDMA

Enniskoda Kanut
26. mai 1980

SIRJE ALTER

Eesti Kunstimuuseum
27. mai 1950

MARI-ANN AIMLA

Eesti Tervishoiumuuseum
5. juuni 1940

KAIE KUKK

Eesti Rahva Muuseum
15. juuni 1960

KÜLLI RIKAS

Saaremaa Muuseum
17. juuni 1955

KAI LOBJAKAS

Tarbekunsti- ja Disainimuuseum
18. juuni 1975

ANTS LEEMETS

Virumaa Muuseumid
23. juuni 1950

SIRJE HÄRMAS

Tartu Linnamuuseum
26. juuni 1955

